

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

CAHİT ZARİFOĞLU’NUN ESERLERİNDE DİNİ VE MANEVİ UNSURLAR

Yüksek Lisans Tezi

SÜLEYMAN RAGİP YAZICILAR

İstanbul, 2013

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

CAHİT ZARİFOĞLU'NUN ESERLERİNDE DİNİ VE MANEVİ UNSURLAR

Yüksek Lisans Tezi

SÜLEYMAN RAGİP YAZICILAR

Danışmanı: DOÇ. DR. ALİ ULVİ MEHMEDOĞLU

İstanbul, 2013

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ Anabilim Dalı DİN PSİKOLOJİSİ Bilim Dalı TEZLİ
YÜKSEK LİSANS öğrencisi SÜLEYMAN RAGİP YAZICILAR'ın CAHİT
ZARİFOĞLU'NUN ESERLERİNDE DİNİ VE MENEVİ UNSURLAR adlı tez çalışması,
Enstitümüz Yönetim Kurulunun 17.07.2013 tarih ve 2013/28-49 sayılı kararıyla oluşturulan jüri
tarafından oy birliği /oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi ...06.../...09.../...2013...

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

			İmzası
1.	Tez Danışmanı	Doç. Dr. ALİ ULVİ MEHMEDOĞLU	
2.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. ALİ AYTEN	
3.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. HALİL İBRAHİM KAÇAR	

GENEL BİLGİLER

Ad ve Soyadı:	Süleyman Ragıp Yazıcılar
Anabilim Dalı:	Felsefe ve Din Bilimleri
Programı:	Din Psikolojisi
Tez Danışmanı:	Doç. Dr. Ali Ulvi Mehmedoğlu
Tez Türü ve Tarihi:	Yüksek Lisans / 30.07.2013
Anahtar Kelimeler:	Cahit Zarifoğlu, Din Psikolojisi, Dini ve Manevi Unsurlar

ÖZET

Cahit Zarifoğlu'nun Eserlerinde Dini ve Manevi Unsurlar

Cahit Zarifoğlu, Türk Edebiyatı'nın önde gelen isimlerinden biridir. Başta şiir olmak üzere, hikaye, roman, mektup, günlük, deneme, tiyatro ve çocuk hikayeleri gibi geniş bir yelpazede eserler vermiştir. O, iyi bir edebiyatçı olmasının yanı sıra, İslamî duyarlılığa sahip entelektüel bir kişiliğe de sahiptir. Coşkun ve aşk dolu bir dinî anlayışla maruftur.

1940 ile 1987 yılları arasında yaşayan yazarımız, dünyada ve ülkemizde gerçekleşen pek çok büyük değişikliğe ve çalkantıya şahitlik etmiştir. Cahit Zarifoğlu, etrafında gerçekleşen sosyal hadiselerle karşı ilgisiz ve tepkisiz kalmamış, aksine, siyasi, sosyal, güncel, sanatsal ve teolojik birçok konuda fikirler üretmekle kamuoyunu etkilemeyi başarabilmiş bir şahsiyettir.

Bu çalışmamızda, Zarifoğlu'nun eserlerinde geçen dini ve manevi unsurları ele aldık. Dokümanter yöntem kullanarak oluşturduğumuz bu çalışma, elbette Zarifoğlu'nu tanımak ve tanıtmak açısından yeterli olmayacaktır. Sanatçı ve şair kişiliğinin o girift yanları üzerinde de, var olan çalışmalara yeni katkılar yapılması, Zarifoğlu'nu anlamak açısından önem taşımaktadır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname: Süleyman Ragıp Yazıcılar
Field: Philosophy and Religious Studies
Programme: Psychology of Religion
Supervisor: Doç. Dr. Ali Ulvi Mehmedoğlu
Degree Awarded and Date: Master / 30.07.2013
Keywords: Cahit Zarifoğlu, Psychology of Religion

ABSTRACT

Religious and Spiritual Facts in Creations (Works) of Cahit Zarifoglu

Cahit Zarifoglu is one the most known in Turkish Literature. He created wide area mainly poetry, also story, novel, letter, diary, test (essay), theater and kids story. Besides being a great litterateur, he's also intellectual personality with Islamic sensitiveness.

He lived between 1940 and 1987 years, and testified a lot of changes in our country, also world. Cahit Zarifoglu wasn't without reaction to his surrounding social events, on the contrary effected public opinion about politics, social, current, artistic, and religious events.

We handled spiritual, and religious facts in this work. This work that we use documentary method isn't enough for introducing, and indentifying Zarifoglu definitely. This is impotant to add new works to understand Zarifoglu for complicated side of artist, and poet personality.

Önsöz

Cahit Zarifoğlu, edebiyatımızda İkinci Yeni'den sonra 60 kuşağı ve sonraki dönem içerisinde adından çokça söz ettirebilmiş bir şairdir. Şiiri kadar roman, hikaye, günlük, çocuk masalları, deneme, mektup ve tiyatro gibi edebiyat eserleri de şimdiden klasikleşmiştir diyebiliriz.

Edebî kişiliğinin yanı sıra, Cahit Zarifoğlu İslami duyarlılığı yüksek bir şahsiyet olarak da bilinir. Bu anlamda, geride bıraktığı eserlerde İslam'ı aşkla yaşamak isteyen ve tüm İslam coğrafyası adına “sözü kuşanmış” bir insan çıkmaktadır karşımıza. Dertli, sevgi dolu, zarif, şuurlu, asil ve izzetli bir insan...

Cahit Zarifoğlu'nun eserlerini incelediğimiz bu çalışmada, yazarımızın eserlerinde geçen dini ve manevi unsurları ele aldık. Değerlendirmeye aldığımız kitapları şunlardır: Bir Değirmendir Bu Dünya, Hikayeler, Konuşmalar, Mektuplar, Okuyucularla, Romanlar, Sütçü İmam, Yaşamak, Zengin Hayaller Peşinde Koşmak, Radyo Oyunları.

Çalışmamızı dört bölüme ayırarak inceledik.

Cahit Zarifoğlu'nun Hayatı, Kişiliği ve Eserleri adını verdiğimiz ilk bölümde, yazarımızın hayat hikayesine değindik, kişiliği hakkında kendi ağzından paylaştıklarını aktardık, eserlerini başlıklar halinde sıraladık.

İkinci bölümde Cahit Zarifoğlu'nun eserlerinde yer alan dini unsurlara yer verdik. Çıkarabildiğimiz dini unsurlar hakkında Zarifoğlu'nun doğrudan ya da dolaylı atıflarını paylaştık; o unsurlara tekabül eden fikirlerini ve kanaatlerini sergiledik.

Üçüncü bölümde ise Cahit Zarifoğlu'nun eserlerindeki manevi unsurları ele aldık. Müellifimizin “sevgi, mutluluk, hâyâ” vs. gibi konularda neler yazmış olduğunu aktarmaya çabaladık.

Araştırmamıza güç katması amacıyla tezimize ilave ettiğimiz dördüncü bölümde de, Cahit Zarifoğlu'nun yakınlarıyla gerçekleştirmiş olduğumuz röportajlar yer alıyor. Özellikle, Cahit Zarifoğlu'nun on bir senelik eşi olan Berat Zarifoğlu ile yaptığımız

söyleşi, yazarımızı daha yakından tanımamıza sebep olacaktır ümidindeyiz. Diğer yandan bu söyleşiler, Zarifoğlu'nun yazdıkları ve yaşadıkları arasındaki paralelliği göstermesi açısından da büyük önem taşıyor kanaatindeyiz.

Araştırmam boyunca desteğini ve samimi ilgisini esirgemeyen, kıymetli hocam Doç. Dr. Ali Ulvi Mehmedoğlu'na teşekkürü bir borç bilirim. Kendisinin insana itimat telkin eden ve ümit aşılayan sözleri sayesinde uzun bir yolu kısalttığımı itiraf etmek isterim.

Dilerim bu çalışma, rahmetli Cahit Zarifoğlu'nun dini ve manevi dünyasına dair derli toplu bir bilgi kaynağı olur ve kendisi hakkında doğru tespitlerde bulunulmasına öncülük eder.

Süleyman Ragıp Yazıcılar

İstanbul, 2013

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY BELGESİ	iii
GENEL BİLGİLER - ÖZET.....	iv
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu	1
2. Araştırmanın Amacı.....	2
3. Araştırmanın Önemi	2
4. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
5. Araştırmanın Yöntemi	4

BİRİNCİ BÖLÜM

Cahit Zarifoğlu'nun Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri

1. Cahit Zarifoğlu'nun Hayatı (1940-1987)	5
2. Cahit Zarifoğlu'nun Şahsiyeti.....	9
3. Cahit Zarifoğlu'nun Eserleri	12

İKİNCİ BÖLÜM

Cahit Zarifoğlu'nun Eserlerinde Dini Unsurlar

1. Din	13
1.1 İslamiyet	14
1.2 Müslüman	17
1.3 Hristiyanlık	19
1.4 Yahudilik	23
2. Allah.....	26
3. İman	27
4. Peygamber	28
5. Hz. Muhammed	29
6. İbadet	30
7. Dua.....	31
8. Namaz	32
9. Oruç	33
10. Hac	34

11. Kurban	38
12. Kur'ân'ı Kerim	38
13. Hadis-i Şerif.....	39
14. Cennet – Cehennem	41
15. Cihad	42
16. Şehitlik	44
17. Tövbe	45
18. Günah.....	46
19. Şeytan.....	47
20. Gıybet.....	48
21. Tasavvuf.....	50
22. Allah Dostları.....	52
23. Sıla-i Rahim	53
24. İslamî Duyarlılık	54
25. Din Eğitimi ve Çocuk	57
26. Dindarlık	61
27. İslam Toplumu	61
28. Müslümanların Birliği.....	62
29. Din Kardeşliği.....	63
30. Müslüman ve Siyaset.....	64
31. Müslüman ve Tatil	65
32. Irkçılık.....	66
33. Doğu-Batı.....	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Cahit Zarifoğlu'nun Eserlerinde Manevi Unsurlar

1. Züht.....	70
2. İlim.....	72
3. Hâyâ	74
4. Müsamaha	75
5. Sabır	75
6. Bencillik.....	76
7. Tefekkür.....	77
8. Tevazu.....	78
9. Mutluluk.....	79
10. Sevgi	81
11. Sohbet	82

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Cahit Zarifoğlu'nun Yakınlarıyla Röportajlar

1. Berat Zarifoğlu – Betül Zarifoğlu Röportajı.....	84
2. Ali Haydar Haksal Röportajı	96
SONUÇ.....	101
KAYNAKÇA.....	104

KISALTMALAR

a.g.e: adı geçen eser

Bkz: Bakınız

C: Cilt

Hız: Hazreti

S: Sayfa

Çev: Çeviren

Mad: Madde

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

No: Numara

TDK: Türk Dil Kurumu

vb: Ve Benzeri

a.g.m: Adı geçen madde

a.g.d: Adı geçen dergi

Ank: Ankara

bs: Baskı, basım

ed: Edisyon

Haz: Hazırlayan

İst: İstanbul

M. Ü: Marmara Üniversitesi

GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Konusu

Din Psikolojisi sahası, sosyal bilimler açısından geniş bir alanı kapsamaktadır. Hüseyin Peker bu durumu şu cümlelerle ifade ediyor: *"Din Psikolojisi, dinin insana yansıyan yönünü, insandaki görünümünü, insan üzerindeki etkisini, kısaca insanın dini davranışlarını, dini hayatını inceler. İnsanın davranışları içerisinde dini özellik taşıyan her belirti din psikolojisini ilgilendirmektedir."*¹

Peker'in bu tarifinden yola çıkarak belirlediğimiz araştırma konumuz, Cahit Zarifoğlu'nun eserlerinde yer alan dini ve manevi unsurları ele almaktadır. Çünkü Zarifoğlu, gerek yaşayışıyla, gerekse kitaplarıyla, İslam'ı içkin ve aşkın bir şekilde yaşadığını açıkça ortaya koymuş bir kişiliktir. Vefatından sekiz yıl önce, 1980 yılında, Ali Haydar Haksal'a yazdığı bir mektubunda, *"İslamî ve güzel olan neredeyse oraya gidelim"* demiştir.²

Kadir Tanır'a gönderdiği mektupta ise, Müslüman sanatçı kavramını ele almakta ve bu konudaki düşüncelerini paylaşmaktadır. Şöyle diyor Zarifoğlu:

"Malzemenin yerli, eserlerin ruhunun yerli ve İslami olması yetmiyor. Gerçekleştirilmesi gereken tam anlamıyla 'Müslüman sanatçı' olmaktır. Bunu tarif etmekten bile acizim. Bu konuda durmadan düşünün. Sanatkârlık, mücerret sanatkârlık, bu konularda göstereceğimiz hassasiyete, bin kere feda edilebilecek bir yetenektir. Bir yerde bir hiçtir. Bütün yazdıklarımızın içinde vazgeçilmeyecek bir cümlemiz var mıdır? Böyle bakın meseleye ve sakın ki ben de bir şey yapmıyorum duygusuna kapılmayın. Yalnız size değil, fakat aynı şeyleri kendime de söyleyerek yazdım. Madem sözü, kendimizi de katarak 'Müslüman sanatçı' olmak noktasına getirdik, burada temayüz etmenin, rehber olmanın, makbul şeyler yazmanın yollarını da söyleyelim. İlk Allah korkusu bu açıdan, yazılan her cümlemin sorumluluğunun idraki... Zinhar bir tek vakit olsun, namazı bile bile, göz göre göre kazaya bırakmamak, sabah namazlarını mümkünse camide kılmak, her an pırıl pırıl temiz olmak, her bakımdan ve hep Allah ve

¹ Hüseyin Peker, Din Psikolojisi, Çamlıca Yay., İstanbul, 2003, s.32.

² Cahit Zarifoğlu, Mektuplar, Beyan Yay., İstanbul, 2010, s. 48

*Peygamberi konuşan kişileri arayıp bulmak ve kendine kötülüklerden nasıl el etek çektiğini maddi delillerle ispat etmek, eylem halinde."*³

Tüm bunlara paralel olarak, Cahit Zarifoğlu'nun "kendimize gelelim efendiler" şeklindeki ikazlarını aktarmak yerinde olacaktır.

"Efendiler kendimize gelelim! İşe evimizden başlayarak kendimize gelelim. İşte küçük formülümüz. Geniş bir İlmihal kitabı temin et, sindire sindire oku! Karını, bacını, çocuklarını karşına diz, her gece muntazaman oku ve anlat! Ailecek İslâm'ı öğren! Öğreniyor muyuz acaba diye kontrol et! Öğrenilenleri tatbik et, tatbik ettir!"

Görüldüğü gibi, Cahit Zarifoğlu, geride bıraktığı eserlerinde dini duygu, düşünce ve tutumlarını sarahatle ortaya koymuş ve yakınlarının şahitliğiyle bu doğrultuda yaşamaya azmetmiş bir kişiliktir. Çalışmamızda amaçladığımız, Zarifoğlu'nun eserlerinde vücut bulan "dini ve manevi" unsurların tespitidir. Ortaya çıkan metinlerin, Din Psikolojisi sahasında önemli bir kaynak olacağını ümit etmekteyiz.

1.2 Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, yaşadığı zaman dilimi ve sonrasında, ortaya koyduğu eserlerle adından sıkça söz ettiren Cahit Zarifoğlu'nun kitaplarından yola çıkarak onun dini ve manevi konulardaki duygu, düşünce ve fikirlerini aktarmaktır. Böylelikle, hakkında çok fazla yazılıp çizilen bir şahsiyetin "dini ve manevi" hayata dair ortaya koyduklarını, eserlerinden yola çıkılarak tahlil ve tespit çalışması amaçlanmıştır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Cahit Zarifoğlu, hem yaşarken hem de vefatından sonra, başta edebiyat olmak üzere, düşünce ve aksiyon çevrelerinde de adından sıkça söz ettiren bir kişiliktir. Yazdıkları ve yaşadıklarıyla büyük kitlelere müspet manada tesir etmeyi başarabilmiş, kendine has tarzıyla Türk şiir ve sanat hayatında unutulmayacak bir mevki kazanmıştır.

Cahit Zarifoğlu, sanatçı ve edebiyatçı kişiliğinin bir tamamlayıcısı olarak, yaşadığı dönemin siyasal ve sosyal hadiselerine ilgisiz kalmamış, aksine, 1979 yılında

---

³ Cahit Zarifoğlu, Mektuplar, 6. Baskı, İstanbul, Beyan Yay.,2010, s. 106

başlayan Sovyet-Afganistan savaşına ve 1982’de yaşanan Hama katliamına şiirleri ve yazılarıyla gür bir sesle tepki göstermiş, insani ve İslamî duyarlılığın, sorumluluğun önemli isimlerinden biri olmuştur.

Diğer yandan, 1976-1990 yılları arasında yayın hayatında olan, Erdem Beyazıt, Rasim Özdenören, Aleaddin Özdenören, M. Akif İnan, Ersin Nazif Gürdoğan gibi değerli isimlerin öncülük ettiği, Maveria Dergisi’nin de unutulmaz isimlerinden biriydi Cahit Zarifoğlu. Bir nevi dinamosu gibiydi. Özellikle “Okuyucularla” köşesinde, gönderilen yazı ve şiirlere yaptığı yorumlarla, okuyucuyla sıcak ilişki kurmayı başaramış ve onları birçok anlamda besleyebilmiş bir kişiliktir. Nitekim İsmet Özel, Zarifoğlu hakkında, vefatından sonra şu cümleleri kurmuştur: *“Kendinden sonra yazmaya başlayan genç Müslüman şairlere hangi özellikleriyle yol göstermiş olursa olsun, O’ndan sonrakiler O’nda ders alınacak bir taraf bulacaklardır. Hem şiirin kendine mahsus kaliteleri bakımından, hem Müslüman bir şairin dünya hayatındaki temayülleri bakımından.”*⁴

Hâsılı, *"Bizlere, sanatımız için de, tasavvufi zevk gereklidir"*⁵ diyen, her daim kalbinizi ve sesinizi yumuşatmamızı⁶ salık veren Cahit Zarifoğlu, ortaya koyduğu edebiyat-sanat anlayışı ve fikir dünyasıyla, kendisi hakkında çokça araştırmayı hak eden bir insandır. Biz bu çalışmamızda, böyle değerli ve önemli bir insanın "dini ve manevi" konulara yaklaşımını, bu çerçevede dile getirdiği duygu ve düşüncelerini ele alarak, zikredilen konularda kendisi hakkında araştırma yapmak isteyenlere önemli ve bütünlüklü bir yol haritası çizeceğimize inanıyoruz.

1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmamız Cahit Zarifoğlu’nun şu eserlerini kapsamaktadır:

Bir Değirmendir Bu Dünya

Hikayeler

---

⁴ İsmet Özel, *Şair Öldüren Rejim*, Milli Gazete, 10 Haziran 1987

⁵ Cahit Zarifoğlu, *Okuyucularla*, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2009, s.93

⁶ Cahit Zarifoğlu, *Okuyucularla*, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2009, s.93

Konuşmalar

Mektuplar

Okuyucularla

Romanlar

Sütçü İmam

Yaşamak

Zengin Hayaller Peşinde Koşmak

Radyo Oyunları

şu eserleri de araştırma dışı tutulmuştur:

Çocuklarımızla Atlara Biniyorduk

şiirler

1.5 Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamızın yöntemi, Cahit Zarifoğlu'nun eserlerindeki "dini ve manevi" muhtevaya uygun metinlerin taranmasını esas almıştır. Metin tarama ve dokümanter yöntem olarak belirginleşen çalışma tarzımız, gerekli bilgi ve belgelerin "dini ve manevi unsurlar" başlığında sunulması şeklinde gerçekleşmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Cahit Zarifoğlu'nun Hayatı (1940-1987)

Cahit Zarifoğlu, 1 Temmuz 1940 tarihinde Ankara'nın Hacı Bayram ilçesinde, memur bir babanın, ev hanımı bir annenin, dört çocuğundan ikincisi olarak doğdu. Tam adı Ahmet Cahit Zarifoğlu'dur.

Babası Niyazi Zarifoğlu'nun soyu, Orta Asya'dan Kafkasya'ya göçmüş, oradan da Anadolu'ya gelerek Kahramanmaraş'a yerleşmiştir. Bir hukukçu olan Niyazi Bey, Cahit Zarifoğlu'nun doğduğu yıllarda Ankara'da görevlidir. Fakat Maraş'a olan bağımlılığı ve görev yerlerinin sık sık değişmesi nedeniyle, aile ilişkilerinde sorunlar yaşanmaktadır.

1951 yılında, Zarifoğlu'nun ailesi Maraş'a yerleşir. Bu süreçlerde Cahit Zarifoğlu, Şanlıurfa'nın Siverek ilçesinde başladığı ilkokulu bitirerek, Maraş'ta ortaokulunu da ikmal eder.

1955 yılında, lisede tanıştığı dostları vesilesiyle kendisini bir edebiyat ortamı içinde bulur. Bu dostlarından önde gelenleri Erdem Beyazıt, Rasim Özdenören, Aleaddin Özdenören, Akif İnan, Ersin Nazif Gürdoğan gibi isimlerdir. Bu isimler, ilerleyen yıllarda başta edebiyat olmak üzere, çeşitli alanlarda kendilerinden sıkça söz ettireceklerdir. O günlerden şöyle bahseder Zarifoğlu:

“Edebiyata lise yıllarında şiir ve kompozisyonlar yazarak başladım. Usta hikayeci Rasim Özdenören, şair Erdem Beyazıt, şair Alaeddin Özdenören ile aynı sınıflarda okuduk. Liseden sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatını bitirdim. Öğrenciliğim sırasında çalışmak zorundaydım. Muhtelif gazetelerde sayfa sekreteri olarak çalıştım. Bu yüzden tahsilim biraz ağır aksak ilerledi. Bütün bunlar zarfında vazgeçmediğim, değişmeyen, istikrarlı bir yönüm vardı, o da şairliğim ve yazarlığımdı.”⁷

---

⁷ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.83

1957 yılında, Nuri Pakdil'in öncülük ettiği, bir okul dergisi olan Hamle'ye çalışmalar gönderir. İlk denemeler ve şiirler orada başlar.

1958 yılında ise Genç Şairler Antolojisi adlı kitapta bir şiiriyle görünür.

1961'de, İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı bölümüne kayıt olur. Bu üniversite ve bölümden mezun olduğunda yıl 1971'dir.

1962'de Açı isimli bir dergi çıkarır. Fakat Açı tek sayılık bir deneme olarak kalır, devam etmez.

1965 yılında, Yeni İstiklal gazetesinde Abdurrahman Cem ismiyle şiirler yayınlar.

Diriliş Dergisi'nde şiirlerinin yayınlanması ise 1966 yılına tekabül eder. İns isimli hikayesi de aynı dergide çıkar. Aynı yıl, Yeni Dergi, Papirüs ve Soyut gibi dergilerde de seyrek olarak çalışmaları yayınlanır. Edebiyat dünyasında ismi duyulmaya başlar.

İlk kitabı olan İşaret Çocukları 1967'de basılır. O sıralar Babıali'de Sabah gazetesinde çalışmaktadır.

1972 yılında Almancasını geliştirmek amacıyla Almanya'ya gider. Bu sırada diğer Avrupa ülkelerini de gezer.

1973 yılında Yedi Güzel Adam kitabı yayınlanır. Aynı yıl başlayan askerliğini yedek subay olarak İstanbul Tuzla, Sarıkamış ve Nisan 1975'te Kıbrıs'ta tamamlar.

1975'te terhis olur ve Ankara'da memurluğa başlar. Diğer yandan "Yaşamak" isimli meşhur kitabını hazırlıyor ve bir roman üzerine çalışıyordu.

1976 yılında, Rasim Özdenören'in ilk sayısında "bir yaşama biçimi halinde öz uygarlığımızı yeniden yürürlüğe koyma davasını güdenlerin edebiyat alanındaki bir buluşma yeridir" şeklinde kamuoyuna duyurduğu Maveria Dergisi yayın hayatına başlar. Cahit Zarifoğlu, bu derginin kurucuları arasındadır. Bir yandan evlenir, diğer yandan dergide çeşitli sorumluluklar alır; Okuyucularla köşesinde gönderilen ebedî eserleri

değerlendirir, abonelik çalışmaları için üstün bir çaba sarf eder. Aynı yıl, Van müftüsü Kasım Arvas Efendi'nin kızı Berat Hanım'la evlenir. Diğer yandan TRT Genel Müdürlüğü'nde çevirmen olarak çalışmaya başlar.

1977 yılında Menziller isimli üçüncü şiir kitabı yayınlanır. Diğer yandan da dergi ve gazetelerde görünmeye devam eder, müstear isimlerle de yazılar kaleme alır.

“Yaşamak” 1980 yılında okuyucularla buluşur ve büyük ilgi görür. Aynı yıl çocuk kitapları da çıkmaya başlar.

1983'te ise çocuk şiirleri ve çocuk hikayeleriyle karşımızdadır Zarifoğlu. Bu anlamda velud bir kalemdir ve pek çok yeni kitaba imza atar. “Ağaçkakanlar” isimli çocuk romanı, sadece çocukların değil, büyüklerin de ilgisini çeker. Aynı yıl, yaz aylarının başında İstanbul'a yerleşir.

1984'te Türkiye Yazarlar Birliği tarafından çocuk edebiyatı dalında ödül alır.

1986'da ise, şairliğinin ve şöhretinin doruğundadır Zarifoğlu. *Korku ve Yakarış* yayınlanır.

Ömrünün son senesi olan 1987'de ise, on senedir hissettiği rahatsızlığı artmaya başlar. Hastaneye kaldırılır ve pankreas kanseri olduğu ortaya çıkar. Son aylarında, Cerrahpaşa hastanesinde çok şiddetli sancılar çeker, adeta yerinde duramaz olur. O günlerinde Prof. Dr. Hüsrev Hatemi kendisiyle yakından ilgilenir. 7 Haziran günü, Beylerbeyi'ndeki babasının evinde vefat eder. Büyük ve seçkin bir kalabalık eşliğinde, Küplüce'deki mezarlığa defnedilir.

Ana hatlarıyla bu şekilde özetleyebileceğimiz Cahit Zarifoğlu'nun hayatını, şimdi de, vefatından bir sene önce -1986 yılında- gerçekleştirmiş olduğu söyleşiden iktibas yaparak kendi ağzından dinleyelim:

“1940'ta Ankara'da doğdum. Rahmetli babam hakimdi. Bu vesile ile çocukluğum Güneydoğu'da geçti. İlkokula Siverek'te başladım. Maraş ve Ankara'da bitirdim. Ortaokula ise Kızılcahamam'da başladım, liseyi Maraş'ta tamamladım. Aslen Maraşlıyım. Ceddiniz 300 yıl kadar önce Kafkasya'dan Maraş'a gelip yerleşmişler.

Bunlar üç kardeşmiş ve içlerinden birinin adı Zarif'miş. İşte bizim aile bu Kafkasyalı Zarif'ten geliyor. Daha çok bu sebeple olacak Kafkasya'yı çok seviyorum.

Edebiyata lise yıllarında şiir ve kompozisyonlar yazarak başladım. Usta hikayeci Rasim Özdenören, şair Erdem Beyazıt, şair Alaeddin Özdenören ile aynı sınıflarda okuduk. Liseden sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatını bitirdim. Öğrenciliğim sırasında çalışmak zorundaydım. Muhtelif gazetelerde sayfa sekreteri olarak çalıştım. Bu yüzden tahsilim biraz ağır aksak ilerledi. Bütün bunlar zarfında vazgeçmediğim, değişmeyen, istikrarlı bir yönüm vardı, o da şairliğim ve yazarlığımı.

Sezai Karakoç Ağabeyin yayınladığı Diriliş dergisinde şiirlerim yayınlandı. Ağabeyin sohbetlerinden ve yazdıklarından çok şeyler öğrendik. Her anlamda bizim hocamızdı. Yetişmemizde çok büyük faydası oldu. Sonra Nuri Pakdil ve arkadaşlarının yayınladığı Edebiyat dergisinde yazdım. 1976'dan itibaren ise ben, Erdem Beyazıt, Rasim Özdenören, Akif İnan ve Nazif Gürdoğan'ın kurucuları olduğu Maveria dergisinde şiirlerim, bir-iki hikayem, senaryo çalışmalarım, günlüklerim ve "Okuyucularla" ismini verdiğimiz sohbetlerim yayınlandı. Birkaç yıldan beri ise roman çalışıyorum. Bunlardan ilki Savaş Ritimleri 1985'te yayınlandı. Ayrıca çocuk edebiyatı dalında kitaplar yazdım. Bunlardan dört tanesi yayınlandı. Bugünlerde iki çocuk şiiri, iki de çocuk hikayesi basılmak üzere.

Şimdiye kadar yayınlanan kitaplarımın sayısı on bir. Bunlar çalıştığım dallarda, yani şiir, günlük, roman ve çocuk romanları. Ayrıca yayınlanacak olanların içerisinde 'Okuyucularla' başlıklı sohbetler de var. Bunlar dergiye yollanan sayısız mektuplara ve o mektuplarla birlikte gelen edebiyat eserlerine cevaplardır. Yayınlandığında ilgi çekeceğini umuyorum."⁸

---

⁸ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.84

2. Cahit Zarifoğlu'nun Şahsiyeti

Cahit Zarifoğlu, hüzünlü bir çocukluk geçirmiştir. Vefat ettiği sene, kendisiyle yapılan bir röportajda, çocukluk yıllarıyla ilgili şunları söylemektedir:

“Çocukluğum, buğulu, karanlık, çapraşık, hülyalı, sonradan, büyüdükçe korkulara sebep olacak yaşantılarla dolu geçti. Bu yüzden olacak, çocukluğumun tasavvufi tatlarla dolu bir bölümünü bir şiirimde anlatırken, son mısralarda ‘Ne korkunç birikimdi çocukluğum’ diye bir mısra vardır. Bu mısra doğrudur. Bir itiraf, bir tespitti. Şiirlerimde ve yazılarımda çocukluğumdan oldukça sık bahsettim. Ama hepsi büyüdükçe edindiğim sıkıntıların kaynağına işaret ediyor gibi, psikolojik nedenlerini arıyor ve buluyormuşum gibi acıdır. Bu yüzden olacak çocuklar için yazarken şimdiye kadar hiç mi hiç çocukluğumdan yararlanmadım. Çocukluğumu ancak büyüklere anlatabilirim. Buna rağmen, yine de farkına varmadan çocukluğumu kullanmış olabilirim. Yo yoo, hiç sanmıyorum...”⁹

Cahit Zarifoğlu, hayatının genelinde suskun bir insandır. En yakın dostları, onu anlatırken, genellikle suskun olduğunu, çok konuşmadığını ifade etmişlerdir. Eşi Berat Zarifoğlu da bu kanaattedir.

Lise yıllarında birlikte olduğu Aleaddin Özdenören, Zarifoğlu'nun karakteriyle ilgili şu açıklamalarda bulunmuştur:

“Cahit'in en önemli özelliği ikiyüzlü olmayışıdır. Çok dürüst düşünürdü. Ödün vermezdi. Diğer önemli yanı hayata karşı çok dayanıklı idi. Diyebilirim ki, hayatın hiçbir aşamasından çekinmezdi. Açlık, sınıfta kalmak, istikbale ilişkin endişeler duymak gibi korkuları yoktu. Cahit'in bir diğer özelliği de kendi içine dönük ve kendi dünyasını yaşayan bir insan oluşuydu. Tartışmalara katılmazdı, konuşmazdı veya çok az konuşurdu. İndirgenemez bir yanı vardı Cahit'in. Sanırdınız ki, her şeye karşı ilgisiz bir tavır içinde. Fakat sonradan yazdıklarında görüyorduk ki, her şeyi dikkatle incelemiş, özümlemiş.”¹⁰

---

⁹ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.119

¹⁰ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.140

Rasim Özdenören ise, Zarifoğlu'nun kendine özgü yapısını şu sözlerle dile getirmiştir:

“Cahit'in birileri yapsın da ben de onların arkasından gideyim şeklinde bir karakteri yoktu. Müstakil hareket etmekten hoşlanırdı, mizacı böyleydi Cahit'in. Genellikle topluluk içinde, veya sürü içinde bile kendi istiklalini her zaman hassasiyetle korurdu. Bizim, deminden beri sözü geçen bu arkadaş grubumuzun Cahit'le birlikte çeşitli ortak teşebbüslerimiz oldu. Cahit bu teşebbüslerin her birine katıldı, fakat bu teşebbüslerin içinde 'biricikliğini' de daima korumasını bildi.”¹¹

Şu an Başbakan Yardımcısı olan Beşir Atalay, Zarifoğlu hakkında şu tespitlerde bulunmaktadır:

“Gönül sahibi derviş bir insandı. Çok hasbî idi. Hesapsızdı. Bana hep böyle geldi.”¹²

Maraşlı olan Cahit Zarifoğlu, bu ilimizi hem çok sevmiş, hem de kendisi üzerinde büyük tesirleri olduğunu ifade etmiştir. Vefatından bir sene önce, yani 1986 yılında kendisiyle yapılan röportajda, bu durumu şöyle ifade ediyor:

“Ben Maraşlıyım. Ankara'da doğmuşum ama bu bir şey ifade etmiyor. Maraşlılığımın yanında bir şey ifade etmiyor. Hem anne hem baba tarafımdan asırların Maraşlısıyım hem de. Büyük dedemiz Zariif, bundan üç asır kadar önce Kafkasya'dan gelip Maraş'a yerleşmiş. İşte bizler onun zarif oğullarıyız.

Maraş'ta toplam olarak dokuz sene kadar kaldım. Buna ortaokul ve lise yılları dahil. Çok daha erken veya geç devirlerde Maraş'ta kalsaydım, belki kendimi bu kadar Maraşlı hissetmeyebilirdim. Ama özellikle lise yıllarının geçirildiği yer, her şeyiyle insanın diline, davranışlarına, bakışına yansıyor. Bundan olmalı, bakışları güçlü insanlar bizi gördükleri zaman -elbette bir hassasiyetleri varsa- Maraşlı olduğumuzu hemen anlarlar. Galiba abarttım. Bu konuda bir tek örnek var. O da Necip Fazıl. Bizi ilk kez gördüğünde, içimizden birkaç kişiyi işaret edip, 'Sizler Maraşlısınız değil mi?'

---

¹¹ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.147

¹² Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.158

demışti. Tasdik ederek başımızı sallamıştık. Aradan uzun yıllar geçmesine rağmen, yani Maraş'tan uzak yıllar geçmesine rağmen, oradan aldıklarımı unutacağıma, unuttuklarımı da yeniden hatırlıyor ve hatta yaşamaya başlıyorum. Örneğin nice zaman sonra, yerde oturarak yemek yemek daha güzel görünmeye başladı ve on yıldır böyle yapıyoruz evde. Ve en önemlisi İslâmî yaşayış Maraşlılığın ana unsuru gibi gittikçe daha özlenerek hayatımı sarıyor. Ben de gittikçe daha çok bu anlamdaki Maraşlılığa teslim olmak istiyorum."¹³

Arkadaşları arasında fedakar, samimi, merhametli ve sevilen biri olarak bilinir Zarifoğlu. Nitekim Aleaddin Özdenören, Zarifoğlu'yla ilgili hatıralarını anlatırken, şu hadiseyi aktarır:

"Arkadaşlarına çok düşkündü. Hiç konuşmamasına rağmen arkadaş meclisinden uzaklaştığı zaman ben hemen Cahit'in yokluğunu içimde hissederdim. Arkadaşlarına düşkünlüğünün bir örneğini anlatayım: Erdem o zaman ayağından rahatsızdı. Kemik iltihabı vardı zannedersem. Çok şiddetli bir sancı çekiyordu. Cahit aşağı yukarı 21-22 gün, gece gündüz uyumaksızın yanından ayrılmadı."¹⁴

Cahit Zarifoğlu, "işkolik" diyebileceğimiz tarzda çalışmayı seven bir insandır. Eşi Berat Hanım, hafta sonları bile çalıştığını, Maveria Dergisi'nin merkezi olan Akabe'ye gittiğini söyler. Aşağıdaki ifadeler, Cahit Zarifoğlu'nun yazma aşkını göstermesi açısından manidardır:

"Değişik konularda çalışmak benim için yenileyici bir tesir yapıyor. Bir dalda çalışırken diğer dal için bir birikim devresi yaşıyorum. Bu da bence verimlilik açısından önemli. Genellikle her şart altında yazabilen bir insanım. Oda tepeleme insan dolu olsa da kendimi yazmaya verebiliyorum. Bu sebeple bütün gününü alan bir görevimin olması, yazmama mani olmuyor. Aradaki boşlukları yazarak dolduruyorum ve o gün üç sayfa yazmışsam, üç sayfa yazılmış oluyor. Damlaya damlaya göl oluyor."¹⁵

---

¹³ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.71

¹⁴ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.142

¹⁵ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.84

“Bayılırım sürat, sürat yapmak gerek ve sürat bizim için ne felakettir, ne şudur, ne budur. Sürat bizim için elzendir. Zira mesafe çok açılmıştır. Arayı kapatmak gerek. Gece gündüz durmadan çalışmak, yazmak gerek. Veya şunları yapmak gerek, şunları, yani herkes kendine göre nasıl bir yol seçmiş, ne yapması gerektiğine inanmışsa onu...”¹⁶

3. Cahit Zarifoğlu’nun Eserleri

Cahit Zarifoğlu’nun eserleri ilk yayınlanış tarihlerine göre şu şekildedir:

Şiir: İşaret Çocukları, Yedi Güzel Adam, Menziller, Korku ve Yakarış.

Hikâyeler: İns.

Çocuk Hikâyeleri: Serçekuş, Katıraslan, Ağaçkakanlar, Yürekdede ile Padişah,

Gülücük, Ağaç Okul (Çocuklara Afganistan Şiirleri), Küçük Şehzade,

Motorlu Kuş, Kuşların Dili. (Toplu halde: Çocuklarımızla Atlara Biniyorduk)

Roman: Savaş Ritimleri, Anne

Günlük: Yaşamak

Deneme: Bir Değirmendir Bu Dünya, Zengin Hayaller Peşinde.

Tiyatro: Sütçü İmam.

Eleştiri: Okuyucularla

Mektup: Mektuplar

Oyun: Radyo Oyunları

Tez: Rilke’nin Romanında Motifler

---

¹⁶ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, Beyan Yay., s.60

İKİNCİ BÖLÜM

Cahit Zarifoğlu'nun Eserlerinde Dini Unsurlar

1. Din

Örf, âdet, karşılık, mükafat, itaat, hesap, boyun eğme, hakimiyet ve galibiyet, saltanat ve mülkiyet, hüküm ve ferman, makbul ibadet, şariat gibi manalara gelen din kavramı¹⁷ Cahit Zarifoğlu'nun eserlerinde yer yer karşımıza çıkar. O, özellikle İslam dini söz konusu olduğunda, din ve dünya diye bir ayrım yapmaz, İslam'ın hayatın bütününe şâmil olduğunu vurgular. Maverâ Dergisi'ndeki "okuyucularla" köşesinde, kendisine şiir yollayan bir okuyucusuna şöyle demektedir:

*"Kendinizi, mutlaka dinî temalar işleyeceğim diye kısıtlamayın. İnançlarımız devletten kırlara, sokaklardan fezaya kadar her şeyi içine alıyor, anlamlandırmıyor mu? O halde, dinî olacak diye neden mutlaka bazı ibadet terimleri üzerinde kenetlenip duruyor ve şiirin dünyasını daraltıyorsunuz. Önemli olan sadece o terimler değildir. Gücünüzü sadece onlardan almak yerine onların mahiyetindeki sırrı duymaya çalışarak her şeye onurlu bakın. Öylece her şey doğal olarak İslam'a bürünmüş olarak girer eserimize, devam edin. Selamlarımızla."*¹⁸

Zarifoğlu, bir yazısında Brezilya'da düzenlenen geleneksel Rio karnavallarına değinir, her yıl yüzlerce kişinin bu karnavallarda öldürüldüğünü, toplu bir çılgınlık yaşandığını vurgular. Ardından da, tüm bu olanların Brezilya devleti tarafından istenirse engellenebileceğini lakin yaşananlara bir türlü engel olunamadığını söyleyerek şu tespitte bulunur:

"Demek ki karnaval hükümeti de devleti de halkı da bireyi de aşıyor. Onların hepsinin üstünde bir mahiyetle ortaya çıkıyor ve ona muhalefet edilemiyor. Şu halde karnaval basit bir eğlence düzenlemesi değil. Demek ki karnaval, bir karnaval değil,

¹⁷ İlmi Mişavere ve Redaksiyon Heyeti, İlmihal (İman ve İbadetler) İSAM, 8. Baskı, İstanbul. ss.1-4

¹⁸ Cahit Zarifoğlu, Okuyucularla, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2009, s.130

insanları mantık zincirlerinin birbirine kavuşamadığı bir noktada yakalayan bir çeşit din...”¹⁹

1.1 İslamiyet

Cahit Zarifoğlu için İslam, Hz. Muhammed’in hayatı ve ortaya koydukları ile eşdeğer bir konumdur. Bu anlamdaki düşüncülerini şöyle ifade etmiştir:

*“İslâmiyet, Peygamber Efendimiz’in hayatından başka bir şey değildir. Ona benzemek, o ne yaptıysa yapmak, o ne emretti ise onu yapmak ve yasaklarından uzak durmak. Bunu gerçekleştirmek için ise Peygamberimiz’in zihinlerde teşekkül etmesi ve bu görüntünün tek taklit merkezi olarak devamlı olması, tek denetleyicisi olarak kaybolmaması... Bize sürekli olarak onu göstermiyorlarsa, biz sürekli olarak onunla olalım. Onu anlatan makbul siyer kitapları okumak ve yaygınlaştırmak, yapılacakların, diğer modellerden kaçmanın en kestirme yolu..”*²⁰

Zarifoğlu, İslam’ın iyi öğrenilmesi ve tatbik edilmesinden yanadır. Yazılarında sık sık bu hususun altını çizmiştir:

*“Müslümanların İslâmî konuları okuyup, öğrenip, kendi yakınlarına özellikle çocuklarına öğretmelerini istiyoruz. Bir davanın askerliğini yapmak için o davayı enine boyuna bilmek gerekir. İslâm’ı iyi bilmek, onu yaşamak için, onu yaşatmak için, onu tebliğ etmek için, onu savunmak için ve nihayet onun uğruna ölmek için gerekli bize.”*²¹

Bireylerin ve toplumun İslam’a göre şekil alması gerektiği kanaatindedir Zarifoğlu. Çünkü o, gerek ferdin gerek toplumun İslam ile bilinçleneceğine ve bu vesileyle kendilerine çeki düzen vereceklerine inanır:

“Efendiler kendimize gelelim! İşe evimizden başlayarak kendimize gelelim. İşte küçük formülümüz. Geniş bir İlmihal kitabı temin et, sindire sindire oku! Karını, bacını, çocuklarını karşına diz, her gece muntazaman oku ve anlat! Ailecek İslâm’ı öğren! Öğreniyor muyuz acaba diye kontrol et! Öğrenilenleri tatbik et, tatbik ettir! O zaman

¹⁹ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.271

²⁰ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.30

²¹ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.34

gör bakalım evinde televizyon barınabiliyor mu? Üzerine vazife olmayan İslâmî konularda cahilane tartışmalara girebiliyor musun? Dünyanın dört bir tarafında din kardeşlerin şehit olurken, sen tıka basa yemek yeyip, lanetli televizyonun karşısına kurulup geçirebiliyor musun?

Efendiler! İlmihal okuyun. Evlerinizi Müslümanlığın öğrenildiği, konuşulduğu ve yaşandığı Müslümanhaneler haline getirin. Bu akşam evinize dönünce etrafınıza Müslüman gözüyle bir bakın, acaba İslâm'a aykırı neler var? Eşyalarınıza, eşinizin, çoluk çocuğunuzun kılığına kıyafetine, eline yüzüne, ağızlarından çıkana, oturup kalkmalarına bir nazar edin. Bakın düzeltilecek ne çok şey var. Ama ilkin öğrenmek gerek düzeltmek için. Okuma yazma öğrendiniz, Liseler, Üniversiteler bitirdiniz, kendinizi allâme bilirsiniz ama belki Müslümanca taharetlenmeden bile haberiniz yok. Kendinizi ve evinizi tepede tırnağa İslâm'a göre yeniden tertip etmediğiniz sürece, İslâm tek millettir, diye düşünmenin anlamı kalmaz.”²²

Zarifoglu, Mustafa Özçelik'e gönderdiği bir mektubunda, yaptıkları sanat çalışmalarının İslâm'ın neresinde yer aldığını biz özeleştiri kabilinden şu şekilde sorgulamıştır:

“Batı'dan alınma kalıplarla az çok yerli içeriklerle yaptığımız sanat çalışmaları ne kadar İslami?”²³

Cahit Zarifoglu, yaşadığı dönemin siyasi ve sosyal atmosferini İslâm penceresinden değerlendirdiğinde, ortaya çıkan tabloyu şöyle ifade eder:

“On yıllardır sırtımızda İslâm dışı bir düzenin kamburunu taşıyoruz. Düşmanlarımız ise bizim bu mutsuzluğumuzun üzerinde hora tepiyor. Artık kendimize gelelim. İşe evimizden başlayarak kendimize gelelim.”²⁴

Zarifoglu, İslami duyarlılığa sahip olmayan televizyon kanallarını yaşadığı yıllarda sert bir dille eleştirmiştir. İslâm'ın özüyle alay edildiğini, Müslümanların

---

²² Cahit Zarifoglu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.36-37

²³ Cahit Zarifoglu, Mektuplar, 7. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.147

²⁴ Cahit Zarifoglu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.85

rencide olduğunu belirtmiştir. Bu anlamda Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'na (TRT) gösterdiği tepkiler çoktur. Örnek olarak şunu verebiliriz:

“TRT Müslümanlar ve İslâmiyet konularında çok ince hesaplar içindedir. Televizyonda eğer sözüüm ona bir dakikalık İslâmî muhtevalı bir program veriliyorsa, o program o şekilde hazırlanmıştır ki, asıl faydayı, asıl kazancı İslâm düşmanları görür. Zira o programın içinde mutlaka İslâm'ın özüyle alay eden, onu tahrif eden bir yer vardır. İşin ehli olmayan milyonlarca Müslüman o noktayı göremez. İşin aslını bilenler ve görenler ise, tespit ettikleri namussuzluğu, ancak beş on kişiye duyurabilirler, oysa programı yüzbinlerce Müslüman izlemiştir.”²⁵

Zarifoğlu, İslam'ın farklı dinlere, kültürlere merhamet ve anlayışla yaklaştığını, İslam dışı sistemlerin ise farklılığa tahammülü olmadıklarını ve büyük katliamlara sebep olduklarını şöyle dile getirir:

“Osmanlılar Yugoslavya'da 400 yıl boyunca hükümran oldular. Bu uzun asırlar sonunda, oradan ayrıldıklarında, Hristiyan yerli halk, hırpalanmamış, aşağılanmamış, işkence görmemiş ve değişmeye zorlanmamış olarak olduğu gibi duruyordu. Bu muamele tarzı, İslâmlıktan başka hiçbir kültürün idrak edemeyeceği nitelikte. Otoriteyi kaba kuvvet, işkence ve terör vasıtasıyla kurmaya yönelik felsefeler ve bunlara bağlı yönetimler, başka inançtaki insanlardan daima korku duydular ve onların varlıklarına tahammül edemediler. Sistemli katliamlarla yüzbinlerce insanı yok etmekten çekinmediler. İkinci Dünya Harbi sırasında Almanların, Polonya, Rus ve Yahudi asıllı milyonlarca insanı, “Alman üstün ırk” nazariyesi için yok edişi, Rusların, Kırım'ın Müslüman nüfusunu milyonlardan yüzbinlere indirecek kadar katliama girişmesi, İslâm dışı sistemlerin insana vermediği değeri belgeleyen örneklerden sadece bir bölümüdür. Vietnam harbi boyunca kızıkların güneylilere, Amerikan askerlerinin kuzeylilere uyguladıkları toplu katliamlar, Kızıl Çin'de Müslümanların sistemli şekilde yok edişi, Rusya'da özellikle 1917 Marksist ihtilalden bu yana milyonlarca Müslümanın ortadan kaldırılması, bu sistemlerin hayvanî yapılarını gösteren diğer örneklerdir.”²⁶

²⁵ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.105

²⁶ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.226

1.2. Müslümanlık

Zarifoğlu, Müslüman olmayı sadece Allah'a inanmak, Peygambere inanmak ve namaz kılmak gibi ritüellerden ibaret görmez, aksine, Müslüman olmayı makro ve mikro anlamda "sorumlu" olmakla eşdeğer tutar ve şöyle der:

*"Kolay mı mükemmel Müslüman olmak?! Allah'a ve Peygamber'e inanırsın. Beş vakit namazını kılarırsın. Evinin geçimi için helâlinden kazanmaya çalışır ve diyelim ki kazanırsın da. Ve ne yağlıya ne de sütlüye karışırsın ve düşünüürsün ki şeytan senden uzak, nefsin uyuz bir köpek gibi ayaklarının altında ve Allah'ın rahmetine senden daha layık kimse yok. Keşke gafletin bu kadar masum olsaydı. Durumun bundan ibaret olsaydı, devlet idaresinden kentlerin tanzim planına kadar teşkilatlanmış olan batılın çarkları arasında bir kum tanesi kadar bile hükmün olmadığını bilmemiş olsaydın, siyasi bakımdan süratle bilinçlenmek zorunda olduğu henüz idrak etmemiş olsaydın ve bunu sana hiç kimse anlatmamış olsaydı, keşke Filipinler'de, Eritre'de, Filistin'de, Uganda'da, Suriye'de ve Afganistan'da Allah'ın nizamını ayakta tutmak için kanlarını akıtan Müslümanların varlığı ve onların senin omuzuna yüklediği sorumluluğu hiç duymamış olsaydın ve bunu sana hiç kimse duyurmamış olsaydı. O zaman, kim bilir belki o zaman, o şekilde düşünmekte belki mazur olurdun ve umulur ki kurtulurdun. Ama Türkiyeli ol Amerikalı ol, Müslümansan eğer, sorumluluk ağızdan ağıza, kulaktan kulağa, herkesin ve senin de omuzlarına yükleniyor. Her an sinanıyorsun ve attığın her adımın önünde, hem Müslümanca yol, hem de onun zıddı bulunuyor."*²⁷

Zarifoğlu, Müslümanların her durumda hassas olması ve haksızlıktan kaçınmaları gerektiğine inanır. Özellikle seçim zamanlarında ortaya çıkma ihtimali yüksek olan menfi atmosferle ilgili kaygılarını dile getirir ve bu hususta Müslümanları tefekküre davet eder:

"Kendimizi, düzenin bir ahlâk haline getirdiği siyasi mücadelenin atmosferinden ne kadar uzak tutmuş olursak olalım, o yine de bize bulaşmış olabilir. Hele seçim zamanlarında bu tehlike daha da büyük. Acaba, sadece İslâm'ın buyrukları doğrultusunda kalmaya azami dikkat ederken, yanıldığımız, haksızlık ettiğimiz, tavizkâr

---

²⁷ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.19

davrandığımız, korkaklık ettiğimiz, ya da tecavüzkâr olduğumuz haller olmamış mıdır? Oturalım ve düşünelim. Gürültüden, dış etkenlerden, heyecanlardan kurtularak, bütün uzuvlarımızın sükunet bulmasını bekleyerek, tıpkı bir ibadete hazırlanır gibi, salim bir kafa ve diri bir vicdanla düşünmeye çalışalım: Acaba haksızlık ettik mi? Acaba bir Müslümana yakışmayacak şekilde geriledik, korkaklık gösterdik ve sindik mi? Müslümanız. Bunlardan korunmuş olmamız beklenir ve umulur.”²⁸

Cahit Zarifoğlu, yazılarında zaman zaman tüm Müslümanlar adına konuşmuş, ideal Müslüman çerçevesi konusundaki duygu ve düşüncelerini dile getirmiştir. “Müslümanlar olarak bir takım gayelerimiz var” şeklinde başlayan bir yazısında, o gayeleri şu şekilde ifade etmiştir:

“Müslümanlar olarak bir takım gayelerimiz var. İslâmî esasların yürürlükte olmadığı bir devlette yaşıyoruz. Çocuklarımıza mekteplerinde şiddetle reddettiğimiz düşünceler ve zevkler aşılanıyor. Muhaliif ya da düşman bildiğimiz biri tarafından söylendiği takdirde, cinleri tepemize çıkaracak nitelikteki şeyleri, evlerimize yerleştirdiğimiz televizyon, kendi hanemizde bize ve çocuklarımıza defalarca söylüyor ve bizi bu düşman düşünce ve fiillere karşı yumuşatıyor, dirençsiz hale getiriyor. İslâmî olmayış bakımından daha ne gibi olumsuzluklar içerisindeyiz, tümünü tek tek saymaya ömrümüz yetmez.

Bütün olumsuzluklar içerisinde Müslümanlar olarak bir takım gayelerimiz var diyoruz. Bu olumsuzlukları hayatımızdan çıkarmak istiyoruz. İstiyoruz ki, başta kendimiz, neticede bütün Müslümanlar, İslâm neyi emrediyorsa onu yapalım, neyi yasaklıyorsa ondan uzak duralım. İslâm düşmanları, cemiyeti bugünkü şahsiyetsiz, içkici, faiz sever, laik ve başıbozuk hale getirmek için nasıl uzun yıllar gayret sarf etmişlerse, onları susturmak, insanları bu hainlerin elinden kurtarmak için de aynı derecede, belki de daha fazla gayret göstermek gerekli.

Müslümanların siyasî alanda bilinçlenmelerini arzu ediyoruz. Demokrasi nedir, Batıcılık nedir, Batı nedir, Batıcı nedir, Emperyalizm nedir, bunların ve benzerlerinin, hemen hemen dünyadaki bütün Müslümanların boğazına nasıl ve kimler

---

²⁸ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.22

Saldırmışlardır? İşte bütün bunların, en kaba hatlarıyla da olsa, bilinmesini istiyoruz. Bunlar bilinmelidir ki, siyasî bir tercih, bir hareket söz konusu olduğu zaman, Müslümanların, yanılmadan neyin yanında yer alacaklarını kestirmeleri mümkün olsun.

Bu şuur verildiği takdirde, tertemiz Müslümanlar oldukları halde, kapitalist, faizci, kemalist ve laik zihniyetli, gayr-i İslâmî bir gidişatın temsilcisi parti ve örgütlerin arkasından gidenler, hatalarını idrak edip doğruya yönelebilirler. Diğer yandan Müslümanların İslâmî konuları okuyup, öğrenip, kendi yakınlarına özellikle çocuklarına öğretmelerini istiyoruz. Bir davanın askerliğini yapmak için o davayı enine boyuna bilmek gerekir.”²⁹

Zarifoğlu, eserlerinde yer yer insanları tefekküre sevk eden sorular sorar. O sorulardan birinde, Müslümanın vakit disiplini nasıl olmalıdır sorusuna da cevap vardır:

“Müslümanın bir tek saniye boş zaman geçirmeye hakkı bulunmadığı bir zamanda kendinize nasıl bir değer biçiyor, maddi ve manevi gücünüzle nasıl bir hedefe bakıyorsunuz?”³⁰

1.3. Hristiyanlık

Cahit Zarifoğlu, eserlerinde, Batı dünyasından bahsederken, genelde Hristiyanlığı da anar. Esasta ilahi bir din olduğunu ifade etmekle birlikte, Batılıların elinde tahrif edilip istismar edildiğini söyler:

“Batı uygarlığının temel unsurlarından biri olan Hristiyanlık, gerçek Hz. İsa dininin dünyevî amaçlarla değiştirilmesinden yani istismarından ibaret değil mi?”³¹

“Hak din olan Hristiyanlığın ve imanın şartlarından biri olarak inandığımız İncil’in tahrif edildiğini bilmekteyiz.”³²

“Elbette esasta ilahi bir din olan Hristiyanlığı yarı putperestlik haline getiren batılıların kilise ayinlerine de dahletmeyi düşünmezsiniz. Nitekim Osmanlı imparatorluk

---

²⁹ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.33

³⁰ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.41

³¹ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.145

³² Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.222

sınırları içerisinde yaşayan milyonlarca Hristiyan'a, dinlerini kötüleyen veya onda yenilikler, aklilikler gösteren yollar ne önermiştir ne de zorlamıştır.."³³

Zarifoğlu, 1984 yılında Sanat Olayı Dergisi'ne hazırladığı yazıda, Hristiyanlıkla ilgili benzetmelerde bulunur ve şöyle der:

*"Almanlar şöyle diyorlardı: Avrupa uygarlığının üç ana unsuru vardır: Eski Grek, Hristiyanlık ve Germen ruhu: Eski Grek'in putperest, Hristiyanlığın uydurulmuş İncil, Germen ruhunun barbar özlerini iç içe koyun. Bunlar ilk bakışta sanat eseri için zor koşullar olarak görünüyor. Oysa tersi: İslâm inancında Hazret-i Adem ile Havva için, cennette memnu olan buğdaydır. İlâhî olana doğru olarak götürülebilir buğdayı, bu ayağı yere basan, gerçekçi olguyu elma yaparak anlamsızlaştırır Hristiyan. Anlamsız ama naif ve şiirlidir. Beşerin çabucak kapabileceği bir şiir. İşte Hristiyanlık."*³⁴

Kendi yaşadığı dönemde gerçekleşen siyasi hadiselerle kayıtsız kalmamış olan Zarifoğlu, hükümetteki Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Adalet Partisi'nin (AP) idarecilerini izledikleri politikalar sebebiyle sert bir şekilde eleştirmiştir. Türkiye'deki Müslümanların, CHP ve AP idarecileri sebebiyle Hristiyan kampanyalara alet edildiğini şu sözlerle dile getirmiştir:

*"Onlar, Türkiye'yi Avrupa ve Amerika'nın mal pazarı halinde tutmak ve bunda kat'î adımı atmak için bizi, milyonlarca Müslümanı birden Hristiyan kampanyanın içine çivilemek istiyorlar. Biz ise İslâm Ülkeleri Ekonomik Topluluğu ile, Hristiyan batının sultanından kurtulmak, onlara karşı kuvvetli bir cephe oluşturmak gayesindeyiz. Onlar Türkiye'nin sömürge halinin devamını ve pekiştirilmesini istiyorlar, bizse bir Müslüman ülke olmanın haysiyet ve şerefini savunuyoruz. Onlar Nato askerî paktında, batı ülkelerinin Rusya'ya karşı bir ileri karakolu olmamızdan yanalar, biz ise Hristiyanlara jandarmalık yapmak değil, Müslüman ülkelerle kendi savunmamızın neferi olmak arzusundayız."*³⁵

³³ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.90

³⁴ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.64

³⁵ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.53

Zarifoglu, bir başka yazısında, Avrupa tarafından bir türlü kabul görmediğimizi düşünen ve onlara yaranabilmenin çaresini devlet olarak Hristiyanlığı kabul etmekte bulan siyasetçilere şöyle değinir:

“Ülkemizde hep iktidarda bulunan, daha doğrusu bulundurulmuş Batıcı iktidarlar, Hristiyan Batıya, ‘Biz de Avrupalı olduk, bizi de aranızda alın’ diye yarım asırdır yalvaran zihniyetin temsilcileridir. Bugün hâlâ aynı akıl almaz aşağılık yaltaklanmayı devam ettiriyorlar. Avrupalı kim bilir neler düşünüyor? Kanunlarını, hayat tarzlarını, yazı ve giysilerini, örf ve âdetlerini bile ithal etmişiz, ama Avrupalı bir türlü ikna olmamıştır. Bunun asıl sebebi üzerinde de bir hayli kafa yormuş batıcılar.

İlk CHP iktidarları zamanında sonradan bir kısmı DP’nin kurucuları arasında yer alan bazı zevat bu konuda önemli bir iki toplantı bile yapmış: ‘Ne kadar batılı olursak olalım, onları ne kadar ustalıkla taklit etmiş olursak olalım, değil mi ki dinimiz İslâm’dır, bizi aralarına almazlar, kendilerinden kabul etmezler’ demişler. Bunun üzerine içlerinden bazı soysuzlar: ‘Devlet olarak Hristiyanlığı resmen kabul ve ilan edelim’ teklifinde bulunmuş. Bu teklif diğerleri tarafından ne kadar tasvib görmüş bilemiyoruz.

Hristiyan Batının her türlü kanunlarını ve yaşama biçimlerini ithal edip zorla uygulayan bir kadronun fertleri için bunda da herhalde hiçbir mahzur yoktu. Hristiyanlığı resmen devletin dini olarak ilan edebilirler ve kısa sürede engizisyon mahkemeleri bile kurabilirlerdi. Ama bu kadarına cesaret edememişler. Evet, Avrupa ve Hristiyanizm, işte işin püf noktası burada.”³⁶

Zarifoglu, Avrupa’yı bir bütün olarak “Hristiyanlık” temeline oturtur. Gerek Avrupa’nın gerekse ülkemizdeki Batıcıların, çeşitli vesilelerle Hristiyanlık propagandası yaptığını hatırlatır:

“Avrupa için onlara benzemek bakımından bizim Batıcılar ağızlarıyla kuş avlasalar fayda etmez. Hristiyan olmadıktan, sonra onlara köle nazarıyla bakar Batı. Bizdeki bu köleler bu gerçeği bildikleri için milleti Hristiyanlaştırmanın yollarını aramışlar, Hristiyanlığı resmen kabul etmeyi göze alamayınca bu konuda her türlü

³⁶ Cahit Zarifoglu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.127

radio, televizyon programları ile gazete ve sair yayınların faaliyetlerine göz yummuşlar ve teşvik etmişler. İslâmî en küçük bir kıpırdanışı laikliğe ve Cumhuriyet ilkelerine aykırı bulup önleyenler, filmlerde saatlerce, kilise âyinlerinin Hristiyanî yılbaşlarına ve yortuların reklamına ses çıkarmıyorlar. Dedik ki Avrupa için aslolan Hristiyanlıktır. Yoksa demokrasi, sosyalizm, liberallik değildir.”³⁷

1960’lı yıllarda, Türkiye’den Almanya’ya işçi göçü başlamış ve binlerce insan Almanya’ya yerleşmeye başlamıştır. Almanya’dan mektuplar alarak oradaki durumlara yakından vâkıf olan Zarifoğlu, misyoner teşkilatların, Türk ailelerin kapısını çalarak sevimli bir şekilde Hristiyanlığa davet ettiklerinden ve din değiştirmeleri için çok gayret gösterdiklerinden bahseder. Tüm bunlara rağmen, din değiştirip Hristiyan olan bir tek Türk olmadığına inandığını şu sözlerle ifade eder:

“Almanya’ya gelen Türk işçileri kısa zamanda gerek firmaların kendi bünyelerinde oluşturdukları programlarla, gerekse bizzat devletin planlama teşkilatının geniş çapta uyguladığı bir planla, Alman toplumuna intibaka zorlanıyordu. Bunlara ilaveten misyoner teşkilatları ülkeye gelen her ailenin kapısını çalarak onları Hristiyanlığa davet ediyor, gezici misyonerler, yolda karşılaştıkları her Türk’e okuyabileceği dilde Hristiyanî broşürler ve kitaplar dağıtıyor, güler yüzle, yardım teklifleriyle onlara sevimli görünmeye çalışıyor, otogarların, otobüs terminallerinin etrafında bulunan bedava misyoner misafirhanelerine onları davet ederek ağırlıyor, karınlarını doyuruyor, hatta para yardımı yapıyorlardı.

Bir yandan devletin, bir yandan özel kuruluşların, öte yandan firmaların Türkler’i Almanlaştırmak uğruna sarfettikleri bunca gayretin sonucu ne oldu? Bira, fuhuş 13 veya en geç 14 yaşından sonra kadın hayatı yaşamaya başlayan öğrenci kızlar, kumar ve diğer mübtezellikler vasıtasıyla belki dininden kopup ateist bir hayata sürüklenenler, Marksist ideolojilere kapılıp gidenler olmuştur, ama acaba dinini bırakarak Hristiyanlığı seçen bir tek Türk olmuş mudur? Bilmiyorum, tahmin de etmiyorum.”³⁸

³⁷ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.128

³⁸ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.162-163

1.4 Yahudilik

Cahit Zarifoğlu, eserlerinde Yahudilikten ve Yahudilerden zaman zaman söz eder. Bir yazısında Yahudiliği “fanatik din” olarak anar:

“Ortadoğu Müslüman Arap ülkelerinin ortasına İsrail diye bir ‘Ali kıran baş kesen’ oturtuluyor. Yahudiye uçsuz bucaksız Amerikan topraklarında veya dünyanın herhangi boş bir yerinde yurt verilmiyor da, Filistinliler milyonlarla sürülerek ve katledilerek bir toprak parçası tahsis ediliyor ve bunlar fanatik dinlerinin emrinde vadedilmiş topraklar diye bir toprak parçasına yayılı hayalî devletlerini gerçekleştirmek üzere adım adım geliyorlar.”³⁹

Diğer bir yazısında ise Yahudilerle ilgili şu ifadeleri yer almaktadır:

“Türkiye de dahil, dünyanın dört bir yanındaki Yahudilerin cömertçe, o ülke ekonomilerinden çalarak İsrail’e yolladıkları paralarla, Amerika’dan satın alınan napalm ve misket bombalarının, Filistinli sivil göçmen kamplarına karşı kullanılması sonucu onbinlerce çocuk yaralanmakta, sakat kalmakta ve ölmektedir.”⁴⁰

Zarifoğlu, Yahudi devleti olan İsrail’i Ortadoğu’da bir çıbanbaşı olarak görür ve Kudüs’ün Yahudilerin elinden kurtarılması gerektiğine inanır.

“Ortadoğu’da Müslümanların can evinde bir çıban başı olan İsrail’i onlar, CHP ve AP idarecileri olarak, resmen tanımakta, batı ülkeleriyle adeta yarıştılar. Biz ise Yahudinin ayağını İslâm topraklarından söküp atmaya ve Kudüs’ü kurtamaya tâlibiz.”⁴¹

Zarifoğlu, “Yahudi Soygunları” başlıklı yazısında, Yahudilerle ve İsrail’le ilgili birçok duygu ve düşüncesini uzun uzun anlatır:

“Derler ki yahudi tüm dünya devletlerinde kolları olan bir imparatorluktur. Her birinde, para akıntılarının kilit noktalarında yahudi vardır ve bu çark o ülkelerin esas zenginliğini, malın kaynağını yahudi adına soyar, soğana çevirir.

³⁹ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.178

⁴⁰ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.145

⁴¹ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.53

Soyulup soğana çevrilmiş uluslar, ne olup bittiğini anlamaya çalışırken, bakkaldaki yumurtanın birden bire nasıl beş liradan on beş liraya çıktığını, nohudun, peynirin niye bu kadar pahalı olduğunu anlamaya ve onlara para yetiştirmeye çalışırken, çok yukarlardan minik ayarlamalarla milyar dolarları içinden yahudi, bunun önemli bir yüzdesini, “Dünya İmparatorluğu”nun resmen, fiilen gerçekleşmesi için İsrail’e akıtır durur.

Ve tüm dünya bir “İsrail Mucizesi” ile sarhoş edilir.

Çöl topraklarında fidanlıklar, sebzelikler kuran yahudinin bunu, çöle yeşil yeşil dolarlar döşeyerek gerçekleştirdiği görülemez de, onların bu yaptıklarına bakılarak yahudiyle arap kıyaslanır, birinin çok çalışkan ötekini çok tembel, pis ve pısırik olduğu sonucu çıkarılır.

Bütün dünyadan İsrail’e yollanan ama gizlice özel tahsisatlarla ve özel yollarla yollanan milyar dolarlar, İsrail’de sadece yahudiye kan verir. Görünüşe bakılırsa, İsrail de diğer birçok ülke gibi ekonomik kriz içindedir.

Fert başına düşen milli gelir azalmaktadır. Şu bu yatırımlara para bulunamamaktadır. Fakat biraz deşildiğinde ekonomik krizin bir düzmece olduğu anlaşılmaktadır.

İsrail toprakları içersinde özellikle Kudüs’de ve işgal altındaki topraklarda İsrail’in canını sıkmaya devam eden Arap unsurlar vardır. Bu insanlar da İsrail ekonomisinin zenginliğinden veya fakirliğinden şu veya bu şekilde etkilenmektedirler. Yani bu devletin vatandaşlarıdır.

İşte İsrail ekonomisinin canlı olması bu insanların ülkede kendilerini rahat hissetmeleri açısından sakıncalıdır. Ekonomi bozuk olacak ki zaten siyasî baskı altında, polisin ve askerin tehdidi altında bulunan Araplar aç kalsınlar ve çareyi başka yerlere göç etmekte bulsunlar.

İşte bu sebeble İsrail ekonomisi, İsrail’in merkez bankasındaki fazla milyar dolarlara rağmen bozuktur.

Milli gelir düşük seviyededir. İşsizlik vardır.

Bunlar olduğu için de yahudi vatandaşlar el altından doyurulur, çeşitli yardımlar görür, en azından işsizlik primi, bedava sağlık hizmetleri, bedava konutlar edinirken, Arap asıllı olanlar, bozuk (!) İsrail ekonomisinin acılarıyla kıvranırlar. Belirttiğimiz gibi maksat tedirgin olmaları ve özellikle Kudüs'ü boşaltmalarıdır. Nitekim son 20 yıl içersinde Kudüs'ün Arap nüfusu % 60 oranında azalmıştır. Polis baskısından, işkencelerden kaçan Arapların kaçıışı ekonomik baskılarla da hızlandırılmaktadır.

Yahudi burada da durmayacaktır. İslâm ülkeleri istedikleri kadar “Mukaddes toprakları yahudiye bırakmayız” diye arada bir toplantılar düzenlesin, zaman zaman “petrolü silah gibi kullanmaya kalksınlar”, yahudi Amerikan desteğinde planını adım adım gerçekleştirmekte, işgal altındaki topraklarda yerleşim bölgeleri açmakta, son olarak da elindeki Golan tepelerinde de yerleşim bölgeleri açmayı kararlaştırmış bulunmaktadır.

Bunlara Lübnan'ın şimdilik güney kesimlerinin İsrail'e katılması operasyonu ilave edilmiştir. Adım adım ilerleyen İsrail planı Dicle-Fırat vadisine doğru ilerlemektedir.

İsrail'in büyümesi adeta fark edilmiyor. Zira yavaş yavaş ve gözümüzün önünde cereyan ediyor bu gelişme. Fakat bir gün dünya gözünü açacak ki şimdikin on katı topraklarda, sınırlarında Amerikalı ve batılı jandarmaların nöbet tuttuğu kocaman bir İsrail devleti var karşılarında.”⁴²

Cahit Zarifoğlu, Yahudilerin dünya çapında etkin bir güç olduğunu ve bu güçlerini bir tehdit unsuru olarak kullandıklarını şu şekilde ifade ediyor:

“Yahudi menfaatlarına hafifçe sırt çevirmeye kalkan bir ABD başkanına, eyaletlerden birinin yahudi valisi yaklaşıyor ve kulağına, Sayın başkanım, diyor,

---

⁴² Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.219-221

başınızı arı kovanına sokuyor, bir bakıma intihar ediyorsunuz. Başkanın hemen kendine çeki düzen verdiğini kaydetmeye lüzum var mı?”⁴³

Kudüs söz konusu olunca yaralıdır Zarifoğlu; yaralıdır çünkü o yıllarda İsrail tarafından büyük bir ambargo altında kalmıştır Kudüs. Bir yandan canları tehlikededir Filistinlilerin diğer yandan da ekonomik anlamda kısıtlanma hâlindeyler. Yaşananları “Yahudi Faşizmi” olarak ifade eden Zarifoğlu, şu tespitlerde bulunmuştur:

“Müslümanların tesirsiz hale getirildikleri bir başka bölge İsrail: Burada oynanan oyun belki de en acısı. Dünyadaki bütün Müslümanları ilgilendiren bu kutsal beldelede, küfrü tam hâkim kılmak için Yahudi Faşizmi, başta Amerika olmak üzere bütün Batı devletlerinin desteğiyle faaliyet gösteriyor. Bu ülkelerden yağdırılan hadsiz hesapsız dolarlarla yapılan işleri, dünyaya, “Yahudi Mucizesi” diye propaganda eden Yahudi, İsrail’deki ve işgali altındaki Müslüman nüfusu tam bir ekonomik mahrumiyet içerisinde tutuyor. Bu uygulama özellikle “Kudüs’ü yahudileştirmeyi” amaçlıyor. 1967 yılında 130.000 olan Kudüs Arap nüfusu, geçen yılın başlarında 90 bine inmiş bulunuyordu. Bugün (1980) bu sayının 80 bin civarında olduğu tahmin ediliyor. Azaldıkça kuvvetleri de azalacak olan Müslümanlar, ileriki senelerde, Kudüs’ü daha büyük bir süratle terk edecekler. Ekonomik Yahudi ambargosu ve Yahudinin can tehdidi karşısında kaçan Araplar, aslında Yahudi planının gerçekleşmesine yardım ediyorlar. Ama mecburlar.”⁴⁴

2. Allah

Cahit Zarifoğlu, eserlerinde sık sık Allah’ın rızasının öneminden, gönlün her daim Allah’la birlikte olması gerektiğinden bahsetmiştir. Allah yolundan sapmanın kişiyi egoizm ve bencilliğe düşüreceğini ifade etmiştir. Dünyanın çeşitli yerlerinde Allah inancının yok edilmek istendiğini vurgulamış, kalp pencerelerini daima Allah’a açık tutmak gerektiğini ifade etmiştir. Örnek olarak şu cümleleri aktarabiliriz:

---

⁴³ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.224

⁴⁴ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.227

*“Kalbin Allah duygusu, düşüncesi ile dolu olması, tefekkürün gelişmesine ve dolayısıyla kulun Allah’ın büyüklüğünü daha çok idrak etmesine ve imanının artmasına vesile..”*⁴⁵

3. İman

Cahit Zarifoğlu, inanç yahut güçlü inanç gibi manalara gelen iman kavramını eserlerinde sık sık dile getirir, farklı mülâhazalarla bu kavramın önemini vurgular. Peygamber müjdesine dayanarak, kalbinde zerre miktar iman olan kişiler için, cehennemde kalmayacaklarını, öte dünyada, o büyük ve esas evde cennete dahil olacaklarını umabilirler der.⁴⁶ Ardından da, “zerre iman” tarifiinden ne kastedildiğini, Peygamber Efendimiz’in şu hadis-i şerifini misal vererek açıklar:

“ - Ya Resulallah, zerre miktar iman nedir?

- *Bir Müslüman vakit namazlarından birini elinde olmadan kaçıır, bir sonraki namazın vakti girdikten sonra hatırlar da, bundan dolayı kalbine şiş saplanmış gibi olursa, onda zerre miktar iman vardır.”*⁴⁷

Bir başka yazısında ise, imanının artmasına vesile olarak şu hususları zikreder Zarifoğlu: *“Kalbin Allah duygusu, düşüncesi ile dolu olması, tefekkürün gelişmesine ve dolayısıyla kulun Allah’ın büyüklüğünü daha çok idrak etmesine ve imanının artmasına vesile..”*⁴⁸

Ehl-i Sünnet alimlerden bazılarına göre, iman dil ile ikrar, kalp ile tasdikten ibarettir. Bu anlamda kalpten tasdik olmadığı zaman bir kişi tam manasıyla iman etmiş sayılmaz. Cahit Zarifoğlu, kendisine şiir gönderen okuyuculardan birine “şiir kalple yazılmalıdır” şeklinde tavsiyede bulunur ve bunu, iman etmenin de kalple ilgili olduğu üzerinden şöyle açıklar:

“Sanırım şiirin evi kalptir ve kalple yazılmalıdır. Zekânın rolünü inkâr ediyordüğüm. Bilakis mutlaka gereğine inanıyorum. Buradaki inceliğe dikkat etmenizi

⁴⁵ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.25

⁴⁶ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.14

⁴⁷ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.14

⁴⁸ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.25

isterim. Bu şuna benzer ki, İslâm'la mükellef olmak için akıl şarttır, ama iman akılla değildir.”⁴⁹

Cahit Zarifoğlu, yazılarından birinde, insanların imanlarının tekâmül edip etmediğini “onların malayanilikten uzaklaşıp uzaklaşmadıklarına” göre tayin eden Peygamberî bakış açısına göre değerlendirir; değerlendirir ve bu bakış açısından alabildiğine bir uzaklaşma yaşandığını vurgular.⁵⁰

4. Peygamber

Cahit Zarifoğlu, Peygamberlerin insanlara “doğru bakmayı” öğrettiğini şu cümlelerle ifade etmiştir:

*“Çok eski çağlarda insanlar ve bunların içinde “görmesini” bilenler, buna yeteneği olanlar, tabiat kuvvetlerine bakarak yüksek değerlere yükselmeye çalıştılar. Ama kendilerine, doğru bakmayı öğreten Peygamberlere nasipleri olmadığı için, gördükleri kuvvetleri kendilerinden ibaret sandılar ve ateşi, güneşi, şimşegi tanrı bellediler. Görmek, bir yol göstericinin izinde mutlak değerlere yakınlık kesbetmek demek. Hayal gücü ve kalb gözüyle bu değerlere yaklaşılabılır. Bizim çıplak bir bakışla elimizi, önümüzdeki eşyayı gördüğümüz gibi, o mutlak değerleri net şekilde görür Peygamberler, büyük veliler. Mü'min de onların eşiğinden ayrılmayarak, yanlış yola saptıkça, gördüklerini hatalı şekilde idrak ettikçe doğru yola yönelir, doğruyu görür.”*⁵¹

Zarifoğlu, Yaşamak isimli eserinde, çocukluğunda Peygamber kıssalarını teyzesinden dinlediğini şu şekilde ifade eder:

*“Bütün peygamber kıssalarını ondan dinlerdik. Anlatırdı. Sesi titreyerek ve ağlayarak.”*⁵²

---

⁴⁹ Cahit Zarifoğlu, Okuyucularla, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2009, s.46

⁵⁰ Cahit Zarifoğlu, Zengin Hayaller Peşinde, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.213

⁵¹ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.142

⁵² Cahit Zarifoğlu, Yaşamak, 8. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.190

5. Hz. Muhammed

Cahit Zarifoğlu, İslam peygamberi Hz. Muhammed'i sevgi ve saygıyla yer yer anar eserlerinde. Nitekim Yaşamak isimli kitabının hemen girişinde, şu ifadeler yer almaktadır:

“Ruhumuz dar bir şeridin içinden sızılarla geçiyor. Utançla yerle bir olarak hatırlıyorum. Senin sözlerini. En sade görünümünde bile fevkaladelikler olan dediklerini. Büyük edep suçu işleyen kölene: “ahirette kisas korkusu olmasaydı seni şu misvakla incitirdim” diyen Sen, Allah'ın bütün insanlara elçisi, sevgili peygamberimiz.”⁵³

Bir başka yazısında ise, Hz. Muhammed'in namazdayken bir çocuğun ağlaması sebebiyle namazı kısa tuttuğunu söyler ve buradan yola çıkarak şu tespitlerde bulunur:

“Hazreti Peygamber, namazda iken, bir çocuğun ağladığını duysa, onun ıstırabını dindirmek için namazı hafif tutardı. Böylece İslâm'da sevgi ve merhamet hissi, aile içi bir duygu alışverişi olmaktan başlayarak, dünyaya, insanlara, hayvanlara ve bütün yaratılanlara bakışın temeli, çıkış noktası oldu...”⁵⁴

Uzun yıllar Maveria Dergisi'ne gönderilen yazıları değerlendiren Zarifoğlu, bir yazıda İslam Peygamberinin adını hangi şekillerde kullanmak gerektiğini şu şekilde belirtmiştir:

“Sevgili peygamberimizi anarken, Müslüman halkımızın anladığı isimleri kullanın. Bu konularda orijinallik yapma gayretlerinden şiddetle kaçının.”⁵⁵

Cahit Zarifoğlu, birçok çocuk hikayesi yazmıştır. Röportajlarından birinde, çocuk kitapları yazmak için birikimi olup olmadığı soruluyor kendisine. Verdiği cevap, yüreğindeki Peygamber sevgisini ve algısını da ortaya koymaktadır:

“Çocuklarla bu şekilde dostluk, aslında bir kaçıştı benim için. Sanırım realite, iş hayatındaki, daha çok da politik hayattaki acılıklar, acımasızlıklar, bağnazlıklar, iş

⁵³ Cahit Zarifoğlu, Yaşamak, 8. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.5

⁵⁴ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.39

⁵⁵ Cahit Zarifoğlu, Okuyucularla, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2009, s.124

hayatındaki yolsuzluklar, şunlardan bunlardan hep çok ürkttüm. Hep o bozulmadan bir yerlerde durduğunu vehmettiğim safiyeti, Peygamberimiz (s.a.s.)'in müminlere ve tüm insanlara emrettiği hasletleri, gözüpekliği, doğruluğu, inceliği bulmaya çalıştım. Onun özünü bulmak istedim. Böyle belki gözü kapalı, gerçekdışı bir çalışmayla. Sanırım olmadı, anlatamadım.”⁵⁶

Zarifoğlu, Hz. Muhammed'in zaman zaman nükte yaptığını, lakin nüktelerinin az olduğunu ve mutlaka bir doğruyu dile getirdiğini şu sözlerle vurgulamıştır:

“Büyüklerin içerisinde “nükte”den hoşlananlar, insanları nükte ile hoş tutanlar, kendilerine ve dolayısıyla İslâm'a ısındıranlar mevcut. Peygamber Efendimizin de birkaç kere nükte yaptığı zikrediliyor. Yaşlı bir kadına “yaşlılar cennete girmezler” diye buyuruyorlar. Kadın çok üzülüyor. Bunun üzerine “Zira cennete yaşlı olarak değil, genç olarak girilecektir” diye buyurup teselli ediyorlar. Nükte ve şaka, sünnet gereği, az yapılmalı, fakat en önemlisi bir doğruyu dile getirmeli.”⁵⁷

Zarifoğlu, tarih boyunca Anadolu insanı tarafından Hz. Peygamber'e gösterilen sevgiyi şöyle ifade ediyor:

“Güçlü tutkularımız var. Bir şeyi sevdik mi, ona kapıldık mı tamam. Bir zamanlar İslâm'a bir sarılmışız ki görenler dillerini ısırılmışlar. O ne sadakat, o ne ısrar öyle. O ne hassasiyet. Çocuklarımıza Muhammed adını koymaya ar etmişiz. Mehmet diye çevirmişiz, Suudi Arabistan topraklarında, Hazreti Peygamber nerede bir iki dakika konaklamışsa oraya bir işaret koydurmuşuz, bütün ünlü savaşların, ahidlerin, konaklamaların, olayların geçtiği mahalleri, camilerle, mescidlerle, binbir sütunla işaretlemişiz. Öyle incelik ve hassasiyet göstermişiz ki görenler şaşırmış işitenler hayran olmuş.”⁵⁸

6. İbadet

Sözlükte "itâat etmek, boyun eğmek, kulluk etmek, tevazu göstermek, ilâh edinmek; din ıstılahında, mükellef insanın nefsinin arzusu hilafına Rabb'ına tazim için

⁵⁶ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.53

⁵⁷ Cahit Zarifoğlu, Zengin Hayaller Peşinde, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.249

⁵⁸ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.269

yaptığı fiil ve niyete bağlı olarak yapılmasında sevap olan ve Allah'a yakınlık (kurbet) ifade eden şuurlu itâat" anlamına gelir. İbâdet; boyun eğmenin, itâat etmenin, saygı göstermenin ve kulluğun en son noktasıdır.⁵⁹

Cahit Zarifoğlu, ibadetlerin amacını “Allah’ın hatırlanması” olarak ifade eder ve Allah hatırlandığı sürece yapılan her şeyi ibadet mesabesinde değerlendirir:

“İbadetin amacı, sık sık ve yoğun şekilde Allah’ın hatırlanması. Müminler Kur’an’ın emri gereği “Allah’ı anmak için namaz kılar”. Bundan çıkarılacak en tabii mana, bu anışın dilin ucuyla değil, kalbin iştiraki ile olmasıdır. Yani kalp iştirak etmiyorsa, vücut görünüşte namazda olmasına rağmen, “namaz kıl” emri ifa edilmiş olmamaktadır. Namaz, kalbin iştiraki nisbetinde namaz olmaktadır. Bütün ibadetler bu mana etrafında bir değere sahip. İbadetin dışındaki bütün fiiller ise, onlarda, Allah’ın hatırdaki tutulması şartı ile ibadet mesabesinde... Her dem Allah’ın hatırdaki tutulması ise kulun cehdi ile mümkün.”⁶⁰

Bir diğer yazısında ise, gönlün Allah’la olması sayesinde, yapılacak küçük işlerin bile kişiye ibadet sevabı kazandıracağını ifade etmiştir:

“Dışardan ne yapıyor görünürse görünsün, kişinin gönlünün hep Allah’la olması, onu bütün davranışlarında ölçülü yapacak, küçük önemsiz görünen işlerinde bile ona bir ibadet sevabı kazandıracaktır.”⁶¹

7. Dua

Güçsüzlük ve ihtiyacını ortaya koyarak Allah’a yalvarma, bir şeyin olmasını veya olmamasını isteme gibi manalara gelen dua kavramına, Zarifoğlu’nun eserlerinde yer yer rastlanır. Mesele o, Marksist yönetimlerin dua üzerinden dinsizlik propagandası yaptıklarını şöyle anlatır:

---

⁵⁹ <http://www.diyaret.gov.tr> / 28 Mayıs 2013

⁶⁰ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.24

⁶¹ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.27

“Marksist diktanın ve kültürün denetimi altına giren tüm Müslüman toplulukların okullarında, küçük çocuklara yapılan gösterilerden bir tanesi şöyle: Çocuklar karınlarının aç oldukları bir saatte büyük bir odaya alınıyorlar. Orada ‘Şimdi herkes ellerini açsın, Allah’a dua etsin, ondan karınlarını doyurmak için yiyecek istesin’ deniyor. Çocuklar söylenenleri uysallıkla yapıyor, kendilerine o anda yiyecek yollaması için Allah’a dua ediyorlar. Marksist sahtekârlar bir müddet bekledikten sonra, ‘şimdi de, diyorlar, Lenin’e (veya Stalin’e) aynı şekilde dua edin bakalım’. Çocuklar bu kez yemek yollaması için Stalin’e rica ediyorlar. Aynı anda özel olarak yapılmış bir sistemle ortaya en âlâsından yiyeceklerle dolu bir sofraya çıkıyor.”⁶²

Yaşamak isimli eserinde ise, Zarifoğlu, çocukluk yıllarında ailesinde duanın nasıl bir anlamı ve tesiri olduğunu şöyle dile getiriyor:

“Evimizde her türlü musibete ve hastalığa karşı bir tek doktor ve ilaç vardı: dua ve aspirin. Daima şifa bulduk.”⁶³

8. Namaz

İslam’ın beş şartından biri olan, Müslümanların günde beş vakit, dinî kurallara göre yapmak zorunda oldukları ibadet; salat, gibi manalara gelen namaz mefhumu, Cahit Zarifoğlu’nun eserlerinde sık sık karşımıza çıkar. Namazın sadece kalıpla ilişkili olmadığını, kalbin iştiraki nispetinde anlam kazandığını şu sözlerle ifade eder:

“Müminler Kur’an’ın emri gereği Allah’ı anmak için namaz kılar. Bundan çıkarılacak en tabii mana, bu anışın dilin ucuyla değil, kalbin iştiraki ile olmasıdır. Yani kalp iştirak etmiyorsa, vücut görünüşte namazda olmasına rağmen, ‘namaz kıl’ emri ifa edilmiş olmamaktadır. Namaz, kalbin iştiraki nispetinde namaz olmaktadır.”⁶⁴

Zarifoğlu’na göre bir kimse namaz kılarken sadece namaza yoğunlaşmalı, dünyevi kaygı ve fikirlerden arınıp Allah’la birlikteliğin hazzını yaşamalıdır. Aksi takdirde namazın değeri düşecek ve o kimse kaybedecektir. Zarifoğlu’nun bu konudaki duygu ve düşünceleri şöyledir:

⁶² Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.216

⁶³ Cahit Zarifoğlu, Yaşamak, 8. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.128

⁶⁴ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.24

*“Namazdayken akli fikri namazın dışında olan insan kaybetti. Namazda iken namazda olmaz, gönlü yaratıcıda olmak, hem o namazı, hem de o kişiyi yüceltti, makbul kıldı.”*⁶⁵

Zarifoğlu, 1979 yılında Kadir Tanır’a göndermiş olduğu mektubunda tam anlamıyla yapılması gereken şeyin “Müslüman sanatçı” olmak olduğunu söyler. Bu anlamda temayüz etmenin, rehber olmanın ve makbul şeyler yazmanın da nasıl olacağı konusunda, namaz vurgusu yaparak şu tavsiyelerde bulunur.

*“İlkin Allah korkusu bu açıdan, yazılan her cümlenin sorumluluğunun idraki... Zinhar bir tek vakit olsun, namazı bile bile, göz göre göre kazaya bırakmamak, sabah namazlarını mümkünse camide kılmak, her an pırıl pırıl temiz olmak, her bakımdan ve hep Allah ve Peygamberi konuşan kişileri arayıp bulmak ve kendine kötülüklerden nasıl el etek çektiğini maddi delillerle ispat etmek, eylem halinde.”*⁶⁶

9. Oruç

İslam dininin beş şartından biri olan, imsaktan güneş batıncaya kadar yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durma şeklindeki ibadete oruç denir.⁶⁷

Cahit Zarifoğlu bir yazısında, Ramazan ayı gelip de ibadete pek ilgisiz olanların bile oruca ve namaza sıkıca sarıldığı, vakit namazlarında safların beş-on katına çıktığı günlerde, yollarda alenen ve arsızca oruç yiyenlere rastladığını ve öfke duyduğunu belirtir. Fakat öfkesi hemen yatıştır. Bunun sebebini de Rahmi Hoca ismindeki çok değer verdiği bir zâtın bazı sözlerini hatırlamış olmasına bağlar. Ardından da şöyle der: *“İlahi armağanı, nasibi ve saadeti düşünürüm. Kalbime bir yumuşaklık gelir, insanların tümüne iyilik dilemek, merhametle iyilik dilemek arzuları gelir.”*⁶⁸

Aynı yazısının devamında, Rahmi Hoca’nın oruçla ilgili anlattığı ironik bir kıssaya değinir ve o vesileyle içinde hissettiklerini paylaşır. Zarifoğlu’nun söyledikleri,

⁶⁵ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.27

⁶⁶ Cahit Zarifoğlu, Mektuplar, 7. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.106

⁶⁷ İlhan Ayverdi, Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Neşriyatı, Mart 2006, s.2402

⁶⁸ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.63

oruç tutmayan insanlara karşı kalbinde hissettiği merhamet ve anlayışı göstermesi açısından manidardır:

“Geçmiş Ramazanlardan birinde, bir camide Rahmi Hoca vaaz ederken bir ara şunları söylemişti: Çocuk evlerindeki kediye pataklamaya başlamış. Baba ‘Oğlum’ demiş ‘kediye niçin dövüyorsun?’ Çocuk ‘Babacığım, hepimiz oruç tutarken, kedi demin oruç yiyordu, o sebeble cezalandırıyorum’ demiş. Baba çocuğun başını okşayarak hoşnutluğunu belli etmiş, çocuğun hassasiyetini ve dikkatini tebrik etmiş ve şunları söylemiş: ‘Yavrum, kediye bırak, zira hayvanlar oruç tutmaz’. Cemaatte gülüşmeler oldu. Ama birkaç saniye sürdü bu. Aslında hepimiz, yüzlerce insan iliklerimize kadar ürperdik. Hidayet, nasib ve nasibsizlik hadiseleri karşısında büyük acimizi idrak ettik. Kuru öfkeyi bıraktık, tefekkür ettik. Merhamet, yumuşaklık ve tebliğ arzuları duyduk.”⁶⁹

Ramazan aylarında özellikle iftar saatine yakın vakitlerde, bir gerilme ve huzursuzluk baş gösterir bazı insanlarda. Aniden öfkelenme hâlleri ve çabuk parlama durumları artar, orucun ruhuyla çelişen pozisyonlara düşülür. Türkiye’de çokça şahit olduğumuz bu gibi rahatsız edici durumlar karşısında “oruç tutmasa daha iyi” şeklinde sözler dillendirilir, oruçtan murad edilen arınmanın ve safiyyetin gerçekleşmediği hissedilir. Cahit Zarifoğlu, bir yazısında bu duruma dikkatleri çeker ve şunları söyler:

“Ramazanda akşam üzerleri işlerinden evlerine dönen kişilerde genellikle bir sinirlilik hali görülür. Gereksiz tartışmalar çıkar. Neden, oruç emredildiği gibi tutulmamaktadır da ondan. Sigara gibi, fitraten ihtiyacımız olmayan bir nesneye ibtila olduğumuzdan. O gün kanın nikotin istihkakı verilmediğinden.”⁷⁰

10. Hac

Kelime olarak "Allah'a yönelme, günahlardan arınma, Hak yolunda feragat gösterme, meşakkatleri göğüsleme ve dinin özüyle temasa geçme" manasına gelen hac, terim olarak, Mekke'de bulunan Kabe'yi ve civarındaki kutsal olan özel yerleri, belirli

⁶⁹ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.64

⁷⁰ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.279

vakti içinde, usulüne uygun olarak ziyaret etmek ve yapılması gereken diğer menasiki yerine getirmek demektir.⁷¹

Cahit Zarifoğlu, eşi Berat Hanım'ın ifadesiyle hacca gitmeyi çok istemiş fakat buna ömrü vefa etmemiştir. Kendisine Afganistan'a gitmediği halde, oralarla ilgili yazdığı hatırlatılmış, ardından da haccı neden yazmıyorsunuz diye sorulmuştur. Verdiği cevap, Zarifoğlu'nun penceresinden haccın nasıl algılandığını açıkça ortaya koymaktadır:

“Hac gitmeden yazılamaz. Gittikten sonra da belki hiç mi hiç yazılamaz. Ravza-yı Mutahhara'da parmaklarınızı, parmaklıklara sürdüğünüz ânı nasıl, hangi dille anlatabilirsiniz. Mekke etrafındaki dağları fotoğrafta gördüğümüz zaman bile, bunları Rasûlullah (s.a.s.) gördü diye içimiz hûşû ile, haşyet ile doluyor. Gerisini nasıl anlatırsınız. Hac toplu, alenî bir ibadet. Ama yaşantı yönü, iç arınma yönü çok özel sanıyorum. Savaşın, cihadın ise maddî ve kolay yakalanır elemanları var. Onlarla, dünyanın neresinde olursa olsun çabucak temas kurabilirsiniz. Savaş pratiktir, hızlıdır. Bir anda yanınızda peydahlanır. Etrafınızda onlarla dolu, onları çağrıştıran materyaller vardır. Haccın dışı nesir konusu. İçi ise ancak yaşanarak algılanabilir.”⁷²

Zarifoğlu, hacca gitmek için gerekli olan tek şartı “gücün yetmesi” olarak görür. Ve bu anlamda, yaşadığı dönemdeki idarecilerden, insanların hacca gidebilme gücünü suni şekilde engelledikleri için şikayetçi olduğunu belirtir. Hacca gitmek isteyenlere kök söktürüldüğünü, resmi işlemlerde birbirinden garip zorluklar çıkarıldığını ifade eder. Gücü yeten her Müslümana farz olan hac ibadetinin engellenmesi karşısında sesini yükseltir ve haccın önüne koyulan tüm engellerin aşılması gerektiğini şöyle beyan eder:

“Özellikle genç Müslümanlar, onbinlercesi birden, tüm dünya Müslümanlarının pak temsilcileriyle kucaklaşmak, bütün renk ve ırk farklılıklarının mengenesini kırmak, bölgesel küçük oyunların ve hesapların kaskacından kurtulmak, kısaca tam bir İslâmî şuura ermek için hacca gitmek niyetinde ve zorundadır. Kafiyeleler halinde o yola koyulacağız ve bütün barikatları yıkacağız. Şimdi bütün Müslümanların konusu budur.

⁷¹ <http://www.diyaret.gov.tr/turkish/basiliyayin/dinikavramlaroku.asp?id=570&harf=H> / 30 Mayıs 2013

⁷² Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.110-111

Şimdi yalnız Hacca gitmek konuşuluyor. Dipdiri bir Eritreli, capcanlı bir İranlı, gergin ve pırıl pırıl alnıyla bir Afganlı, tıpkı onlar gibi bir Morolu, bir Nijeryalı, bir Endonezyalı ile, arada hiçbir yanıtıcı, çarpıtıcı vasıta olmadan kucaklaşacak ve tüm dünya Müslümanlarının meselesini konuşacak bir tek belde var: MEKKE. O halde doğruca oraya!”⁷³

Zarifoğlu, kutsal yerlerin ve unsurların ziyaretini bir çeşit turizm hâline getirenlerle tepkilidir. “Dini turizm” adı altında yapılan bu faaliyetlerin gerçek amacından saptığını, ticari bir alana kayıp manasını yitirdiğini düşünmektedir. Bu anlamda Hac ibadetinin turizm kelimesiyle birlikte anlamıyor oluşunu bir iftihar vesilesi olarak ortaya koymaktadır. Şu sözler bu konudaki düşüncelerini özetler mahiyettedir:

“Turizmle ilgili konuşmaları dinlerken insan iliklerine kadar titriyor. Deyimler, makinanın, ekonomik çarkın eline düşen insanın, aynı olgular doğrultusunda bu defa başka çelik çarkların arasına düştüğünü gösteriyor. ‘Dini Turizm’ deniyor, ‘Av Turizmi’ deniyor. Anladığım kadarıyla dini turizm bir takım kutsal yerlerin ziyaretini, dindarların dini duygularını ‘turizme’ dönüştürmek. Maksat, örneğin Türkiye’de ‘Meryem Ana’ ve saire gibi yerlerin, organize biçimde ziyaretini temin ve buraların tanıtılması, reklam edilmesi. Buna bir de içlerinde hâlâ bir takım putperestlikler taşıyan insanların putperestlik devri kalıntılarına taşınması, harabelerden, taş kalıntılarından, eski insanlara ait bir şeylerin, bir takım yaşantı zenginliklerinin vehmettirilmesi. Dikkat ederseniz gerek sıla-i rahm gerekse dinimiz gereği yapılan Hac, Allah’a şükür turizm kelimesiyle birlikte anılmıyor, anlamıyor.”⁷⁴

Cahit Zarifoğlu, hacda renk, dil, milliyet ayrımına karşıdır. İhrama girildiği zaman, tüm bu zahiri özelliklerin geride kaldığını, zenginlik, fakirlik gibi değerlerin kaybolduğunu vurgular. Hacdan maksadın, unvanlardan, makamlardan, milliyetlerden sıyrılarak ümmet birliği içinde toplanmak olduğunu söyler. Bu anlamda, Türkiye’den hacca giden hacıların üzerindeki bayraklı kıyafetlerin, hac ruhuna uygun olmadığını sert bir dille eleştirir. Bu tavrın nelere sebep olabileceğini şöyle açıklar:

⁷³ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.69

⁷⁴ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.283

“Hani orada kimliğimizden, Müslümanlık hariç, her türlü lüksümüzden, sıfatlarımızdan sıyrılmış olarak hacca gidecektik. Başka kütalardan gelen Müslümanlarla aynı olmaya, bir olmaya, kaynaşmaya gidecektik. Hayır sen tut bir de bu insanların göğüslerine milli boksörler, güreşçiler gibi ay yıldızlı işaretler koy. Oraya gelmiş her insan Müslümandır. Zaten kutsal topraklara kafirlerin girmesi yasak. Şimdi Sovyetler Birliği’nden gelen Müslümanlar da orak çekiçli işaretlerini göğüslerine takarlarsa, Amerika’dan gelenler 49 yıldızlı Amerikan bayrağı, biraz sonra işin içine flamalar da karışır ve koca İslâm ümmeti nasıl milliyetçilik gayretleriyle param parça olmuşlarsa, maazallah orada birbirine karışmaktan korkan, kaçan tophuluklar olurlar.”⁷⁵

Kâbe’nin hemen yakınlarında bulunan Merve ve Safa tepeleri, hac ibadetinin önemli sembollerinden biridir. Hz. İbrahim’in hanımı Hacer, çölün ortasında oğlu İsmail’e su bulamayınca, Safa ve Merve arası canhıraş bir koşturmaya başlamıştır. Hacda, milyonlarca Müslüman, o günlerden kalan bu aziz hatırayı yeniden canlandırır ve Safa ile Merve arasında say eder, yani süratle gidip gelir.

Cahit Zarifoğlu bir yazısında, Safa ile Merve tepelerinin neredeyse dümdüz edilip asıl hallerinin ortadan kaldırılmasına içerlediğini şöyle belirtir:

“Gönül, bu iki tepe arasındaki gidip gelmelerin aslına, bu manaya uygun olarak cereyan etmesini, aynen o anı hatırlatmasını istediği içindir ki yapılanları eleştiriyor. Yalın ayak, güneşin ve kumun yakıcılığını hissederek ve daha doğrusu aynen Peygamber Efendimizin zamanındaki Safa ve Merve’yi yaşamak arzusuyla konuşuyor dil. Yoksa yapılan şu işi veya bunu eleştirmek değil amaç.”⁷⁶

---

⁷⁵ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.72

⁷⁶ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.74

11. Kurban

Dinin buyruğunu veya bir adağı yerine getirmek için kesilen hayvana kurban denir.⁷⁷ Kur’ân’ı Kerim’de Kevser Sûresi’nde “Rabbin için namaz kıl ve kurban kes” buyurulmaktadır.

Cahit Zarifoğlu, eşinin ifadelerine göre, Kurban bayramlarında gücü nispetinde kurban kesme gayretinde olmuş bir insandır. Eserlerinde de kurban konusunda teşvik edici sözlerle çıkar karşımıza. Mesela, her sene Kurban Bayramı yaklaşırken çok sık duyduğumuz “borcum çok” sözüne tepkilidir Zarifoğlu. Bu sebepten dolayı kurban kesemeyenleri şu sözlerle ikaz eder:

*“Maişet derdi hepimizin baş meselesi. Kurban Bayramı’nda ‘borcumuz var, bize düşmez’ diye kurman kesmiyoruz. Acaba ne borcumuz vardı? Ekmek parası bulamıyorduk da ona mı borçlandık? Yoksa koltuk takımına, buzdolabına, mukaddesat düşmanı programları izleten televizyona, çamaşır makinasına yatıracağımız taksitlerimiz mi var? On yıllardır sırtımızda İslâm dışı bir düzenin kamburunu taşıyoruz. Düşmanlarımız ise bizim bu mutsuzluğumuzun üzerinde hora tepiyor. Artık kendimize gelelim. İşe evimizden başlayarak kendimize gelelim.”*⁷⁸

12. Kur’ân’ı Kerim

Allah tarafından Hz. Muhammed’e vahyedilen kutsal kitap, İslam dininin temel kitabı, kelim-ı kadim olarak tarif edilen Kur’ân’ı Kerim, Cahit Zarifoğlu’nun hayatında önemli bir dini unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Zarifoğlu, Kur’ân’ı Kerim ile gücü nispetinde haşır neşir olmuş, anlayarak okuyabilmek için çaba sarf etmiştir. “*Hepimiz mutlaka Kur’an’ı su gibi okuyabilmeliyiz ve Arapçayı öğrenmeliyiz*” cümleleri ona aittir.

Çocukluğunda, kendi babasıyla birlikte sayfa sayfa hatim indirdiğini ifade eden Zarifoğlu, hayatının son yıllarında aynı uygulamayı kendi çocuklarıyla da tekrar etmiştir.

⁷⁷ <http://www.tdk.gov.tr> / 24.05.2013

⁷⁸ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.85

Kur'ân'ı Kerim'in Türkiye'deki Müslümanların büyük çoğunluğu tarafından manası bilinmeden okunması konusunda, Zarifoğlu'nun kanaatleri şu şekildedir:

“Toplumumuz asırlardır Kur'anı Kerim'i ve duaları, manalarını bilmeden, anlamadan okuyor. Toplumun büyük kesimini kastediyoruz. Zira anlamak ve ona göre okumak, en azından Arapçayı öğrenmekle mümkün. Bu öğrenimi görmek ise kolay değil. Oysa, Müslümanın namaz kılabilmesi, Müslümanca yaşayabilmesi için Kur'an'ı öğrenmesi gerekli. Bu sebeple pratik bir yol seçilerek, Kur'an okumanın yaygınlaştırılması amacıyla, Arapça öğretmek, yazmak yerine, sadece harfleri tanımak ve Kitabımızı okuyabilmek öğretilmiş. Halkımızın çok büyük bir bölümü asırlardan beri Kur'an-ı Kerim'i okuyabilmekte, ondan ezberlediklerini gerektiği yerde, özellikle namazda kullanmakta ve anlamadan da olsa Kur'an'dan feyz almakta ve istifade etmektedir.

Kur'an-ı Kerim'i açıp seyretmenin, satırlarda gözleri gezdirmenin bile bir ibadet mesabesinde olduğu düşünülürse, bu anlattıklarımızın önemi, küçümsenmemesi gerektiği anlaşılır. Ancak bu durumun üstünde, ilerisinde olan durum ise, Kur'an'ın anlayarak okunması, duaların anlamlarının bilinmesidir. Dedelerimiz Kur'an-ı Kerim'i anlamadan öğrenmeleri ve evlerde çocuklarına en tabii bir şekilde öğretmeleri, bir zaruret sonucu ortaya çıktı. Yeni nesiller sahip oldukları imkanlarla (bir bakıma bütün imkansızlıklara rağmen) Arapça öğrenmeye, hiç olmazsa meal okumaya, Türkçe aktarılan tefsirleri okumaya ve eksiklerini gidermeye çalışıyorlar. Kur'an-ı Kerim'in Arapça öğretilmeden sadece okunmasının öğretilmesini, anlamının bilinmeden öğrenilip okumasını anlamak mümkündür ve her şeye rağmen makul bir yoldur.”⁷⁹

13. Hadis-i Şerif

Söz, haber, yeni şey anlamlarına gelen hadis (çoğulu ehâdis), terim olarak, Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerini ifade eder.⁸⁰

⁷⁹ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.31-32

⁸⁰ Dini Kavramlar Sözlüğü, <http://www.diyaret.gov.tr/turkish/basiliyayin/dinikavramlaroku>, 12 Mayıs 2013

Cahit Zarifoğlu, eserlerinde zaman zaman hadisler paylaşmış, bu konudaki duygu ve düşüncelerini ifade etmiştir. Örneğin, mizah üzerine yazdığı bir yazıda, sözü hüzne getirmiş ve hadis-i şerifler konusundaki hassas yaklaşımını şu ifadelerle paylaşmıştır.

“Büyüklerin hayatlarını anlatan kitaplarda, mesela, İmam-ı Şarani hazretlerinin Selef-i Salihînin Örnek Hayatı ismiyle tercüme edilen eserinde veya İmam-ı Gazali hazretlerinin İhya isimli kitabında, zikredilen hadis-i şerifler, insanları alınları çatlayacak kadar düşünmeye, tefekküre, ağlamaya, hüzünlü olmaya davet ediyor. ‘Şüphesiz, ahirette en çok huzur içinde olan, dünyada en çok düşünendir, ahirette en çok gülen, dünyada en çok ağlayandır. Ahirette en çok sevinçli olan, dünyada en çok mahzun olandır’ hadis-i şerifi, bu konudaki sayısız hadisten biri.

Burada zikredilen ‘düşünmek’, ‘ağlamak’, ‘mahzun olmak’ gibi ifadeleri ben şahsen izah edebilecek yetenekte değilim. Bize büyüklerimiz, hadis-i şerifleri, ehli olmadan, yorumlayacak ilmi olmadan yorumlamanın mahzurlarını öğrettiler. Onları okuyup, ne anladıkça onunla amel etmeyi değil, onları teberrüken okumayı salık verdiler. Bununla beraber işte bu teberrüken okuyuşlarımızda da, dış hatlarıyla anlayabildiklerimiz, bize malayani sözlerle vakit öldürmemeyi, boş laflarla saatler geçirmemeyi öğütüyor.”⁸¹

Diğer bir yazısında ise, bir hadis-i şerife atıf yaparak, basın yayın organlarında ortaya çıkan gayr-i İslami muhtevaya tepkisini dile getirir:

“Basın, başkalarının ayıplarını, memleketimize hiçbir yararı olmayan, tersine insanımızın beynini bulandıran gizlileri ortaya çıkarmanın peşinde. ‘Baskalarının ayıplarını araştırmayınız’ hadis-i şerifindeki inceliğin, insaniliğin tam tersi bir davranıştır bu. İslâm’da her yasak, insanın içindeki bir azılı düşmanın işareti. O düşmandan ötürü. Başkalarının ayıplarını araştırmak isteği her insanda mevcuttur ve işte bu menfiyi disiplin içinde tutmaktır İslâmî edep. Ayıpları araştırma hastalığı bütün insanların içinden dışarı çıksa, kurumsallaşsa ve kendine bir organ arasa bugünkü basını bulurdu. Ne yazık ki, basının ürünleri, yani gazete ve dergiler doğurdukları ve tahrik

---

⁸¹ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.248

ettikleri ‘merak’ hissi, gayr-ı insanî duyguların bir anlık tatmini ve alışkanlık gibi kapılmalarla yüz binlerce satıyor, her şehre, her eve giriyor, korkunç bir soysuzlaşmanın sebebi oluyorlar.”⁸²

Zarifoğlu, hadis-i şeriflere yaklaşırken ciddi bir tutum içindedir. Mesela onu, Maverâ Dergisi’ne mektup gönderen okuyucularından birini, hadis-i şerif kullanımı konusunda sert bir şekilde uyarırken görebiliriz, şu örnekte olduğu gibi:

“Sanıyorum bir hayli küçük yaşınız ve bu cümlemlerle bambaşka şeyler anlatmak istiyorsunuz: “Ümmetimin ihtilâfı rahmettir hadisi şerifini kendisine şiar edinmiş, her türlü yapıcı tenkide açık bir kardeşinizim”, diyorsunuz. Andığınız hadisi şerifteki rahmet vuku bulmuştur. Bu hazineler hazinesi rahmet ise en başka ‘hak mezhepler’ de-diğimiz mezheplerdir. Müslümanlar arasında bugün meydana gelen ve hak mezheplerden, ehli sünnet vel cemaat akidesinden sapmalardan başka bir şey olmayan ihtilaflarda ise rahmet değil fitne vardır. Bu konu-larda fevkalade hassas olmanızı ve hadisi şerifleri olur olmaz şekilde kullanmamanızı isteriz.”⁸³

14. Cennet / Cehennem

Cahit Zarifoğlu, eserlerinde yer yer cennet ve cehennem üzerine eğilir, bu konularda çeşitli hatırlatmalarda bulunur:

“Selef-i salihîn Allah’a yakın olmakta birbirleriyle yarış ederlerdi. Cennet ve cehenneme ve bunların el’an yaratılmış olduğuna inanır ve ayet gereğince “cennete girmek için yarışır”dı. Kalbinde “zerre miktar iman” olan kişi, Peygamber Efendimiz’in müjdesi ile, cehennemde kalmayacağını, öte dünyada, o büyük ve esas evde cennete dahil olacağını umabilir.”⁸⁴

Kendisiyle yapılan bir röportajda ise, Seyfettin Ünlü’yle aralarında şöyle bir konuşma geçer:

---

⁸² Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.251

⁸³ Cahit Zarifoğlu, Okuyucularla, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2009, s.47

⁸⁴ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.14

SÜ: “Şimdi şöyle bir şey soracağım. Bir şair dilini cennet hazinelerinin anahtarı hâline getirmek için ne yapmalıdır?”

CZ: “Kesip atmalıdır. Tek cevap bu, eğer insaf ile düşünürsen. Fakat biz gafletimizden ötürü kesip atmayız. Deriz boyuna. Affola... Elini yumruk yapıp nedamet ile vur bakalım üst üste göğsüne, bak nasıl bir ses çıkıyor, dinle. O sesi yakala yeter.”⁸⁵

15. Cihad

Gayret etmek, bir işi yapabilmek için bütün imkânları kullanmak anlamına gelen "cihâd" kavramı; Kur'ân ve hadislerde; Allah yolunda savaşmak anlamını ifade ettiği gibi dini öğrenmeyi, dinin emir ve yasaklarına uymayı, haram ve günahlara karşı nefis ile mücadele etmeyi, İslâm'ın bilinmesi, tanınması, yaşanması ve yücelmesi için çalışmayı da ifade eder.⁸⁶

Bu tanımlamaya göre, Cahit Zarifoğlu'nun bir cihad insanı olduğunu, yani mücahid olduğunu söylemek yerinde bir tespit olacaktır. Çünkü özellikle hayatının son on beş senesi, İslâm'ın yücelmesi ve şuurlu bir şekilde yaşanması konusunda büyük mücadelelerle geçmiştir. Bu uğurda gayret içinde olmuş, gerek yakın çevresini, gerekse okuyucu kitlesini İslâm'a aşkla bağlanmaya davet etmiştir.

Zarifoğlu, eserlerinde cihad kavramını yer yer ele almıştır. “Cihad ve Arınma” başlıklı yazısında şunları söylemiştir:

“Âyet ve hadislerle takvaya, alçakgönüllülüğe, iyiliklere koşmaya, kötülüklerden korunmaya çalışan Müslüman, aynı ölçüde Allah yolunda savaşmaya, İslâm topraklarının sınırlarını korumaya, nöbet tutmaya ve savaşta sebat etmeye ve gerilememeye davet edilir. Bunun adı ise cihaddır. Cihadın bir alanı, İslâm düşmanlarıyla savaşmayı, diğer alanı ise nefsin basit istekleriyle mücadele etmeyi kapsar. Birinde, İslâm toplumu düşman toplumlar karşısında muzaffer kılmak,

⁸⁵ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.47

⁸⁶ <http://www.diyaret.gov.tr/turkish/basiliyayin/dinikavramlaroku.asp?id=284&harf=C> 3 Temmuz 2013

diğerinde bireyi, iç düşmanları karşısında yenilgiden kurtarmak söz konusudur. Bu iki amaç, uzun yıllar boyunca, teşkilatlı bir şekilde aynı çatı altında gerçekleştirilmiştir.”⁸⁷

Cahit Zarifoğlu, siyasi tercihlerin tüm ülkenin ve o ülke insanlarının kaderinde önemli bir rol oynadığını düşünen ve bu yüzden de bu tercihlere çok dikkat edilmesi gerektiğini savunan bir insandır. Ömrünün son yıllarında, “düşmanlar” olarak nitelendirdiği zümrelerin dinsiz bir toplum inşa etmek istediğini vurgular ve onlara karşı cihad duygusu içinde seçim sandığına gidilmesini salık verir:

“Biz ise, bunlara engel olabilecek tek nizam olan İslâm’ın hâkimiyetinin sağlanacağı, berrak, temiz, saf ve saadet dolu bir hayatın inşasına çalışıyoruz. İşte bütün bunların devlet idaresinde, siyasî sahada semerelerini, işaretlerini görmek günündeyiz. Siyasî olarak gelişmemiz, sayımızın artması, inananların maneviyatlarının kuvvetlenmesi bakımından, düşmanlarımızın kahrolması ve bizden daha çok korkmaları bakımından da büyük önem taşıyor. Bu nedenle, Müslümanlara diyoruz ki, hiçbir sapma ve tereddüt göstermeden, korkmadan, bâtıllara ve bâtılın uşakları ve temsilcileri olan CHP ve AP ve sair partilere sırt çevirerek mutlaka sandık başına git ve reyini cihad duygusu içinde, Allah’ın rızasını gözeterek kullan!”⁸⁸

Mavera Dergisi’ne şiir gönderen okuyucular, Cahit Zarifoğlu’nun çeşitli yönlendirmeleriyle karşılaşmıştı. Bir nevi ağabeylik yapardı onlara, içinden geleni rahatça ortaya koyardı. Örneğin, şiir gönderen bir okuyucuya, cihadı öğrenin derken görebiliriz Zarifoğlu’nu:

“Tabii bunlarla birlikte cihadı öğrenin, nasıl yan gelip yatmaya, günlerce, aylarca, yıllarca olumlu bir iş yapmadan boş didişmelerle vakit geçirmeye hakkımız olmadığını da içinize sindirin ki, bir evvelkilerin yanlış yorumlarıyla gönlünüz bir tembelliğe kaymasın.”⁸⁹

---

⁸⁷ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.46

⁸⁸ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.53

⁸⁹ Cahit Zarifoğlu, Okuyucularla, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2009, s.124

Zarifoğlu, bir Müslüman için haram olan şeylerin televizyon vesilesiyle tüm evlere rahatça girdiğini ifade eder ve böyle bir atmosferde insanların cihada olan şevkinin azaldığını şu sözlerle vurgular:

“Televizyon bir şamardır. Hem de kendi hanemizde kendi elimizle suratımıza inen büyük bir şamar. Bize neler yasak, şunlar bunlar. İşte bu yasakları, bu haramları televizyonun bizim hanemizin içine kadar getirir her çeşidini, barını, umumhanesini, meyhanesini ve biz oturur Müslümanlığımızla, karımız kızımızla onu seyrediyoruz. Ve sonra deriz ki, nasıl oluyor da mukaddesâtımız elden giderken, bize vururlarken ses etmez, vurana vurmayız. Düşünün bakalım televizyon karşısında muhallebi gibi gevşemiş bir Müslümanda değil cihat etmek, acaba kalkıp bir farzı ifa edecek kuvvet ve istek kalmış mıdır?”⁹⁰

16. Şehitlik

Kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölen kimseye şehit denir.⁹¹ İslam dininde şehitlik övülmüştür. Kur’ân’ı Kerim’de, Allah yolunda öldürülenlere “ölü” denilmemesi gerektiği yer alır; Allah yolunda ölenlerin aslında diri oldukları fakat bunun idrak ve hissedilmesinin insanlar tarafından mümkün olmadığı vurgulanır.⁹²

Cahit Zarifoğlu, 1982 yılında Suriye’de gerçekleşen ve binlerce Müslümanın ölümüne sebep olan katliamlardan sonra, konuyla ilgili sürekli bir gayret içinde olmuş ve hem şiir hem de yazılarıyla oradaki Müslümanların sözcülüğünü yapmıştır. Şehitliğe vurgu yaptığı şu satırlarda, şehit kanlarının zalimlerinin nefesini keseceğini belirtmiştir:

“Ezan sesleri, arş-ı ilahîye doğru uruç eden esma-i ilahîye nidaları, dertli dolapların sesleri zahiren kesilmişti. Ama Asi nehrinin suları ile akıp Suriye’nin çeşitli beldelerine erişen şehit kanları inanıyoruz ki bir gün bu topraklarda bahar mevsiminde açan çiçekler gibi açacak ve Allah’ın nurunu tamamlayacağı va’di yine tahakkuk edecek, zalimlerin zehirli nefesleri kesilecektir. Dün İsrail kâfirleri aynı şehre zehirli gaz bombaları ile saldırarak onbinlerce Müslümanı, “Rabbim Allah, dinim İslâm”

⁹⁰ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.16

⁹¹ <http://www.tdk.gov.tr> 22.09.2013

⁹² Bakara Sûresi, 154. Ayet

dedikleri için şehit ettiler, bugün Esat'ın katilleri yine aynı şehirde, yetmiş bin Müslümanı "Rabbim Allah, dinim İslâm" dediği için şehit etti. Dökülen şehit kanları Allah'ın lütuf ve keremiyle cennet misali gülistana çevrilecektir. Şairin:

Âşık karalı mısın, candan yaralı mısın

Nedir sendeki bu hâl, yoksa Hama'lı mısın?

*dediği Hama'da bugün sağ kalıp da başka yerlere göç edemeyen felçliler, âmalar ve kimsesi kalmamış yaşlılar harabeler etrafında dolaşıyor ve ağlıyorlardı. Onların gözyaşları şehit kanları ile birleşip sapık Esat ve zalim Rıfat rejimini yıkacak. Ama bir Hamalı şöyle diyor: 'Zalim Esat merihe çıksa, denizlerin dibine girse, taşların kovuğuna gizlense Allah'ın izniyle zulmen katledilen o nurlu mücahitlerin intikamını koymayacağız.' Allahuekber."*⁹³

Zarifoğlu, 1979 yılında Rusya'nın Afganistan'ı işgaliyle başlayan savaşlarda, o bölgede yaşayan Meral Maruf'tan hem mektuplar almış, hem de kendisine birçok mektup göndermiştir. Bir defasında, Meral Maruf'un babası olan Muhammed Maruf'un vefatı üzerine, şehitliği arzu ettiğini şu cümlelerle ifade etmiştir:

*"Ne mutlu sizlere şehit evlatları oldunuz. Allah'ın bu güzel takdirine razı olun. Ağlarken hem sevinçle ağlayın hem de acıyla. Dua edin, Allah bizlere de şehitlik nasip etsin. Sizler güzel insanlarsınız, sizlerin duası makbuldür."*⁹⁴

17. Tövbe

İşlediği bir günah veya suçtan pişman olarak bir daha yapmamaya karar vermek, tövbe etmek manasına gelir.⁹⁵

Cahit Zarifoğlu Bir Değirmendir Bu Dünya isimli kitabındaki "Arınma" başlıklı yazısında, özellikle seçim zamanları meydana gelebilen haksızlıklardan, haddi aşmalardan bahseder. Bu anlamda Müslümanların hataya düşebileceklerinden, nefislerinin kötü arzu ve yersiz isteklerine farkında olmadan boyun eğebileceklerinden

⁹³ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.265-266

⁹⁴ Cahit Zarifoğlu, Mektuplar, 7. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.48

⁹⁵ <http://www.tdk.gov.tr> / 10.04.2013

söz açar. Ardından da, herkesin bir iç muhasebesi yapması gerektiğini, arınma çabasında olmasını şu sözlerle tavsiye eder:

*“Nefsimizi acımadan sığaya çekelim. Sığaya çekilmeden bir sığaya çekelim. Kendi hatalarımızı bulmakta sebat gösterelim, inatçı olalım, meydanları nefse bırakmayalım, pişmanlıkta geç kalmayalım, hatalardan hazer eylemenin rahmetinden yararlanalım ve tövbe edelim ve arınavım.”*⁹⁶

Yaşamak isimli kitabında, 13 Ekim 1974 tarihli günlüğünü, tövbenin kabul şartlarıyla ilgili iki madde sayarak bitirir Zarifoğlu:

*“Hayatımız boyunca söylediklerimizi baştan alalım. Kimseye fırsat vermeden kendi ipliğini kendim pazara çıkarmalıyım diye düşünüyorum. Kabul olunur bir tevbe için nedamet ve doğru yola azimet şarttır.”*⁹⁷

18. Günah

Allah’ın emirlerine aykırı olan davranış; dince suç olduğu açıklanmamış olsa da insanlara zarar verdiği, vicdanları incittiği, doğrudan uzaklaştığı için suç sayılabilecek iş ve davranış, suç vs.⁹⁸ gibi manalara gelen günah kavramı, Cahit Zarifoğlu’nun eserlerinde kayda değer olarak sadece bir yerde karşımıza çıkar. Eski insanların bir takım şeylere “günah” demeleriyle ilgili aşağıdaki açıklamalarda bulunur Zarifoğlu:

“Eskiler İslâmî doğruları, bir takım incelikleri insanlara uzun uzun anlatmaya imkân bulamadıkları için bir takım şeylere “günah” deyip geçmişler. Aslında günah olmayan, ama yapılmasında insanların ahlâkı, sıhhati bakımından sakıncalar bulunan şeyler. Uzun zaman sürecektir araştırmalara konu olmaya namzet ve layık birçok davranış ve inanış. Bunların teferruatına giremeyecek kadar meselenin dışında görüyorum kendimi. Ninelerden dedelerden hep duyarız, derler ki eşikte durmayın iyi değil, terlikler, ayakkabılar ters bulunmasın günah, makas açık durmasın, gece sakız çiğnemeyin, gece tırnak kesmeyin. Bu ve benzeri binlercesinde, araştırıldığı takdirde, belirttiğimiz gibi insan hayatıyla ilgili bir öğüt, bir hadis, bir incelik bulunacaktır.”

⁹⁶ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.22

⁹⁷ Cahit Zarifoğlu, Yaşamak, 8. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.109

⁹⁸ İlhan Ayverdi, Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Neşriyatı, Mart 2006, s.1115

Musibetlere karşı bir tedbiri öğütleyen, ama yaygın değerlendirme içinde bâtil kabul edilen birçok söz ve davranış içinde elbette gerçekten bâtil olanlar var. Tek tek ele alıp ayıklamalı onları.”⁹⁹

19. Şeytan

Hz. Âdem'e secde etmediği için cennetten kovulan, insanları Allah'ın emirlerine karşı kışkırtan, kötülüğe yöneltten cin, iblis gibi manalara gelir şeytan kelimesi.¹⁰⁰

Cahit Zarifoğlu, gerçek düşman olarak şeytanın bilinmesinin, bunun dışında hiç kimseye düşmanlıkta bulunulmaması gerektiğinin, öğüt olarak eski insanlardan bizlere miras kaldığını belirtir. Gıybet ve dedikodu, başkaları hakkında su-i zan, cedel, münakaşa gibi kötü hasletlerin şeytanın otağı, sıcak yuvası ve keyif evi olduğunu vurgular. Yine bir başka öğüt olarak, şunları öğrendiğini hatırlatır: “*Su-i zanda bulunma. Çenesizlik ve su-i zan şeytanın insana duhulünden bir kapıdır. Çaresi az konuşmak, hüsn-i zanda bulunmaktır.*”¹⁰¹

Zarifoğlu, mümin kişinin hayatı boyunca şeytanla mücadele etmesi gerektiğini söyler. Çünkü şeytanın bütün mesaisini doğru yolda ve temiz bir kalple hareket eden kişiler üzerinde harcadığını belirtir:

“Mümin kişi yolunu seçmiştir. Doğru istikamete koyulmuştur. Ama işte bütün tehlikeler, şeytanın bütün mesaisi, nefsin bütün tuzakları bu yolun üzerindedir. Şeytan azmış insanları ne yapsın? Onun hedefi, doğru yolda temiz bir kalple ibadete koyulmuş olanlardır. Bu nedenle mümin, her an bir yol ayrımındadır, doğru ile yanlış, son nefese kadar sürecek bir sınavanın araçları olarak, her an adımının altında olacaktır.”¹⁰²

Kur’ân’ı Kerim’de, Zümer Sûresi’nin 53. ayetinde, Allah’ın rahmetinden ümit kesilmemesi buyrulur. Cahit Zarifoğlu da, yazılarından birinde ümitsizliğin şeytandan olduğunu şu sözlerle vurgular:

⁹⁹ Cahit Zarifoğlu, Zengin Hayaller Peşinde, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.198

¹⁰⁰ <http://www.tdk.gov.tr> 10.06.2013

¹⁰¹ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.51

¹⁰² Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.19

“Bitmiştir artık, bu memlekette hayır gelmez diyenler bilmelidirler ki bu sözler şeytandandır. Duriy oğlu Muhammed şöyle diyor: Şeytanın şekâveti beş şeyden geldi, bunlardan biri de Rahmeti İlahî’den umudu kesmesidir.”¹⁰³

Cahit Zarifoğlu, yaşadığı dönemlerde televizyon üzerinden tüm dünyaya yayılan menfi akımlara ve ahlaksız programlara ciddi bir şekilde karşı çıkmıştır. Gerek yakın çevresine gerekse okuyuculara, bu anlamda uyanık olmalarını hatırlatmış, televizyonun menfi etkileri karşısında dimdik bir duruşa sahip olmalarını tavsiye etmiştir. Bu anlamda o, “kendimden şikayet ediyorum” şeklinde başladığı yazısında, televizyonu adeta bir şeytan olarak tarif etmiştir:

“Size kendimden şikâyet ediyorum. Bir zamanlar dehşetengiz bir yazı yazmıştım. Evlerde baş köşelere konarak itibar edilen bir kötülük hakkında beş on okuyucunun değil nerdeyse, bütün dünyanın gözlerini açmasını temin edecek bir yazı. Ve arkasından bir tane daha. Kaybolan zamanları hatırlatıyor, çocukların eğitimi konusunda dizginleri ele almak gerektiğini hatırlatıyor ve şeytanı hatırlatıyordum. O şeytan ki insana musallat olmakla, onun uyanık olduğu zamanları kullanmakla yetinmez. Peygamber hariç diğer bütün insanların kılığına bürünerek onların rüyalarına bile dolar ve nice kavi kulları “rahmani” bir tablo içerisinde helak edici ‘varlık’ duygularına kaptırır. Fakat büyük yığınlar için şeytanın böyle ince senaryolara, ipince entrikalara ihtiyacı yok, demiş ve demiştik ki insan onu bizzat kendi eliyle, kendi aklıyla evinin baş köşelerine mücessem bir mal olarak koymuştur. Yani artık şeytanın, bazı mübarek zatların kılığına girerek iğfal etme yolları arayacağı kaç kişi kalmıştır?”¹⁰⁴

20. Gıybet

Cahit Zarifoğlu, söz ve eylem birlikteliğinin önemine inanan bir insandır. Bu anlamda insanın içinin ve dışının aynı olması gerektiğini hatırlatan bir uyarıcı gibidir.

İslam’a göre haram sayılan ve dilin manevi afetlerinden biri olarak addedilen gıybet konusunda, insanlarda sıkça görülen söz ve eylem tutarsızlığına şöyle değinir Zarifoğlu:

¹⁰³ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.136

¹⁰⁴ Cahit Zarifoğlu, Zengin Hayaller Peşinde, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.195

“Yolda karşılaştığımız bir dostla ayaküstü falan kişiyi gıybet ediveririz de, iş nutuk çekmeye gelince, gıybet konusundaki hadis-i şerifleri sıralamakta arkamızdan kimse yetişemez. Dinleyen bizi hiç gıybet etmez sanır.”¹⁰⁵

Zarifoğlu bir yazısında, malayani konuşmalar ve münakaşalar üzerindeki fikirlerini belirttikten sonra, insanın hangi durumlarda konuşup hangi durumlarda konuşmaması gerektiğine dair ölçüyü şöyle belirtir:

“Gıybet ve dedikodu, başkaları hakkında su-i zan, cedel, münakaşa, her dili ortaya süren, onunla semiren ve kızışan yasaklar. Şeytanın otlığı, sıcak yuvası, keyif evi. Diline bir düğüm at ve otur. Dinle. Gıybet ve dedikodu, münakaşa ve cedel, su-i zanlarla dolu söz varsa ya durma ayrıl, ya da engelle.”¹⁰⁶

Cahit Zarifoğlu, Maverâ Dergisi’nin “Okuyucularla” isimli köşesinden, Ali Haydar Haksal’a yazdığı bir mektubunda, kendisine çeşitli yönlendirmeler yaptıktan sonra gıybet konusunda dikkatli olmasını söylemiş ve ona bazı tembihlerde bulunmuştur. Söylediği sözler, Zarifoğlu’nun dedikoduya ve insanlar arasında söz taşımaya ilişkin fikirlerini özetler mahiyettedir:

“Çevre edinme ve genişletme girişimleriniz beni sevindiriyor. Sohbetleriniz ve konuşmalarınızın daima faaliyete yönelik olmasına dikkat edin ve gıybette kaçın. Açımızı “bütün dünya müslümanlarının sorunlarını görecektir” şeklinde geniş tutarak, dar mekânların dedikodu ve gıybete götüren etkilerinden kurtulun. “İmam-ı Azam’ın Menkıbeleri” isimli bir eserde şunu okudum: “İmam-ı Azam Hazretleri biri yanıma girip de şöyle olmuş, böyle olmuş diye dedikoduya başladı mı, bırak bunları, şu meseleye ne dersin, diyerek sözünü keserdi. Ve insanların hoşlanmayacakları şeyleri nakletmekten sakının. Hakkımızda kötü söyleyenleri Allah affetsin. İyi söyleyenlerden de Allah razı ol-sun. Allah’ın dinini öğrenin. Halkın dedikodusunu ve özel hayatlarını bırakın. O zaman Allah onları size muhtaç eder, derdi.”

Edebiyat âlemi dedikodularla doludur da onun için yazıyorum bunları. Biz bunlardan uzak kalalım. Ama İslâmî ve güzel olan neredeyse oraya gidelim. İstanbul’da

¹⁰⁵ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.16

¹⁰⁶ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.52

büyük zatların ellerini öpüp dualarını alın. Ağabeylerin ve üstadların sohbetlerini dinleyin. Bunlar ve bunların kitapevleri, yayınevlerinin şuurlu ve hevesli ziyaretçileri olun. Hoş olmayan şeyler duyarsanız yaymayın. Güzel olanları görün, bu ikinciler gizli ama daha çoktur. Cümleten selamlar.”¹⁰⁷

21. Tasavvuf

Tasavvuf kavramının yüzlerce tarifi vardır. En genel manada, şöyle bir çerçeve çizmemiz mümkündür: İnsanın, Allah’ın birliğinin zevkini bütün benliğinde hissederek kendi iç aleminin derinliklerine ve dış alemin sırlarına ermek için takip ettiği düşünce ve amel sistemidir Tasavvuf. Yaratılış, bu alem ve ölümden sonrası üzerindeki düşünüş ve inanış yoludur. İslam’ı ve imanı kulluğun gerektirdiği şekilde ahlakı, özü ve ruhu ile yaşama disiplini¹⁰⁸.

Cahit Zarifoğlu, 80’li yıllarda tasavvufi bir arayış içinde olmuş ve bunun sonucunda da Nakşi şeyhlerinden biri olan Erzincanlı Abdurrahim Reyhani Efendi’ye manevi anlamda bağlanmış. Eşi Berat Zarifoğlu’nun ifadesiyle, gücü yettiğinde manevi vazifelerini –tespih ve zikir gibi- yapmaya çalışmıştır.

Kendi babasının da Nakşi bir tasavvuf koluna müntesip olduğunu belirten Zarifoğlu¹⁰⁹, tasavvuf konusuna eserlerinde yer yer değinmiştir. Mesela bir okuyucunun şahsında, herkesi kastederek “Bizlere, sanatımız için de, tasavvufi zevk gereklidir.”¹¹⁰ demiştir.

“Derviş” olmayı önemseyen ve önceleyen bir karaktere sahiptir Zarifoğlu. Dervişliğin, insanın “ene”sinden yani benliğinden kurtulmasına çare olacak yegane ilaç olduğunu dile getirir. Gözlerdeki perdelerin, tasavvufi bir yöneliş ve şeyhe teslimiyet vesilesiyle kalkacağını vurgular. Bu anlamdaki duygu ve düşüncelerini, Vahap Akbaş’ın gönderdiği şiir üzerinden dile getirmiştir Zarifoğlu:

---

¹⁰⁷ Cahit Zarifoğlu, Mektuplar, 7. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.48

¹⁰⁸ İlhan Ayverdi, Misallı Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Neşriyatı, Mart 2006, s.3040

¹⁰⁹ Cahit Zarifoğlu, Zengin Hayaller Peşinde, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.139

¹¹⁰ Cahit Zarifoğlu, Okuyucularla, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2009, s.93

“İrili ufaklı on şiiriniz elimde. Bir kısmı cidden başarılı, bir kısmı cidden başarısız. Şimdiye kadar şiirlerinizi hiç bir yere yollamadığınızı yazmanız beni duygulandırdı. Ne yapıyordunuz bunca yıl şiirlerinizle baş başa? Bakmayın takılıyorum, zira biliyorum ki yazdığımız şiirlerde başkalarının hakkı yoktur. Ne var ki ‘ene’ şiiri eninde sonunda dışarıya arz eder. Tasavvufi disiplinin dışında bunu engelleyecek bir disiplin bilmiyorum. Ancak bir derviş şiiri saf şekilde “Allah rızası” için yazar. Orda şairlik, azgın ‘ene’siyle birlikte şeyhin ayaklarının altına konur. Kalem buyrukla ele alınır ya da buyrukla ebediyen bırakılır. Artistik iddialar bitmiştir. Zirvede bir şair olunsa bile. Ah, o dünyalardan uzağız. Muhitimizi oluşturan küçük cenderemizde yakındaki duvarlardan yansıyan kendi sesimizin karışık tesirleri altında zorlukla nefes alıyoruz. Bakın okuduk meslek edindik çoluk çocuk edindik halı malı edindik nice dertler sevinçler edindik ama gözümüzün önünden kalınlarından değil en incelerinden tek bir perdecik kalkmış değil. Bütün büyük fetihlerin önünde dervişler vardır. Az olalım zararı yok, yetmiş karşı bir olalım, zaten hep öyledir ama ilkin dervişler olalım.”¹¹¹

Mavera Dergisi’ne şiir gönderen okuyuculardan birine, şiirleri hep kendi “ene”si etrafında döndüğü için, tasavvufa yönelmesini işaret etmiştir Zarifoğlu, şu ifadelerle: *“Tasavvufla ilgilendiniz mi hiç? Müzekkin Nüfuz’u okuyun. Gariplerin Kitabı’nı da okuyun. Ve okunacak çok şey vardır.”¹¹²*

Mustafa Özçelik’e yazdığı bir mektubunda ise, ona da tasavvufa yönelmesini şu sözlerle tavsiye etmiştir:

“Biraz aşk ve tasavvufi zevklere yönelsen. Ilık ve iyimser bir ruh halini benimsesen. Ne dersin.”¹¹³

Tasavvufu “demiri tavında dövmek” olarak niteleyen Zarifoğlu, tasavvufun insan üzerindeki etkisini şöyle sıralamıştır:

“Kötü hasletlerden iyi hasletlere geçmek (Sefer ender vatan), zahir de halkla batında Hak’la beraber olmak (Halvet ender encümen), her nefeste uyanık ve gafletsiz

---

¹¹¹ Cahit Zarifoğlu, Okuyucularla, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2009, s.101

¹¹² Cahit Zarifoğlu, Okuyucularla, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2009, s.185

¹¹³ Cahit Zarifoğlu, Mektuplar, 7. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.151

bulunmak (Hoşı Derdem) ve fikrin dağılmaması için daima ayağın önüne bakmak (nazar ender kadem) müride, kalbinde daima Allah duygusunu hazır tutmayı öğreten terbiye metodları... ”¹¹⁴

22. Allah Dostları

“Allah dostları” tamlaması, Zarifoğlu’nun eserlerinde zaman zaman yer almaktadır. *Bir Değirmendir Bu Dünya* isimli kitabında, “Allah Dostları” başlığında bir bölüm bulunmaktadır ve orada Allah dostlarıyla ilgili şu ifadeler geçmektedir.

“Onların en belirgin özelliği, bir meclise girdiklerinde, oradakilerin hemen Allah’ı hatırlamaları... Kısa bir süre sonra, gevezeliklerin, boş lafların terkedilip hep Allah’tan konuşulması... Allah’ı anmadan dağılan meclisler şeytana yoldaş kabul edilmiş. İşte Allah dostları, girdikleri meclislerde, kendilerine bir şey sorulunca veya konuşmaları gerekince, o manevi havaya girilir, şeytan âciz ve sefil kalır. Küfrün ve münafıklığın işaretleri de bu noktada aranmış. Onlar, Allah’tan bahis işittikleri zaman içlerine sıkıntı gelenler olarak tariflenmişlerdir. Allah dostlarının sevgileri güvenilir ve değişmezdir. Kişiliklerinin özü, menfaat çırpınılarıyla çalkalanıp durmadığı için değişmez ve kararlıdır. Ne zaman kapıları çalınsa, onlara gidilse veya onlarla karşılaşılrsa, aradan aylar geçmiş de olsa, sanki hiç yerlerinden kımıldamamış, üzerlerinden hiç zaman geçmemiştir. Fakat kişi onların bu değişmezliği karşısında, geçen zaman içinde kendisinin dalgalanıp durduğunu, günahlara batıp çıktığını ve onca vakti boş yere geçirdiğini hayretle farkederek. Onlar sabittir. Ancak her birinin mizaclarıyla ilgili farklılıkları göze çarpar. Hikmet dolu bir farklılık bu. Zira değişik mizactaki kişileri çekip aynı merkeze yönlendirmeleri ancak bununla mümkün. Bu yüzden meseleye farklı biçimde sarılışları bir eksiklik ve sapma değil... ”¹¹⁵

Zarifoğlu, Allah dostlarına olan inancın kaybolmasının, Müslümanca var oluş duygusunu tehlikeye düşüreceğini ifade eder ve Hz. Muhammed’e yaklaşmak için Allah dostlarını aramak gerektiğini şu şekilde vurgular:

¹¹⁴ Cahit Zarifoğlu, *Bir Değirmendir Bu Dünya*, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.24

¹¹⁵ Cahit Zarifoğlu, *Bir Değirmendir Bu Dünya*, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.17

“Allah’a, Peygamber’e ve onlara nisbetleri dolayısıyla Allah dostlarına duyulan inancın kaybolması, bunların sürekliliğine (geçerliliğine) duyulan güvenin kaybolmasından, bir tereddüt mevcut oldukça, Müslümanca var oluş duygusu tehlikeye düşmektedir. Bunun hemen arkasından gelen durum ise, başkalarının, Müslüman olmayanların veya Müslümanca düşünmeyenlerin boyunduruğuna girmektedir. Bu aşamadan sonra var olmak, o başkalarının ağzından çıkacaklara bağlıdır. Şöyle bir yoksuyorum insanları: Acaba boyunduruktan çıkmaya, kendine ve asırlık değerlerine döneceğine dair söz verebiliyorlar mı?.. Allah dostlarını arıyorlar mı?.. Böylelerini tanıyıp, onlara, Hazreti Peygamber’e yaklaşmak için sarılıyorlar mı?”¹¹⁶

23. Sıla-i Rahim

Akraba ilişkileri anlamına gelen "sıla-i rahim" kavramı ile; amca, hala, teyze, dayı ve bunların çocukları, kayın valide, kayın peder ve kayın birader gibi yakınlarla karşı insânî, ahlâkî ve sosyal görevler ifade edilir.¹¹⁷

Cahit Zarifoğlu, bir çağrışımından yola çıkarak sıla-i rahim kavramıyla turizm kelimesini kıyaslıyor ve ortaya şu ifadeleri çıkıyor:

“Sıla-i rahim, anayı babayı, akrabaları ve memleketini ziyaret etmenin İslâm’da ne kadar önemli olduğu ve teşvik edildiği malum. İnsani bir içeriği var bu davranışın. Gönüli hoş etmeyi, akrabalar ve dolayısıyla bütün Müslümanlar arasındaki iletişimi, haberleşip selamlaşmayı ve gönül birliğini kavileştiren bir davranış bütünü. Bir ara, nedense, belki de bir çağrışımından yola çıkarak, Müslümanların sıla-i rahim etmeleriyle turizm kelimesini yan yana düşündüm ve birinin bütün inceliği yanında öteki çok kaba ve nefsanî kaldı. Tatilinde ana babasını ve akrabalarını, özellikle yoksul ve hasta yakınlarını ziyarete gideceğine, başını alıp, sakın köşelere, kıyılara, tek başına veya karısı, bir iki çocuğu ile giden modern insanın gayr-i insanlığını düşündüm.”¹¹⁸

¹¹⁶ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.18

¹¹⁷ <http://www.diyanet.gov.tr/turkish/basiliyayin/dinikavramlaroku.asp?id=1705&harf=S> / 28 Mayıs 2013

¹¹⁸ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.282

24. İslamî Duyarlılık

Cahit Zarifoğlu, İslami duyarlılık sahibi bir insandır. Özellikle hayatının son on senesini, bu anlamda büyük bir gayret içinde geçirmiştir. Gerek şahsi hayatında, gerekse edebî eserlerinde, bu hususta azami dikkat sahibidir.

Kendisiyle yapılan bir söyleşide, İslamî duyarlılığa sahip olduğunu iftihar vesilesi olarak ifade ederek, bu duyarlılığı nasıl algıladığını şöyle açmıştır:

“Ben İslâmî duyarlığa sahip bir şairim. Bununla iftihar ediyorum. Ya başka türlü olsaydı? Aman Allahım! İslâmî duyarlığa sahip olmak, her şiirde mutlaka İslâm’ı işlemek değil elbet. Ama sizin bu duyarlığa sahip bir şair olduğunuzun bilinmesi, teması itibarıyla ortadaki bir şiirinizin bile İslâmî bir atmosfer içinde algılanmasına yeter. Benim şiirlerimde hadis-i şerifler, belki ayetler, tasavvuf, menkıbeler, İslâmî davranış biçimleri, tavırlar, tepkiler, kabuller, suda erimiş madenler gibi vardır. Genellikle doğrudan doğruya, bangır bangır bağırarak söylemem. Onlar ömürsüzdür. Onlar ömürsüz olduğu için, bir sezgiyle bu yoldan kaçırım. Madem şiir yazıyorum, önemli olan ilkin şiirdir. Ama ona tadı, kaliteyi, evsafı verecek olan, içinde erimiş olanları ihmal etmeyeceksiniz.”¹¹⁹

Zarifoğlu için şiir kıstası “İslamî duyarlılık”tır diyebiliriz. Bu konuda çok keskin bir şekilde şunları söylemiştir:

“Mücerret şiir açısından iyi veya kötü şairler olabilir, ama ilk kıstasımız “şairlik” değil herhalde. İlk kıstas İslâm’dır. Değindik bir kere, İslâmî duyarlılık sahibi mi, değil mi? Değilse, “iyi şair” de olsa, aslında ona söz hakkı tanımamak gerek. Rasûlullah onlardan bazılarını ölüm fermanı bile çıkardı. İslâm’dan başkasına söz hakkı yoktur. Ama ne yazık ki işler tersine dönmüş.”¹²⁰

1986 yılında, Türkiye Gazetesi’nde yer alan röportajda, Olcay Yazıcı şu soruyu sorar Zarifoğlu’na: “Şiirlerinizde serbest şekil, örtülü ifade ve İslâmî bir muhteva var. Şiiriniz bu üslup etrafında şekilleniyor denebilir mi? Şiir anlayışınızın özeti nedir?”

¹¹⁹ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.110

¹²⁰ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.112

Verdiği cevap, Zarifoğlu'nun İslamî duyarlılığını vazıh bir şekilde ortaya koymaktadır:

“Şiirlerimi genellikle ifade ettiğiniz gibi “örtülü manâlı” bulanlar çoğunlukta. Bu şiirin diline aşina olmayanların kolay kolay anlamaları mümkün değil. Biraz gayretle anlaşılabilirler. Tarzım böyle. Buna rağmen yine isabetli belirttiğiniz gibi, bu kapalı anlamın gerisinde İslâmî bir muhteva mevcuttur. Hepsinde olmasa bile.

Şiir hakkın emrinde olmalı. Rızâ-yı Bâri'yi gözetmeli. Bunu başarmak elbette zordur. Şiir esrarlı bir saha. Oraya girince sadece Rahmanî etkiler altında kalabilmek, sadece bu etkinin verimlerini şiire giydirebilmek bir nasip meselesi. Şiirin alanına nefsanî olanlar ve şeytanî olanlar da dahildir. Şair bunlardan kendini koruyabildiği ölçüde korumalı. Benim bunları düşünerek yazdığım birtakım şiirleri “keşke yazmasaydım” dediğim olmuştur. Mümin şair olarak da yazdıklarımın sorumlu olduğumun bilincindeyim. Yazar, yazar olarak yazdıklarından sorumludur elbet ve bunlardan da sorulacaktır. Yazmanın hangi sahada olursa olsun vebali vardır. Büyük bir mesuliyet... Yazarken pürdikkat olmalı.”¹²¹

İşaret Çocukları, Yedi Güzel Adam, Menziller, Korku ve Yakarış. Bu dört şiir kitabı, Cahit Zarifoğlu'nun manevî dünyasını ve İslamî duyarlılığını en güzel ifade eden eserlerdir. Kendisiyle yapılan bir röportajda, bu dört kitaptan yola çıkarak ortaya koyduğu duygu ve düşünceler, Zarifoğlu'nun iç dünyasını ve İslamî duyarlılığını ortaya sermektedir. Şöyle diyor:

“Şiir kitaplarımın isimlerine sırayla bakarak gerçekten özel bir serüvene tanık olmak mümkün. İşaret Çocukları bir bakıma işaret edilen, gösterilen, seçilen çocuklardır. Bunlarda birtakım manevî yetenekler vardır. Bunlar büyürler ve ‘Güzel Adamlar’ olurlar. Yedi Güzel Adam başlıklı kitap ve içinde yer alan şiirler, bu güzel adamları anlatır. Fakat bunlar adeta dünyevî, maddî bir mücadele içindedirler. Evet, bir mücadele içindedirler. Soylu bir davanın kavgasını yaparlar. İçlerindeki soyluluk, manevî güç bu kitapta daha çok irilik, adale kuvveti, şecaat şeklinde belirginleşir. Öfkeli adamlardır, bunlar. İri gövdelerine, rüzgârlı başlarına rağmen ipince bir

---

¹²¹ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.85

yürekleri vardır. Hassastırlar. Âşık olurlar. Sevgilileri, anlatılan bu atmosfer içerisinde biraz belirsizdir. İyi gören gözler bu şiirleri okuduğunda sevgilinin zaman zaman bir kadın, zaman zamansa manevî bir özellik olduğunu görür. Davadır sevilen. Uğruna mücadele edilen şey: İslâmî bir öz. Ama henüz tam yola koyulmamıştırlar. Bir anlamda kabukta seyredeler. Ve işte bu Yedi Güzel Adam kitabından sonra Menziller gelir. Bu güzel adamlar belli bir menzile doğru yola koyulurlar. Allah ve Peygamber sevgisi, dünya ihmal edilmeden ön plana çıkmaya başlar. Ve tasavvufî algılama daha netleşir. İşte son kitabımız olan Korku ve Yakarış menzile doğru yol alan güzel insanların, bu müminlerin vardıkları bir makamdır. Korku ve Yakarış makamı. Tam İslâmî deyiimiyle 'havf ü reca' makamı. Bütün müminler bu makamda bulunurlar. Korkarlar Allah'tan, ama aynı zamanda umarlar. Beklerler. Allah'ın af ve merhametini, lütuf ve keremini beklerler.

Allah'a giden yol ibadetle, sadakatle, sabırla, cihatla, Allah'ın emirlerine uymakla, yap dediklerini yapmak, yapma dediklerinden sakınmakla mümkündür. Ama bunlar bir veli için bile maksuda varmaya yeterli değildir. Bunları yaptıktan sonra sadece umulur. Bu reca makamıdır. Şöyle bir şey anlatılır. 300 yıl bir adada tek başına, Allah'tan ve ona ibadetten başka hiçbir şeyle ilgilenmeyen bir Müslüman, öbür dünyada Allah, 'lütuf ve keremimle gir Cennete' deyince, itiraz eder gibi olur. "Allah'ım," der adam, "ben sana itaatten ve ibadetten başka hiçbir şey yapmadım. Gerek ki bunlardan dolayı cennete gireyim". Allah, meleklerle, götürüp bu müminin dediklerini tartın der. Tartarlar. Rapor verirler. '300 yıllık ibadet ve taati senin verdiğin bir tek göz nurunu bile karşılamadı'. Bunun üzerine adam 'Yâ Rabbî' der, 'beni lütuf ve kereminle cennetine dahil et'.

Kederleri Allah'ın rızasını almak bakımından güzel çocukların, büyüyip güzel adamlar olan adamların, menzile koyulanların ve korku ve reca makamına varanların durumu budur ve Korku ve Yakarış kitabı bütünüyle değil ama genel olarak veya yer yer bunu anlatmaktadır.¹²²

Zarifoğlu'nun eserlerinde öne çıkan vurgulardan birisi de, dinî duyarlılığın politik bir aksiyona dönüşmesi gerektiğidir. O, yaşadığı dönemde Müslüman dünyanın

---

¹²² Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.89-91

içinde bulunduğu savaşlar ve işgaller karşısında derin bir ıstırap taşıdığını her vesileyle kaleme döken bir yazardır.

“O zaman gör bakalım evinde televizyon barınabiliyor mu? Üzerine vazife olmayan İslâmî konularda cahilane tartışmalara girebiliyor musun? Dünyanın dört bir tarafında din kardeşlerin şehit olurken, sen tıka basa yemek yiyip, lanetli televizyonun karşısına kurulup geçirebiliyor musun?”¹²³

25. Din Eğitimi ve Çocuk

Cahit Zarifoğlu, çocuklarının dindar bireyler olarak yetişmesini arzu etmiştir. Bu anlamda gayret içinde olmuş, çeşitli faaliyetlerle yavrularına Allah sevgisini, Peygamber sevgisini, Kur’ân sevgisini aşlamaya çalışmıştır.

Kızı Betül Zarifoğlu’nun söylediğine göre, ömrünün son yıllarında, özellikle Perşembe akşamları, tüm aile fertlerini bir araya toplarmış Cahit Zarifoğlu. O geceye özel bir şeyler alınmış, Cahit Zarifoğlu imam olurmuş. Ağır ağır, yavaş yavaş kılınan namazın ardından, Peygamber Efendimiz’in vefatını anlatırken, gözlerinin dolduğunu görürlermiş...

Tüm çocuklarına Kur’ân öğretmek istemiştir lakin ömrü vefa etmemiştir buna. Kızı Betül Zarifoğlu, babasının kendisiyle olan bu ilişkisini, şöyle ifade ediyor:

“Bize Kur’an okumayı babam öğretti. Böyle yazın camilere falan giderdik ama yazın gidersen, kışın unutursun hani. Babamın son senesi, her gün bir sayfa Kur’an okumaya başladık. Gündüz, okuyacağım yerlere çalışıyordum, akşam babam geldiğinde de onu babama okuyordum. Bir hatime başlamıştık yarım kalan bir hatim oldu hatta. Aile defterine yazmıştı, ben de babamla böyle başlamıştım demişti, şimdi de Betül’le başladık diye de eklemişti.”(Kendisiyle gerçekleştirdiğimiz söyleşi için bkz. Sayfa100)

Aynı hadiseyi Cahit Zarifoğlu şöyle anlatmıştır:

“Benim bu konuda yaptığım çocuklarıma Kur’an-ı Kerim’i öğretmek. Tıpkı babamın biz çocuklarına öğrettiği gibi. Onun sünneti olarak devam ettiriyorum. Büyük

---

¹²³ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.35-36

kızım 45 günden beri, bu konuşma yayınlandığında demek ki 55 günden beri Kur'an-ı Kerim okuyoruz. İki yaz kursa gitmişti. Biraz öğrendi. Şimdi Kur'an-ı Kerim'e başladık. Her gün bir sayfa ders veriyorum. Ertesi gün verilen dersi o bir iki kere okuyor. Sonra benim dizimin dibinde okuyor. Yanlışlarını düzeltiyorum. Allah izin verirse bir iki ay içinde günde iki sayfaya çıkacağız. Böylece belki bir sene içinde beraberce bir hatim, hatta ders verirken de okuduğuma göre iki hâlim yapmış olacağız. Sonra büyük kızım on yaşına bastığı için ona her gün namaz kılmasını söylüyorum. Kılıyor. Ama henüz beş vakit değil. Bu devirde, namazdan, dinden, İslâm'dan uzaklaştırılan etkilerin, zorlukların arasında bu kadarına seviniyoruz.”¹²⁴

Cahit Zarifoğlu, çocukların dini eğitiminde anne ve babanın rolü üzerine önemli vurgular yapmıştır. Namaz kılan ebeveynleri çocukların taklit edeceğini söylemiştir.

“İslâmî eğitim olarak çocuklara ilkin davranışlarımızla iyi bir örnek ortaya koymak zorundayız. Baba namaz kılmıyorsa, ama çocuğuna İslâmî bir gayretle namaz kılmanın gerekliliğini söylüyorsa inandırıcı ve etkili olmaz. Ama ana baba namaz kılıyorsa, çocuk daha en minicik yaşında onu taklit eder. Bu taklit, yakutlar kadar kıymetlidir. Namazı sadece zihnimizle kılmayız. Ona kaslarımız da iştirak eder. İşte çocuk güzel bir taklitle daha minicikken kaslarıyla namaza ısınır. Sonra göz. Gözün algıladıkları ne kadar mühim. Namaz kılan bir ana babanın çocukları, her gün gördükleri bu tabloyu ömür boyu hafızalarında korurlar. Asla rücû etmek dediğimiz olayda bu hatıraların önemi büyük. “Asl” dediğimiz şey çocuğun arka bilincinde böyle teşekkül eder.”¹²⁵

Kendi çocuklarına namaz kıldırarak onlar için din eğitimi anlamında uygulamalı bir metod izleyen Cahit Zarifoğlu, bir yazısında çocuklarda namaz eğitiminin önemine şöyle değiniyor:

“Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'in şu emrini dikkatle dinleyelim. Mealen: ‘Çocuklarınızı yedi yaşında iken namaza alıştırın, on yaşında kılmazlarsa dövün!’ Yani çocuk, ana babası tarafından daha küçükken, daha Allah'ın emirleri ile mükellef

¹²⁴ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.101

¹²⁵ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.101

değilken, mükellef olacağı o emirlere göre programlandırılıyor. İdrak, şuur, bilgi esas bunun üzerine bina edilecektir. Demek ki İslâmî eğitimin çok küçükken başlaması icap ediyor. Ve Müslümanlar bilir ki, çocuk eğitimi çok küçük yaşlarda verildiği zaman daha etkili oluyor. Ve Müslümanlar bilir ki, çocuk eğitimi çok küçükken değil, çocuk daha doğmadan başlar. Erkek daha evlenmeye niyet ederken, bunu düşünmeye başlarken başlar.”¹²⁶

Cahit Zarifoğlu, çocuk eğitiminin fitrata uygun olması taraftarıydı. Yani İslam’a göre bir eğitim diliyordu. Resmi eğitimin yetersiz olduğunu, maddeci bir anlayışla meselelere yaklaştığını, bunun sonucu olarak da çocuklarda manevi tahribat meydana geldiğini söylüyordu. Çocukların manevi ve dini eğitimi konusunda dile getirdiği şu düşünceler, o zamanların genel atmosferini anlamak ve Zarifoğlu’nun kendi çocuklarına manevi anlamda neler kazandırmak istediğini öğrenmek açısından önemlidir:

*“...fitrata göre eğitim, İslâm’a göre eğitim olmalı. Zira insanlar, İslâm fitratı üzere doğarlar. Eğitimlerinin de bu fitrata uygun olması gerekli.”*¹²⁷

*“Düşünüyorsunuz, çocuğuma resmî okullarda ne veriliyor. Şunlar bunlar, hatta bir takım hurafeler. Evet İslâmî açıdan bakılınca birtakım hurafeler, çarpık efsaneler falan. Bunların yanlışlığını bir tek vaz u nasihatle değil, zaman zaman fırsat düştükçe anlatırsınız.”*¹²⁸

“Resmi eğitimi yeterli görmek için deve olmak gerekli. Haşa deveye hakaret oldu. Demin fitrata göre eğitimden söz ettik. Tespitimiz, tarifimiz doğru ise ve eğer okullarda verilen eğitimi de şöyle böyle biliyorsak, bunların birbirine ne kadar zıt olduğunu anlamakta gecikmeyiz. Nedir terslik, zıtlık: Ali top oyna, Veli koş, bunlar mı? Bunlar da dahil tümü. Bunlar hangi niyetle öğretilmektedir. Evrenin, insanın oluşumu nasıl açıklanmaktadır. Maddeci bir görüşle mi, vahye dayalı bilgi ile mi? Budur mesele. Zıtlık buradadır. Bu eğitimi gören çocuklar, hiçbir müdahale olmadığı takdirde maddeci bir kafa ile büyürler ve Allah’a, öte dünyaya, meleklerle, peygamberlere, kitaplara, hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna, kadere inanmakta zorluk çekerler, hatta

¹²⁶ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.54

¹²⁷ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.100

¹²⁸ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.101

inanmazlar. Okullarda müfredat programında yer alan din derslerini de bu çerçeve içinde düşünmek gerekli.”¹²⁹

“Çocuklarımız iyi ki sadece resmî eğitimin çarkından çıkmıyorlar. Evde, her Müslüman ailede olduğu gibi çocuklar da İslâmî bir atmosferi soluyorlar. İslâm fıtratı üzerine doğan çocuklar, bu fıtrata uygun olarak dindarlar. Onların dindarlıkları, imanları, Rasûlullah Efendimizin övgüyle bahsettiği “kocakarı imanına” benziyor. Bir farkla ki, yaşını iyice almış olan kadın soru sormadan inanırken, soru sormazken çocuklar soru soruyorlar. “Allah bizi görüyor ama biz niçin onu görmüyoruz” gibi. Geçenlerde, benim belki de kırk yaşlarında kendime sorar gibi olduğum bir soruyu büyük kızım sordu: “Allah her şeyi yapabiliyor. Peki niçin bütün kafirleri Müslüman yapmıyor” diye. Evvela, çocukların bu tür konulardaki sorularını İslâmî ölçüler içerisinde cevaplayabilmek gerekli. Anne baba materyalistse, çocuktaki din duygusu yavaş yavaş zayıflar, ailesinin kendisini hangi istikamette eğitmekte olduğunu içten içe kavrar ve daha çocukken dinsizliğe doğru gider. Ben böyle çocuklar gördüm.”¹³⁰

Cahit Zarifoğlu’nun dört çocuğu dünyaya gelmiştir. Dördü de hâlâ yaşamaktadır. Zarifoğlu, çocuklarına isim koyarken, İslâmî isimler olmasını tercih etmiştir. Eskiler; “İsim, müsemâyı çeker.” derler. Bunun anlamı; bir kimsenin isminin mânâsına tabîî bir sûrette meyletmesidir. Zarifoğlu da, çocuklarına ad koyarken isim müsemma birliğini önemsemiştir. Bu konuyla ilgili açıklamaları şöyledir:

“İlkin İslâmî isimler olmasına dikkat ettik. Sonra annelerimize babalarımıza sorduk. Nitekim ilk çocuğun isminin oluşumu koalisyonla oldu. Hanımın annesi Betül dediler, benim rahmetli babam Fatma dedi. Böylece Fatma Betül oldu. Ayşe Hicret ise bir hicrî yılbaşında doğmuştu. Üstelik hanımın nenesinin adı Hicret hanımdır. Çok saygı duyduğumuz, çok sevdiğimiz bir insan. Bunlar güzelce yan yana geldi. Ayşe ise, Ayşe validemizin ismine özenilerek kondu. Ahmet Fehim, Rasûlullah Efendimizin isimlerinden birini koymak arzusu ve Şeyh Fehim Arvasî Hazretlerinin güzel hatırası için kondu. Arife ismini ise kızıma muhterem bir zat taktı. Yani hepsi mübarek güzel

¹²⁹ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.100

¹³⁰ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.101

isimler. İnşallah çocuklarım, isim sahiplerine benzer, onları taklit ederler. Biz de bu konuda elimizden geleni yapmaktayız.”¹³¹

Cahit Zarifoğlu’nun vefatından bir sene önce, çocuklarıyla ilmihal okumaya niyet ettiğini söylemiştir. Kendisine kısmet olmayan bu dileğinin sebebini şu şekilde dile getirmiştir:

“Önümüzdeki sene kızım ve büyüdüğçe diğerleriyle her gün birkaç sayfa sistemli şekilde muteber bir ilmihal kitabını okumayı planlıyorum. İşte bir yöntem. Sağlam bir yöntem. Bize, çocuklarınıza namazı emredin, 10 yaşına geldikleri hâlde kılmazlarsa dövün diye emredilmiştir. Bu emir gereğince çocuğa namaz kılmayı da öğreteceksiniz demektir. Namaz kılmayı öğretmek demek ise aşağı yukarı İslâm’ın, imanının tümü. Düşünün namazı kendimiz doğru dürüst bilmiyoruz. Kim bilir kaç bahis var namazda. Bunca namazlı seneye rağmen bazen bocalıyoruz. Bir de işin sır tarafı, başka bir mucizesi var. Bütün bunlar çok sıhhatli bir şekilde ilmihal okumakla elde edilebilir. Sır da mucize de onun, o şekli gibi görünen yönünün içinde.”¹³²

26. Dindarlık

Zarifoğlu, toplumun dindar kesimlerinden siyasî duyarlılık taşımalarını bekler. Bunu görmediği zaman dindarlığı besleyen kaynaklara karşı da eleştirel bir tutum sergilemekten çekinmez. Örneğin onu İslâmî ilimler külliyyatına karşı tepki gösterirken görebiliriz:

“Din kitapları. Kimilerinde bazı konular eksik ilmihal kitapları. Cilt cilt tefsirler. Okuyan okuyana. Ama neden filtreler kalkmıyor aradan. Tefsirler bile icabında bir fitne vesilesi olabiliyor.”¹³³

27. İslam Toplumu

Cahit Zarifoğlu, 1986 yılında Hüseyin Yorulmaz’la yaptığı röportajda, hayat ve ölümün iç içe yaşandığı İslam toplumunu Maraş’ta gördüğünü ifade eder. İslam

¹³¹ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.99

¹³² Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.102

¹³³ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.45

toplumunu tasvir eden şiirinin ilhamını Maraş'tan aldığını söyler. Ve o toplumun özlemi içinde olduğunu şu cümlelerle dile getirir:

“Bir başka şiirimde camide ölü salası başlayınca her evden camiye çocuklar çıkarılır. Bunlar nefes nefese camiye koşar, minarenin kapısı önünde müezzinin inmesini beklerler. Müezzinden ölenin kim olduğunu öğrenir ve koşar koşar bu haberi annelerine, büyüklerine ulaştırmak için adeta yarışır. Ölüm orada sevimli, ölen orada mutlu, hayat ölümü reddetmeden, ondan kaçmadan ve korkmadan, onunla iç içedir. Cami, çocuklar, müezzin, evde haber bekleyenler, ölüm, ölen hep birlikte bir bütün oluştururlar ve sağlıklı bir İslâm toplumu sergilerler. Birbirlerinden kopmamışlardır. Aralarına Batı'nın yabancılaştırılan, birbirinden koparıp ilgisiz hâle getiren etkileri girmemiştir. Bu safiyeti biz Maraş'ta gördük, ve şimdi yaşadığımız büyük şehirde onun özlemini çekiyor, bir başka anlamda ise savunduğumuz düşünceleri Maraş'ta elle tutulur şekilde yaşadığımızı söylüyoruz.”¹³⁴

28. Müslümanların Birliği

Cahit Zarifoğlu, yeryüzündeki tüm Müslümanların diyalog içinde olması gerektiğini savunan, ümmetin birliğinin önemine inanan bir insandı. Alnı secdeye değen insanların seslerini birbirine bağlama gayretindeydi.

Henüz bir lise öğrencisi olan Kerim Bozdağ'ın Maver'a'ya gönderdiği övgü dolu mektup üzerine, Cahit Zarifoğlu önce özeleştiride bulunmuş ve ardından da Bozdağ'a ufkunu açmasını, tüm Müslümanlarla diyalog içinde olmasını şu şekilde tavsiye etmiştir:

“Övgü dolu mektubunuza teşekkür ederiz. Ama acaba hak ettik mi? Henüz bir lise öğrencisisiniz. Maver'a'yı belki gözünüzde büyütüyorsunuz. Ama biliniz ki hazır kadromuza, potansiyelimize oranla henüz çok az şey yapıyoruz. Bunun yanında söyleyelim, maddi imkânlarımız kötü değil. Ama durmadan hamleler yapmaya, projelerimizi gerçekleştirmeye yeterli de değil. Maddi imkânlarımız iki katına çıksa, bilin ki Maver'a'yı dört kat daha iyi çıkarabiliriz. Anladığınız gibi mesele maddi değil,

---

¹³⁴ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.73

ama onunla da ilgisi mevcut. Esas, derlenip toparlanamıyoruz. Tümümüz için söylüyorum. Birbirimizi yeterince sevmediğimiz için, önümüze gelene tebliğ etmeye çalıştığımız ilkeleri bizzat ve hakkıyla yaşamadığımız, dedikodulara, fitnelere fazla kulak verdiğimiz ve iyi zandan ayrıldığımız için böyle oluyor. Size derim ki inancımızla ilgili doğru ve güzel şeyleri nerede görürseniz alın. Sanata edebiyata sevginiz var. Şiir yazıyorsunuz, bir derginin gözü kapalı başlısı olup, diğerlerini kötüleyenlerden olmayın. Yani meselâ Maveracı olmayın. Maveracı diye bir şey yok. Maverâ Müslüman dergilerden sadece bir tanesidir. Alış gücünüzü, etkilenme, öğrenme yeteneğinizi bir tek kaynağa bağlayarak yozlaştırmayın. Müslümanlar gereksiz yere diyalog kopukluğu içerisinde olmasalar, gücümüz daha da artar ve bu büyük gücün sanatı da, edebiyatı da, düşüncesi de o nispette güçlü olur. Komplekslerden arınır. Düşünün, okumuş Müslümanların içinde gizli gizli düşünce ve zevkine yaltaklanmayan kaç kişi var? İslami gayret içerisinde bulunan bütün hareketleri izleyin. Gazete ve dergilerini okuyun ve sevin. Bilin ki hepsinin ayrı ayrı özellikleri, hizmetleri ve değerleri vardır...”¹³⁵

Bir başka mektubunda ise, Maverâ Dergisi’ne yazı gönderen okuyuculardan biri olan İbrahim Balcı’ya, Müslümanlar arasındaki arzu ettiği vahdete bunun nasıl olacağına dair şöyle değinir Zarifoğlu:

“Kurtuluşu bütün dünya Müslümanları için düşünelim. O zaman İslam’a hizmet için kümeleşmiş grupların, değişik tarzda yürümelerine rağmen, yan yana olduklarını göreceğiz. Alnı secdeye inen insanların sesleri birbirine bağlanabilirse ancak o zaman sokaklar, meydanlar ardına kadar açılır. Bütün bunlar bir iç eğitimi istemektedir.”¹³⁶

29. Din Kardeşliği

Cahit Zarifoğlu, yeryüzünün neresinde bir Müslüman varsa onun acısıyla dertlenmeyi kendisine bir ilke edinmiştir. Bu anlamda “din kardeşliği” tamlamasına atıf vardır yazılarında. Örneğin, 1979 yılında başlayan Sovyet-Afgan savaşı karşısında, Afganistan’daki Müslümanlara elinden gelen desteği vermeye çalışmıştır. Afganistan’a yolladığı bir mektubunda, yaşanan acıları yüreğinde hissettiğini şöyle dile getirmiştir:

¹³⁵ Cahit Zarifoğlu, Okuyucularla, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2009, s.59

¹³⁶ Cahit Zarifoğlu, Okuyucularla, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2009, s.62

“Başınızdaki büyük musibetin idraki içindeyiz. Türkiyeli Müslümanlar dünyada olup bitenlerin şuurundadır. Afganistanlı din kardeşlerimizin acılarını bütün kalbimizle bölüşüyor, mücadelelerinin yanında bulunuyoruz.”¹³⁷

30. Müslüman ve Siyaset

Cahit Zarifoğlu’nun aktif bir şekilde içinde yer aldığı Maveria Dergisi, kuruluşundan kapanışına kadar, sadece edebiyat alanına yoğunlaşmamıştır. Başta Zarifoğlu olmak üzere, derginin kurucu kadroları, dünyadaki tüm Müslümanların izzetli ve şuurlu olmaları gerektiğini savunmuşlardır. Bu anlamda da, siyasi meseleler hakkında çok fazla kafa yormuşlar, konuşmaları ve eserleriyle fikirlerini kamuoyuna ulaştırmışlardır.

Maveria Dergisi’nin nasıl bir misyon üstlendiğini, yoğun siyaset eşliğinde, sadece dergi olmakla kalmayıp dünyadaki tüm Müslümanların derdini de çektiğini, okuyuculardan birine şu cümlelerle izah ediyor Zarifoğlu:

“Yakınlarınızdan itibaren insanlara Maveria’yı okumaya başlayın. Şiirleri, denemeleri, eleştiri ve çeşitli yorumları, çeşitlemeleri ve şunları, okuyucu sohbetlerini de. Ve nihayet Maveria’ya her ay beş gün (birkaç) okuyucu sağlamanın idraki ve azmi içine girin.. Kısa zaman sonra bu merkez faaliyetin bir dergi sempaticanlığı ve bir edebiyat faaliyetinden ibaret olmadığını, dünyanın öte ucundaki Müslümanların acısını kalbinin üzerinde bir taş gibi hisseden, onların en büyük güç haline gelişlerinin hazzını yaşayan, ve yoğun siyaset içinde, yoğun kaliteli edebiyatla kaynaşmanın faaliyeti olduğunu göreceksiniz.”¹³⁸

Maveria Dergisi’ne gönderilen mektuplardan birinde “tarafsız gençlerden biriyim” şeklindeki bir ifade yer alır. Bunun üzerine Cahit Zarifoğlu, Müslümanların tarafsız ve siyasetli olamayacağına dair şöyle bir karşılık verir:

“İlk cümleinizde ‘..tarafsız gençlerden biriyim’ diyorsunuz. Daha sonraki bir cümleinizde ise kitabınız için ‘asla taraflı ve siya-setçi değildir’ ifadesini

---

¹³⁷ Cahit Zarifoğlu, Mektuplar, 7. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.27

¹³⁸ Cahit Zarifoğlu, Okuyucularla, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2009, s.177

kullanıyorsunuz. İnanılmaz bir şey bu eğer yapabildinizse. Ben kendi payıma taraf tutmadan ve siyaset yapmadan tek cümle yazmış değilim. Büyük şair Fuzuli de taraf tutardı. Dede Korkut, Necip Fazıl, Şeyh Galip, Sezai Karakoç, Baki, Nuri Pakdil, Akif, Akif İnan, Muallim Naci, Yahya Kemal... de hep taraf tutup siyaset yapmışlar ve yapıyorlar. Hakkı teslim etmekle taraf tutmayı, bir siyasi parti liderini putlaştırıp peşine takılmakla siyaset yapmayı birbirine karıştırmadan tabii. Düşünün bir kere, mümin siyasetlessiz olur mu hiç.”¹³⁹

Bir Değirmendir Bu Dünya isimli kitabında, Cahit Zarifoğlu’nun daha çok siyasi ve aksiyon muhtevalı yazıları mevcuttur. Özellikle hayatının son on yılı içinde gerçekleşen Afganistan’ın Rusya tarafından işgali, İran İslâm Cumhuriyeti’nin kurulması, Hama’da gerçekleşen büyük katliamlar, 12 Eylül sonrası Türkiye’deki Müslümanların sıkıntılı hâlleri ve dünyanın dört bir tarafındaki Müslümanların çektikleri sıkıntılar, Cahit Zarifoğlu’nu derinden etkilemiştir. Bu anlamda, Müslümanların siyasi alanda bilinçlenmeleri üzerinde ısrarla durmuş ve bunun sebebini şu cümlelerle izah etmiştir:

“Müslümanların siyasî alanda bilinçlenmelerini arzu ediyoruz. Demokrasi nedir, Batıcılık nedir, Batı nedir, Batıcı nedir, Emperyalizm nedir, bunların ve benzerlerinin, hemen hemen dünyadaki bütün Müslümanların boğazına nasıl ve kimler Saldırmışlardır? İşte bütün bunların, en kaba hatlarıyla da olsa, bilinmesini istiyoruz. Bunlar bilinmelidir ki, siyasî bir tercih, bir hareket söz konusu olduğu zaman, Müslümanların, yanılmadan neyin yanında yer alacaklarını kestirmeleri mümkün olsun. Bu şuur verildiği takdirde, tertemiz Müslümanlar oldukları halde, kapitalist, faizci, kemalist ve laik zihniyetli, gayr-i İslâmî bir gidişatın temsilcisi parti ve örgütlerin arkasından gidenler, hatalarını idrak edip doğruya yönelebilirler.”¹⁴⁰

31. Müslüman ve Tatil

Cahit Zarifoğlu, özellikle hayatının son on senesinde, İslam’ı aşkla yaşama derdine girmiş ve bu anlamda etrafını da ciddi bir şekilde tetikleyenlerden biri olmuştur.

¹³⁹ Cahit Zarifoğlu, Okuyucularla, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2009, s.115

¹⁴⁰ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.33-34

Gazetelerde müstear isimle yazdığı yazılarda, özellikle Türkiye’deki Müslümanların şuurunu artırması yönünde gayret göstermiştir.

Zarifoğlu’na göre, şuurlu bir Müslüman için “ölü sezon” tabiri yoktur. “Müslüman için tatil yoktur” ifadesini serdettiği bir yazısında, bunun sebebini şöyle açıklamıştır:

“Biliyorsunuz, yaz ayları için yayıncılık yönünden ‘Ölü Sezon’ tabir edilir. Planlar ona göre yapılır. Geçen yıl yine böyle sıcakların başladığı bir zamanda, Haziran başlarındaydı, taa Eylül Ekim ayları için planlar yapıyordum. Fakat birden içimde bir cümle çınladı: ‘Ölü Sezon Yoktur’. Hemen oturdum ve birkaç dosta. Ölü sezon yok diye yazdım. Ve o gün Maver’a her uğrayana, bak arkadaş dedim, sana bir sır, ölü sezon yoktur. Bütün mevsimler, bütün güneşler, bütün vakitler diridir. Dirilik insana ve onun zamanı, çalışarak canlı tutmasına bağlıdır. Ve Müslüman için tatil yoktur.”¹⁴¹

32. Irkçılık

İrkçilik kavramını en genel manada şöyle tarif edebiliriz: Kendi ırkını başka ırklardan üstün sayan ve başka ırklarla karışmasından çekinen, ırkı bir milleti meydana getiren temel unsur kabul eden görüş.¹⁴²

Cahit Zarifoğlu, ırkçılığa ve ırkçılık manasına gelebilecek her türlü düşünceye, eyleme ve harekete karşı bir insandır. İrkçılığı “fitne tohumu” olarak gören, “ümmeçiliği” ön plana çıkaran bir yapıdadır. Müslüman ülkelerde “ırkçılık” sebebiyle karışıklık çıkarılmak istendiğine inanır ve bunu şu cümlelerle dile getirir:

“Batılıların Müslüman ülkelere ektiği en önemli ve etkili fitne tohumu, İslâm Birliği’ni sağlayan ümmet düşüncesini parçalamak için bu birliği meydana getiren insanlara ırklarıyla ilgili üstünlük düşünceleri ve iddiaları aşılacak oldu. Bugün yalnız

¹⁴¹ Cahit Zarifoğlu, Okuyucularla, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2009, s.223

¹⁴² İlhan Ayverdi, Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Neşriyatı, Mart 2006, s.1321

değişik ırktaki insanlar değil, aynı ırktaki insanlar bile kendi aralarında ırk davası gütmedeler.”¹⁴³

Mavera Dergisi’ne gelen mektuplardan birinde, okuyuculardan biri, derginin içinde yeni yeni kelimelerle karşılaştığını, çok fazla uydurukça kelime gördüğünü ifade eder. Bu sözler üzerine Cahit Zarifoğlu, önce dili putlaştırmamak gerektiğini ifade eder, ardından da dil hassasiyetinin o dönemki konjonktür içinde daha çok ırkçılık gayretleriyle ele alındığını söyleyerek şu tembihlerde bulunur:

“Dile kafanızı takar, araçların tartışmasında boğulursanız yorulup kalırsınız. Bir şeyi daha hatırlatalım, dil sorununu ısrarla gündemde tutanlar, bugün daha çok ırkçılık gayretleri içinde olanlardır. Ne diyorlar örneğin, Rusya’daki ırkdaşlarımızla anlaşabilme imkânlarımız azalıyormuş. Siz de bu konuda bir düşünün bakalım. Kendi topraklarımızda aynı dili kullanan, ve dil bakımından anlaşabilme imkânları hiç azalmamış bunca insan, bunca delikanlı niçin sabah akşam birbirlerinin kanını akıtıyorlar? Hangi ırktan olursa olsun, bizleri kavuşturacak, kucaklaştıracak olan Allah Peygamber ve ahret inancıdır.”¹⁴⁴

Zarifoğlu, Hac ibadetiyle ilgili bir yazısında ise, bu kutsal ibadetin ırk farklılıklarının mengenesinden kurtulmak için gerçekleştirilmesi gerektiğini şu sözlerle belirtir:

“Özellikle genç Müslümanlar, onbinlercesi birden, tüm dünya Müslümanlarının pak temsilcileriyle kucaklaşmak, bütün renk ve ırk farklılıklarının mengenesini kırmak, bölgesel küçük oyunların ve hesapların kısılcından kurtulmak, kısaca tam bir İslâmî şuura ermek için hacca gitmek niyetinde ve zorundadır.”¹⁴⁵

33. Doğu-Batı

Cahit Zarifoğlu birçok yazısında Doğu ülkeleriyle Batı ülkelerini karşılaştırır, menfi ve müsbet manalarda bu ülkelerin birbirine kıyasını yapar. Onun gözünde Doğu, yani Müslümanlar, bir an önce ümmet bilinciyle şuurlanıp Batı’nın karşısında izzetli bir

¹⁴³ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.244

¹⁴⁴ Cahit Zarifoğlu, Okuyucularla, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2009, s.117

¹⁴⁵ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.69

hâl almalıdır. Her türlü kötülüğün, menfaatperestliğin, putperestliğin ve ahlaksızlığın temsilcisi olan Batı ise, kaybetmeye mahkumdur. Batıya bakışını en net şekilde hülâsa eden şu söz kendisine aittir: “*Ruhumuzun batıdan aldığı lekelerden ancak Allah bizi arındırabilir.*”¹⁴⁶

Zarifoğlu’nun dini ve manevi perspektiften Doğu ve Batı kıyası yaptığı bölümlerden biri şudur:

*“Eski asırlarda Batılı gaddar sömürgeciler, Doğulu saf, ‘ardniyetsiz’ ve ‘insan’ toplumları çok gafil avladılar. Batılular bu insanların safiyeleri, gafleri, kabulleri ve uysallıkları karşısında ‘kendilerini onların efendisi görmekte’ gecikmediler ve ‘efendiliğin doğuştan kendilerine verilmiş bir hak’ olduğunu düşünmeye başladılar ve bu düşüncelerini gerektiğinde yüzbinlerce kelle alarak ‘sürdürmekte’ bir sakınca görmediler. Müslümanlar, Müslüman tacirler ulaşabildikleri topraklardaki insanlara İslâm’ı bahşeder, onlara, ne kadar fakir ve zavallı olsalar, Müslüman oldukları takdirde kendi saflarına katılma hakkı verirken, onlarla aynı sofraya otururken, Batılı onları karanlık bodrumlarda tuttu, köpeklerin yanaşmayacağı kaplarda yemek verdi ve elinden kırbacı bırakmadı.”*¹⁴⁷

Bir başka yazısında ise, Batı milletlerindeki insanların Doğu’yu algılayış şeklini ifade ettikten sonra, şu açıklamalarda bulunur Zarifoğlu:

“Batı milletinde insan, kemikleşmiş bir eğitim kısıncısı içinde, kendine, Doğu insanına karşı böbürlenme nişanları takıla takıla büyütülmekte, Batı mitiyle afyonlanmakta ve toplumda uyum içerisinde olması için üzerine titrenmektedir. Ama böylesine benzeştirilen bireylere, başkalarından ‘farklı olmak’ doyumlarının sağlanması da gerekmektedir. Böylece mobilya vesair ev eşyaları, binek vasıtaları, giyecekler ve ev mimarileri, çeşitli oyunlar yani her çeşit moda, sırf onlara birbirlerinden farklı oldukları imkanını vermek için körüklenip durmaktadır. İslâm’da bireylerin erdem konusunda yarışarak farklılaşma eğilimleri ile, Batı milletinde değişik

¹⁴⁶ Cahit Zarifoğlu, Yaşamak, 8. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.36

¹⁴⁷ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.122

*ve yeni maddi araçlara sahip olmakla farklılaşma tezahürleri, bize, çok anlamlı ve açıklayıcı görünüyor. Alayımız birden aynı yolu tutturmuş olmamıza rağmen...*¹⁴⁸

---

¹⁴⁸ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.155

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Cahit Zarifoğlu'nun Eserlerinde Manevi Unsurlar

1. Züht

Dünyaya rağbet etmeyip kendini ibadete vermeye ve nefsi her türlü zevkten alıkoyup ibadet yolunu seçmeye züht denir. Dünyayı terk edip dinin emirlerine titizlikle riayet eden, züht ve takva sahibi, dindar ve muttaki kimseye de zahit ismi verilir.¹⁴⁹

Cahit Zarifoğlu'nun Bir Değirmendir Bu Dünya isimli kitabında, “Her Gözün Görmediği Rütbelere” isimli yazısı, İslam tarihindeki Hz. Muhammed, Hz. Ömer ve Mus‘ab bin Umeyr gibi şahsiyetlerin züht örneklikleri üzerine bina edilmiştir. Dünyaya rağbet etmedikleri, birer zahit olarak yaşadıkları, geniş bir şekilde ele alınmıştır. Zühd kavramının şerhi sayılabilecek o satırlar şu şekildedir:

“Mus‘ab bin Umeyr radiyallahu anı hazretleri Müslümanlığı seçmeden önce Mekke’nin zengin bir ailesindendi. Hem kendisi yakışıklı bir erkek, hem de zenginliği dolayısıyla güzel giyinen, görenleri gıpta ettiren bir insandı. Müslümanlığı seçince ailesi onu reddetti. Büyük bir sefaletle düçar oldu. Efendimiz onu Medine’ye dini talim ettirmesi için yolladı. Orada bir çok insanın, kabile reislerinin ve onlara tabi olanların İslâm’ı seçmelerine vesile oldu. Peygamber Efendimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Medine’ye hicretlerinde, onu beline bir koyun postu sarılmış olarak gördü. Yanında bulunanlar, onun Mekke’deki halini düşünerek mahzun oldular. Efendimiz şöyle buyurdu: “Eğer dünya malı hakkında benim bildiklerimi bilseydiniz üzülmezsiniz.” Bunun üzerine herkes Mus‘ab bin Umeyr hazretlerine gıpta ile baktı.

Eskiler dünya malına rağbet etmediler. Ateşmiş gibi ondan kaçtılar. Yeteri kadar sahip olduktan sonra, fazlasının hesabını verememekten korktular. Yeteri kadarına sahip olma konusunda da titiz davrandılar, helal sınırının da hep biraz gerisinde kalmaya gayret ettiler. Ve daima şu ölçüyü elden kaçırmadılar:

---

¹⁴⁹ İlhan Ayverdi, Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Neşriyatı, Mart 2006, s.3469

“-Gözünüz yukarıda olmasın. Sonra haset eder, kıskanır, nankörlük edersiniz. Aşağıya bakın da halinize şükür edenlerden olun.” (Hadis, Mealên)

Büyükler ellerinde imkân olsa da olmasa da böyle davrandı. En başta Peygamber Efendimiz: Saraylar onun ayağının altında kaldı. Onlara bir çul parçası kadar olsun değer vermedi. İnsanların görünüşlerine bakarak onlarda üstünlük bulmaya çalışanlar hep kaybetti. Yanıldı. Hüsrana uğradı.

Allah katında makbul olanı göreceğ göz kimde var? Çula çırpıya bakarak insana değer biçenlerin elinde ne kaldı?

Hazreti Ömer’e gelen Kayseri Rum elçisi de ilkin bocalamıştı. Halifeyi görmek istiyorum, deyince onu bir ağacın altına götürdüler. Hazreti Ömer abanısını mübarek başlarına örtmüş, fakir elbiseleri içinde uyuyorlardı. Gözleri İslâm Devlet Başkanının sarayını arayan elçi hayretler içinde kaldı. Hazreti Ömer’e bakarken, kalbinde ona karşı hem sevgi, hem de korku duyuyordu. Duyduğu sevgiyi izah edebiliyordu, ama kendi kendine, ‘Bu korku da ne? Ne bir saray, ne bir ihtişam, ne muhafızlar, ne de henüz bana hitap eden, icabında azarlayan bir ses, bir tehdit.’ Elçi, Hazreti Ömer’de tecelli eden Azameti İlâhî karşısında, o uyanıncaya kadar ellerini bağlayarak bekledi. Yarım saat kadar sonra uyanan Hazreti Ömer, elçiye bir nazar buyurdular. Elçinin kalbi bu nazarla yumuşadı, halifeye ve İslâm’a ısındı da Müslüman oldu. O zaman sarayı olmayan, muhafızları, şaşaası, ihtişamı olmayan bu insanın makamını gördü ve teslim oldu. Onun nasıl bir manevi sarayda oturduğunu gören elçinin gözünde, dünya saltanatı yıkıldı, Rum Kayzerinin aslında ne kadar zavallı bir mertebede olduğunu anladı.

Dünyamızda bu ölçüleri elden kaçırmadan yaşamamanın ne kadar zorlaştığına bakarak halimize acımamak elde değil. Kendi çocukluk arkadaşlarımıza bile esvablarına, cüzdanlarının şişkinliğine, memuriyetlerindeki derecelerine bakarak değer biçmekten kendimizi alamıyoruz, kaldı ki başkalarının...”¹⁵⁰

---

¹⁵⁰ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.49

2. İlim

“Bilme, biliş, evrenin ve olayların bir bölümünü deneye ve gereceklere dayanarak inceleyen ve bunlara ait yasaları çıkarmaya çalışan düzenli bilgi, bilim”¹⁵¹ gibi manalara gelen ilim kavramı, Cahit Zarifoğlu’nun eserlerinde zaman zaman karşımıza çıkar. O, Müslümanların en zor zamanlarda bile ilim tahsiline ara vermediklerini, savaşlarda dahi ilim peşinde olduklarını vurgular. Diğer yandan Bedir harbinde esir alınan müşriklerden okuma yazma bilenlerinin, on Müslümana okuma yazma öğretmeleri şartı ile hayatlarının bağışlanıp azat edilmeleri örneğini, İslam’ın ilk yıllarında ilme verilen değer bağlamında müstesna bir örnek olarak verir.

Zarifoğlu, İslam dünyasında hemen her şartta ilmin değerini ifade eden şu örnekleri sunar bir yazısında:

“Müslümanlar için, olağanüstü durumlar söz konusu olsa bile, ilim tahsili aralıksızdır. Afganistan’daki harp şartlarını yakından görenlerin tesbit ettikleri hususlardan biri de, Müslümanların ilim tahsilini devam ettirdikleri olmuştur. Yöneticilerin hemen hepsi ilim sahibi kişilerdir. Mücadele teşkilatlarının liderleri, özellikle sabah namazını imam olarak kıldırmakta ve namazdan sonra cemaata, şartların gereği, genellikle cihad ayet ve hadislerini okuyarak açıklamaktadırlar. Bu uygulamayı sadece mücahitlere moral vermek şeklinde yorumlamak mümkün değildir. Bu bir ders saatidir. Günün şartları da göz önünde tutularak insanlara ayet ve hadisleri nasıl anlamaları gerektiği anlatılmaktadır. Böylece onlar her gün bilgilerini çoğaltmaktadırlar. Müslümanların hâkim oldukları bölgelerde açılan okullarla ilgili resimler gördük. Bunlardan biri, ilim öğrenmenin aralıksız oluşunu göz yaşartıcı bir tablo halinde ortaya koyuyordu. Okul binaları olmadığı için, çok iri bir çınar ağacının dallarının gölgesi altında faaliyetini sürdüren, birçok sınıflı bir ‘okuldu’ bu. Yaşları altı ilâ ondört arasında değişen çocuklar sınıflarına göre küme küme oturmakta, hocaları aralarında dolaşarak görevlerini yapmaktalar. Bir yandan Rus birliklerine saldırmak için fırsat kollayan, cephanelikleri basan, devriye kollarını vuran ve bir tek mermi satın alabilmek için bin bir fedakârlıklara katlanan mücahitler, çocuklarının eğitimi yarım kalmasın için imkan aramakta ve bulmaktadırlar. İlim tahsilinin aralıksız oluşuna

¹⁵¹ İlhan Ayverdi, Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Neşriyatı, Mart 2006, s.1387

verilecek en güzel misallerden biri de fetih devirlerindeki Ribatlardır. Ribatlar ileri karakollar oldukları halde, aynı zamanda bir tekke, aynı zamanda bir medresedir. Askerî bir kale olarak inşa edilir edilmez medresesi ve kütüphanesi de teşekkül etmekte, kısa zamanda yalnız mensuplarının değil, çevre insanlarının da ilim tahsil edebilecekleri bir merkez olmaktadır.”¹⁵²

Aynı yazının devamında, İslam’daki ilk üniversite sayılabilecek yapıdan şu sözlerle bahseder Zarifoğlu:

“İbadete ve onu daha makbul kılacak önemli bir vasıta olan ilme verilen kıymet, ilk İslâm devletinin teşekkül etmesiyle birlikte teşkilatlı olarak pratiğe aktarılır. Medine’de kurulan ilk mescitle birlikte ilk medrese de teşekkül eder. Dersin yapıldığı ve öğrencilerin aynı zamanda barınak olarak kullandıkları yer, mescidin yanında yerden bir miktar yüksekte bir ‘sofa’ olduğu için bu isimle anılan ve sürekli öğrencilerine ‘sofa ehli’ denen bu ilk üniversite, o günlerin olağanüstü şartları dikkate alınarak söylenirse, ilme verilen değer, başka bir kültürde örneği bulunmayan bir yüceltmesidir.”¹⁵³

Cahit Zarifoğlu bir başka yazısında, ilimden gayenin kişiyi Allah’a yaklaştırmak olduğunu vurgulayarak İslam tarihindeki önemli şahsiyetlerin ilim konusundaki düşünce ve fikirlerini paylaşır okuyucularla:

“İslâm, ilimleri, yararlı ilimler, yararsız ilimler diye ayırdı. Kıstası da Rıza-i Bârî. Bir ilim kişiyi Allah’a yaklaştırtıyor, onun takvasını artırıyorsa faydalı, bunlardan uzaklaştırtıyorsa faydasız telakki edildi. Bu ölçü dikkatten kaçırılınca, okumak, ilim tahsil etmek; para getirmesi, başkalarının nezdinde kişiye saygınlık kazandırması nispetinde makbul sayılmaya başlandı. Mü’mini ilim tahsil etmeye teşvik eden âyet-i kerime ve hadis-i şeriflerin işaret ettiği ilimle, Batı’nın benimsediği ve bütün dünyaya da kabul ettirdiği ilim birbirinden ne kadar farklı. Gazali hazretlerinin İhya’sında bunlar çok açık ve teferruatlı olarak anlatılmıştır. Oradan yararlanarak sadece birkaç noktanın kafamızda tazelenmesine çalışalım: Hazret-i Ali radiyallahu anh şöyle diyor: ‘Ey Kümeyl, ilim maldan hayırlıdır. Çünkü malı sen koruyacaksın, fakat ilim seni korur.

¹⁵² Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.188

¹⁵³ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.189

İlim hâkim, mal mahkumdur. Mal sarfetmekle azalır, ilim sarfiyatla çoğalır.’ Batı öyle bir ilim yolu tutturmuştur ki, hem sahibini, hem öğretene, hem malı, hem bütün zayıfları, hem de bilgiyi mahkum etmiş, sultasına almıştır. İbn-i Abbas radiyallahu anh: ‘Hazret-i Süleyman aleyhisselâm mal, ilim ve hükümdarlık arasında muhayyer iken ilmi tercih etti ve bu sayede diğerlerine de malik oldu’ diyor. Batı bilgiyi maddenin emrine verdi. Gazali hazretleri: ‘İnsanın diğer canlı mahlukattan ayrılığı ilmi sayesinde. Şüphesiz ki insanın diğer mahlukattan imtiyazlı olması, güç ve kuvvetiyle değildir, çünkü deve kendisinden kuvvetlidir. Vücut iriliğiyle de değil, çünkü fil hepsinden büyüktür. Yiğitlikle de değil, çünkü aslan hepsinden yüreklidir. Çok yemesiyle de değil, çünkü öküzün karnı daha büyüktür. (...) Şu halde insan ancak ilim içindir.’ diyor ve bağlıyor: ‘İlimsiz kalp ölüme mahkumdur. Fakat aşırı korku yaranın acısını duyurmadığı gibi, aşırı dünya sevgisi de bu duyguyu iptal etmiştir.’ Büyüklerimizin ‘Alimler efendi olmaya layık kimselerdir. Bilgisiz ululuğun sonu horluktur’ diye, veya ‘Oku, çünkü ilim fakirlikte servet, zenginlikte ziynettir’ diye tarif ettikleri ilim, kişiyi Rabbinden başka arzusu olmayanların katına yüceltir.’¹⁵⁴

3. Hayâ

"Utanma, çekinme, tövbe, vazgeçme" gibi anlamlara gelen hayâ, bir ahlâk kavramı olarak, kınanma endişesiyle kurallara aykırı davranmaktan kaçınma ve bunu sağlayan duygu demektir.¹⁵⁵

Hayâ konusunda hassastır Cahit Zarifoğlu. Kendi yaşadığı dönemde, sosyal hayatta karşılaştığı seviyesizlikten ve pespayelikten şikayetçidir. 1984 yılında, Yeni Devir gazetesine verdiği röportajda, bu konuda şu açıklamaları yapmıştır:

“Sansasyon merakı bir tür budalalık hâlini aldı. Boş, anlamsız hayatların merakı, İstanbul’da vapurlarda okunan gazetelere bakın. Orta yaştakilerin değil, gençlerin çoğu kız-erkek, eskiden hiç olmazsa böyle gazeteler evlerde, şurada burada gizlenerek okunurdu. Şimdi hatta kızlar, anadan doğma kadın resimleriyle dolu gazeteleri, vapurda herkesin içinde hayâ duymadan açıp okuyorlar. Tam bir hayâsızlık

¹⁵⁴ Cahit Zarifoğlu, Zengin Hayaller Peşinde, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.220

¹⁵⁵ <http://www.diyaret.gov.tr/turkish/basiliyayin/dinikavramlaroku.asp?id=673&harf=H> / 15 Mayıs 2013

*bu. Dehşete kapılıyoruz. İşte o gazetelerin en ağırlıklı tarafları, olayları şu veya bu şekilde insanların meraklarını tahrik edici bir biçimde vermek. Buna alışınca insan, bu, artık bir morfindir. Onu her sabah uyutmak ister. Yoksa feci bir açlık hisseder.”*¹⁵⁶

4. Müsamaha

“Hoşgörülü davranma, hoşgörü” manasına gelen müsamaha kavramı¹⁵⁷, Cahit Zarifoğlu’nun eserlerinde yer yer kendini gösterir.

Örneğin, 1978 yılında, Maveria Dergisi’nin Okuyucularla isimli köşesinden, Murat Aslan isimli okuyucuya söyledikleri, Zarifoğlu’nun müsamaha anlayışını göstermesi açısından manidardır:

*“Kendi doğrumuzu başkalarının yaşamayışı bizi böylesine kuru bir öfkeye kaptırmamalı. ‘Keskin Dönüş’ ve ‘Yalan Yaşam’ isimli şiirlerinizde de açıkça anlattığınız gibi, siz de şimdi, başkalarında hazmedemediğiniz aynı yerden geldiniz. Düşünün ki bu sadece kendi gayretinizle gerçekleşmedi. Yani hidayetin faili biz değilizdir. Ondan yoksun olanları zorlamakta ve suçlamakta ileri gitmek, düşünün, ne derece doğru olur. Hatta belki tehlikeli bir aşırılık bile olabilir. Yeni, soğukkanlı ve sanat endişesi ağır basan çalışmalarınızı beklerim. Selam ve sevgilerimle.”*¹⁵⁸

5. Sabır

Sabır kavramını en genel çerçevede şöyle tarif edebiliriz: Katlanılması zor olan haksızlık, sıkıntı, acı, hastalık, yoksulluk, felaket vb. durumlar karşısında umutsuzluğa kapılmayıp şikayet etmeden, sızlanmadan dayanma, tahammül gösterme; olacak, gelecek veya gerçekleşecek bir şeyi telaş göstermeden, telaşa kapılmadan bekleme, acelecilik etmeme; ruha ve bedene zarar veren şeylerden uzak durma, nefsin aşırı istek ve arzularına karşı koyma.¹⁵⁹

Cahit Zarifoğlu’nun eserlerinde, sabır kavramı yer yer karşımıza çıkmaktadır. Çoğu zaman yukarıda tarifini verdiğimiz manaları kastederek “sabır” kavramını ele

¹⁵⁶ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.54-55

¹⁵⁷ İlhan Ayverdi, Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Neşriyatı, Mart 2006, s.2229

¹⁵⁸ Cahit Zarifoğlu, Okuyucularla, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2009, s.53

¹⁵⁹ İlhan Ayverdi, Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Neşriyatı, Mart 2006, s.2616

almıştır. Bazı zamanlarda ise, “aktif sabır” şeklinde tarif edebileceğimiz bir anlayışı dile getirip okuyucularını o yönde teşvik etmektedir. Örneğin şu cümleler, Zarifoğlu’nun sabretmekten kastını açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

“Yarım asırdır devam eden ve son on yılda büyük bir hız kazanan Tanrısızlaştırma gayretlerinin, anlamsız ve başıboş bir köpek gibi ortalarda kalıvereceği, İslâmî otorite yokluğundan sersefil olmuş milyonlarca insanın kalbinde İslâm’ın birdenbire tutuşacağı, durmadan kabartılan abartılan marksist balonun bir tek darbeye sonuna kadar söneceği, her türlü materyalist gayretin ve çürümenin Allah’ın koyduğu kanunlarla sorguya çekileceği, sahiplerinin aynı kanunlarla uyuz köpekler gibi kamçılanacağı ve gide gide bütün Müslüman ülkelerde, baştan sona burcu burcu İslâm’ın kokacağı o müthiş güzel günün hasretiyle içimiz kavrulmuş, sabretmekteyiz. Sabırsa, Müslüman olmanın sorumluluklarını bilerek, gece gündüz çalışmak, uykuları kaçmak demektir.”¹⁶⁰

Bir başka yazısında ise, belalara sabretmenin yanı sıra, mutluluğa da sabredilmesi gerektiğini ifade eder Zarifoğlu. Sebebini ise şöyle açıklar:

“Fakat belaya olduğu gibi, mutluluğa, selamete, gönül hoşluğuna da sabır ve tahammül gerekli. Ona da tıpkı belaya sabredildiği gibi bir dayanma gücüyle sahip olunmalı ki bolluk ve gönül rahatlığı, kişiyi kulluk bilincinin sınırları dışına çıkarıp helâka götürmesin.”¹⁶¹

6. Egoizm (Bencillik)

Ben düşkünlüğü; kendine düşkünlük, başkalarını göz önüne almadan yalnız kendini, kendi çıkarını düşünme¹⁶² gibi manalara gelen bencillik kavramı, Cahit Zarifoğlu’nun eserlerinde en şiddetli şekilde eleştirilen kötü hasletlerden biri olarak karşımıza çıkar. Bencilliğin bir afet gibi insanları sardığından ve şuurlu Müslümanların hissetmesi gerek hassasiyet eksikliğinden şu şekilde dem vurur Zarifoğlu:

¹⁶⁰ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.170

¹⁶¹ Cahit Zarifoğlu, Zengin Hayaller Peşinde, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.72

¹⁶² <http://www.tdk.gov.tr> / 20.05.2013

“İhtiyar dünyanın, zillet dolu günleri tepemizde Demokles’in zalim kılıcı sanki... Ufkumuz kararmış, kalbimiz taş, gözlerimize mil çekilmiş âdetâ... Kendimizden, kendi öz ve süflî menfaatlarımızdan başka görebildiğimiz, düşünme haysiyeti gösterebildiğimiz hiçbir mesele ve hiçbir değer yok gibi... Bir nefislerimiz ve bir de süflî emellerimiz hükümfermâ şimdi. Oğullarımızı sevişimizde, kızlarımızın üzerine titreyişimizde bile sadece kör bir bencillik hâkim... İffet ve nâmus nöbetinde bile gerekçe çok değişik ve değerler farklı. Allah ve Rasulü’nün yolundan sapanlar için tek girdap: Egoizm, bencillik. Hep kendi sofralarımızı düşünüyoruz. Aradığımız ilaçlar kendi hastalıklarımızın ilaçları. Kar ve su, sanki bu uğursuz zemheride sadece bizim ayakkabılarımızdan içeri sızmakta... Genç dullar, üç günlük yetim yavrular sanki sadece bizim ailelerimizde...

Bir günlük yakıt yokluğu, aspirin yerine gripin tavsiyesi, kürk mantodaki tüy dökümü, barbut masasındaki tatsız şakalar, pokerde ters dönen şanslar, hipodromdaki müşterek-bahis hileleri, çocuklarımızın on yerine dokuz alışları, süte su katılması, çorbadaki tuz eksikliği... Say sayabildiğin kadar. Evet, tüm bunlar bizi, hepimizi, bütün bencilleri zıvanadan çıkarmakta, asıl şirazemizi bozmakta, yataklara düşürmekte, asabi tansiyon illetine giriftâr etmekte... Etrafımız için, sıhhatimiz için zehir-zemberek olmaktayız.

Bu kadar basit meseleler için bile, bu hassasiyet neden? Neden kendimizin dışındaki dev hadiselerin farkında bile değiliz? Yahut, şuurlu Müslüman’ın fark etmeğe mecbur olduğu hassasiyet içerisine giremiyoruz? Kör olası bencillik burada da hükmünü icra etmekte, herkes yine kendini ve sadece kendini görmektedir.”¹⁶³

7. Tefekkür

Tefekkür kavramı, herhangi bir mesele hakkında düşünme, zihni yorma, derin düşünme ve işin şuuruna varma gibi anlamlara gelir. Tefekkürün zıddı, fikirsizlik ve düşüncesizlik demektir.¹⁶⁴

¹⁶³ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.198

¹⁶⁴ El-İsfahani, el-Müfredat, İstanbul, 1986, s.578

Cahit Zarifoğlu, ortaya koyduğu eserlerinde tefekkür etmenin, derin düşüncelere dalmanın ve zihni zorlayarak şuurlanma gayreti içinde olmanın öneminden çok sık bahsetmiştir. Tefekkür sahiplerinin yere, göğe bakarak hikmetli düşüncelere daldıklarını ifade etmiştir. Hikmetlere vâkıf olmanın tefekkür sayesinde müminlere has bir olgu olduğunu şu şekilde dile getirmiştir:

“Mü’mini anlatan ayetlerden biri şöyle: ‘Onlar yerlere ve göklere bakarak nice hikmetleri düşünürler.’ Yerler ve gökler bütün insanların gözlerinin önünde. Ama onlardaki hikmetleri düşünmek, görmek, mü’minlere has bir olgu. Çok eski çağlarda insanlar ve bunların içinde ‘görmesini’ bilenler, buna yeteneği olanlar, tabiat kuvvetlerine bakarak yüksek değerlere yükselmeye çalıştılar. Ama kendilerine, doğru bakmayı öğreten Peygamberlere nasipleri olmadığı için, gördükleri kuvvetleri kendilerinden ibaret sandılar ve ateşi, güneşi, şimşegi tanrı bellediler. Görmek, bir yol göstericinin izinde mutlak değerlere yakınlık kesbetmek demek. Hayal gücü ve kalb gözüyle bu değerlere yaklaşılabilir. Bizim çıplak bir bakışla elimizi, önümüzdeki eşyayı gördüğümüz gibi, o mutlak değerleri net şekilde görür Peygamberler, büyük veliler. Mü’min de onların eşiğinden ayrılmayarak, yanlış yola saptıkça, gördüklerini hatalı şekilde idrak ettikçe doğru yola yönelir, doğruyu görür. Kalp gözü parıldayan bir insanın bir şeye bakıp da içinde hikmet görmemesi mümkün değil. Anlatılan deliller ise, gözlerinin kalkan perdeleriyle şiddetlenen görmelerini, karanlıktan başka bir şey göstermeyen bir deliğin önünde sakinleştirmeye çalışmaktan başka bir şey yapmıyorlar...”¹⁶⁵

8. Tevazu

Alçak gönüllülük manasına gelen tevazu¹⁶⁶, Cahit Zarifoğlu’nun en tabii hasletlerinden biridir. Gerek gerçek hayatta, gerekse eserlerinde, tevazusunu ortaya koyan bir insandır Zarifoğlu. Mesela Nazif Gündoğan’a gönderdiği bir mektubunda, övgüler karşısında büründüğü hâli şu şekilde ifade ediyor:

¹⁶⁵ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.142

¹⁶⁶ <http://www.tdk.gov.tr> / 11.06.2013

“Yolladığım yazı beni hiç de doyurmamıştı. O işin çok acemisiyim. Fakat öyle methediyorsun ki ürperdim, alışık değiliz. (...)in yüzüme karşı övgüleri de bana mahiyetini bilmediğim bir korku verirdi. Tanrı rızası için bizi böyle övmeyin.”¹⁶⁷

Ersin Nazif Gürdoğan’ın 1974 yılında Cahit Zarifoğlu’yla gerçekleştirdiği söyleşide, Zarifoğlu’nun tevazu dolu hayatının önemli ipuçları vardır:

“Benim yıllardan beri temel bir görüşüm vardır. (Kendi sanatımın teoriğini yapmayışımın nedenlerinden biri de bu olabilir... Her ne kadar daha çok karakterimle ilgili bir şeyse de...) Dervişanedir bu. Bu görüşün içinde ‘ben’ fikri adeta yoktur. Bundan çok memnunum. Biri benimle şiirim yüzünden ilgilenirse ve hele beğenirse, çok sıkılırım. En çok da, bu anda konuşurken sıkılıyorum. Tepeleme bir şair gibi yaşarım. Ama, şiir, hayatımda hiç yer almaz. Şiir yazdığımdan habersiz çok samimi arkadaşlarım vardır. Bilmelerini de hiç istemem, zira hemen tavır alırlar. Onlar bu yönde belli bir tavır alınca da benim şair yaşayışımı etkiler. Zira, dostlarım “halktan” tabir edilen kişilerdir. Esnaf, küçük memur, şoför, balıkçı, küçük muhasebeci, işçi vs. gibi kişiler. Bunların tam zıddı arkadaşlarım da vardır. Doğrusu hayatları çok kayıt içindedir. Sürekli olarak hep ciddi konulardadırlar. Onlardan bazılarını uzun süre görmem. Yeniden karşılaştığımda, hayatlarının olduğu kadar, konuşmalarının da hiç değişmediğini, yine aynı şeyleri tekrarladıklarını hayretle görürüm. Sadece, değişik, yeni terimler bulmuşlardır, hepsi de benimsemişlerdir bunları. Doğrusu onlarla olmak, entelektüel susuzluğumu giderdikten sonra, fena hâlde sıkmaya başlar beni. Ben yaşarım. Hareketli, canlı, kıvıl kıvıl yaşarım. Ve hayattan sızlandığım hemen hiç görülmez.”¹⁶⁸

9. Mutluluk

Cahit Zarifoğlu, eşi Berat Zarifoğlu’na gönderdiği bir mektubunda, “mutluluğun ta kendisi” olarak tarif ettiği bazı şeylerden bahseder. Orada yer alan satırlar, Zarifoğlu’nun mutluluk anlayışının hangi manevi hasletlerle harmanlandığını açık bir şekilde önümüze seriyor:

¹⁶⁷ Cahit Zarifoğlu, Mektuplar, 7. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.173

¹⁶⁸ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.25-26

“Bana soruyorsun Ŗu resimdekiler kim, diye. Emin ol kim olduklarını çıkaramadım. GörünüŖe bakılırsa mutlular. Fakat insanlara tavsiyem Ŗudur ki, nasıl ‘zenginin parası, parasızın çenesini yorarsa’, başkalarının mutlu görünümü, insanı kendi mutlu olma imkanını, kabiliyetini görmekten alıkoymamalı. Filmler, resimler birer hayaldir. Başka insanların dıŖ görünimleri de bizi aldatmasın. İnsan kendi mutlu olma imkanını görebilmeli. Mutluluksa filmlerin, romanların içinde değil, kendi yaŖadığımız basit hayatın içindedir. Ve önemli olan yaŖanılan ‘an’dır. Onu ibadet, sabır, anlayıŖ, tevazu ve merhamet ile anlamlı hale getirmek mutluluğun ta kendisidir. Yoksa deniz kenarında fotoğrafçılar tarafından düzenlenmiŖ bir mutluluk tablosu sahtedir ve bazı saf kimselerin duygularını istismar etmekten başka bir Ŗey ifade etmez. Acaba anlatabiliyor muyum?’”¹⁶⁹

Bir başka yazısında ise, uygar toplum bireylerinin birbirlerini samimi bir Ŗekilde sevmediklerini ve sürekli mutsuzluklar yaŖadıklarını ifade ediyor Zarifoğlu. Bu kanaatte olmasının sebebini ise Ŗöyle izah ediyor:

“Uygar toplumun insanları çocuklarını, anne ve babalarını bile gerçek manada sevmiyorlar. Karı-kocalar da birbirlerini sevmiyorlar. Ancak anamalcı çıkarların sıkı denetiminde ve uyumlu kiŖiler olmaları için gördükleri eğitimin tesirinde kalarak birbirlerine karŖı görevlerini yapıyorlar. İŖte gerek karı kocanın birbirlerine davranıŖı, gerekse ana-babaların çocuklarını nasıl eğitecekleri konusunda piyasaya sürölmüŖ kılavuz kitaplar, onlara nasıl mutlu ve uyumlu olunacağını anlatıp duruyor. Cinsel teknikler öğrenilince evliler mutlu olacaktır. Birbirlerine anlayıŖla davranacaklardır. Çocukların eğitimi konusunda karŖılaŖacakları problemlerin çözüümü için hazır reçeteler veren kılavuzlar, iŖ ararken, iŖ verirken, diğer insanlara nasıl davranılacağını, onların nasıl tartılıp ölçöleceğini anlatan kılavuz kitaplar, kiŖileri, Ŗahsiyet kazanmaktan önce, bir takım kalıpları, paketleri bellemeye, gerektiğinde onları iliŖki adına ortaya açmaya mecbur tutmakta. Bütün bunlarda ön planda olan Ŗey hesaplar, çıkarlar, uyum ve mekanik alıŖveriŖ, kapitalist çarkın takırdamadan yol almasıdır. Ne uhrevî bir duygu, ne Allah’a karŖı mevcut olan bir sorumluluğun yerine getirilmesi, ne öte dünya korkusu. Bütün bunlar görmezlikten gelinmiŖtir. Böyle olunca da, inkar edilse

---

¹⁶⁹ Cahit Zarifoğlu, Mektuplar, 7. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.85

bile doğuştan var olan manevi ihtiyaçların dikkate alınmamış olması, kişiyi başka tezahürleriyle bir hastalık gibi sarmakta, onu korkutmaktadır. Huzursuzluğuna gerçek teşhis konulamayan, (zira doktorlar da, derman aranan dostlar da ellerindeki maddi paket demetleriyle çare arıyorlar) yalnızlaşan insan, kaçacak delik arıyor ve onu da eğlenmede buluyor. Huzursuzluğunu kusacak maçlar, anarşik dalgalanmalar, festivaller, filmler ve meyhaneler buluyor ve oralara sığınıyor.”¹⁷⁰

10. Sevgi

Cahit Zarifoğlu Bir Değirmendir Bu Dünya kitabındaki “Çiçekler de Sevgi İster” başlıklı yazısında, menekşelerin yapraklarını birkaç aylık çocuğun pembe yanaklarını okşar gibi seven insanlar gördüğünden bahseder. Diğer yandan da, evlatlarını zahiren pırıl pırıl yetiştirdiği halde, onlarla aralarında sanki buzdan ince bir levha olan yabancı insanlardan söz eder. Yeteri kadar tatmin edilmemiş sevgi isteklerinin, o çocuklar için hayat boyu bir girdaba dönüştüğünü belirtir. Daha sonra da, İslam tarihinde sevgi ve merhametin ne denli hassas boyutlarda olduğunu şu örneklerle anlatır:

“Bir ile vali olarak tayin edilmek üzere olan biri, evlatlarına sevgi göstermediği için bu görevden uzak tutuldu. Halka acımaz diye eline valilik beratı verilmedi. Yine o devirlerde, Hazreti Ömer, çölde aç çocuklarını, kazanda taş kaynatarak avutmaya çalışan kadını görünce ağladı. Hazreti Peygamber, namazda iken, bir çocuğun ağladığını duysa, onun ıstırabını dindirmek için namazı hafif tutardı. Böylece İslâm’da sevgi ve merhamet hissi, aile içi bir duygu alışverişi olmaktan başlayarak, dünyaya, insanlara, hayvanlara ve bütün yaratılanlara bakışın temeli, çıkış noktası oldu...”¹⁷¹

Zarifoğlu çocukları çok seven bir insandı. Bilhassa kendi çocuklarına özel ilgi gösteren ve onlarla yapıcı ilişki kuran bir yapısı vardı. Gerek şakalaşmalarında, gerekse çocukların seviyesine inmekte, hiç zorluk çekmezdi. Yazmış olduğu çocuk hikayeleri ve çocuk masalları, kendisinin çocuk diline ve ruhuna ne denli aşina olduğunun en kuvvetli delillerinden biridir.

¹⁷⁰ Cahit Zarifoğlu, Zengin Hayaller Peşinde, 10. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.179

¹⁷¹ Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.39

Bir yazısında, tüm çocukların maddi beklentilerden daha çok, sevgi ve ilgi istediklerini şu sözlerle vurgular:

*“Eğer bir baba iseniz bu akşam özel olarak evinize çocuklarınızla ilgilenmek üzere gitmenizi rica ediyorum. Onların yüzlerine dikkatle bakın: Neler biliyorlar, sorular sorarak bir deneyin. Sizden neler bekliyorlar, öğrenmeye çalışın. Onlarla biraz konuşursanız, isteklerinin sakız, çikolata gibi şeylerden ibaret olmadığını, sizden kişiliklerinin tekâmülü için sevgi, dikkat ve istikrarlı bir otorite istediklerini göreceksiniz.”*¹⁷²

Şair Aleaddin Özdenören’in, Zarifoğlu’nun vefatından sonra söylediği şu sözler, Zarifoğlu’nun çocuklarla olan sevgi dolu ilişkisinin en yalın ifadelerindendir:

*“Cahit’in ölümünü işittiğim zaman Cahit’siz bir dünyanın boş bir dünya olacağı düşüncesi zihnime yayıldı. Gerçekten Cahit tek başına bir dünya idi. Bunu anlatmak çok güç... Çocukların sevgilisi gitti. Ama öte dünyada sanıyorum Cahit’i bir çocuklar ordusu karşılamıştır. Onu gelecek kuşaklar bizden daha çok sevecekler. Onun bize ihtiyacı yoktu ama bizim ona ihtiyacımız çoktu... Daha fazla konuşamayacağım...”*¹⁷³

11. Sohbet

Sohbet kavramı iki ya da daha çok kimse arasında karşılıklı olarak dostça, arkadaşça yapılan konuşma ve hasbihal manasına gelir. Tasavvufi ıstılahtaki manası ise şöyledir: Allah’a gönül veren insanların bir araya gelip her an O’nunla beraber olduklarını bilmenin edebi ve huzuru içinde, şeyhlerinin veya aralarından ehil birinin yönlendirmesiyle yaptıkları arifane söyleşme ve halleşme.¹⁷⁴

Cahit Zarifoğlu, ilk manasıyla ele alacak olursak, hoşsohbet bir insandı. Mustafa Ruhi Şirin onun hakkında, “sohbetlerimizde sade bir insanın, az konuşmayı hayatı boyunca ilke edinmiş hâli vardı” şeklinde bir yorumda bulunur. Diğer yandan, Zarifoğlu, tasavvufi ıstılahta kullanılan şekliyle de, sohbetlere aşına olan ve imkanı nispetinde sohbetlere katılan bir zâttı. Bu manada, manevi anlamda intisap ettiği

¹⁷² Cahit Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, 9. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.96

¹⁷³ Cahit Zarifoğlu, Konuşmalar, 4. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2005, s.196

¹⁷⁴ İlhan Ayverdi, Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Neşriyatı, Mart 2006, s.2821

Abdurrahim Reyhan Efendi'nin sohbetlerine katıldığını eşi Berat Zarifoğlu'nun açıklamalarından biliyoruz. (Bkz: Sayfa 98)

Zarifoğlu, Diriliş Dergisi'nin kurucusu olan ve bir nesle diriliş ruhu aşılama gayreti içinde olan Sezai Karakoç'un sohbet meclislerinde bulunmuştur. O meclislerden çok istifade ettiğini belirtmiştir. Buna paralel olarak, Büyük Doğu Dergisi'nin öncüsü olan ve sanat-fikir-edebiyat gibi alanlarda İslamî camiaların sözcüsü sayılan Necip Fazıl Kısakürek ile de zaman zaman bir araya gelmiş ve onu dinleme fırsatı bulmuştur. Onunla olan birlikteliklerden birini, şöyle yorumluyor Zarifoğlu:

*“Necip Fazlı onbeş-yirmi dakika dinleyen biri kendi dünyasının ne kadar küçük, değersiz olduğunu derin derin anlar. Sohbetlerin, büyüklerin dizlerinin dibine oturmanın neler ifade ettiğini anlıyorum. Tasavvuftaki sohbet medeniyetini anlıyorum.”*¹⁷⁵

---

¹⁷⁵ Cahit Zarifoğlu, Yaşamak, 8. Baskı, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.44

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Cahit Zarifoğlu'nun Yakınlarıyla Yapılan Röportajlar

1. Berat Zarifoğlu – Betül Zarifoğlu Röportajı

Araştırmamızın daha sağlıklı olabilmesi için Cahit Zarifoğlu'nun on bir senelik eşi olan Berat Zarifoğlu ile gerçekleştirdiğimiz bu röportaj, Zarifoğlu ailesinin İstanbul Sahrayı Cedit'teki evinde, 6 Mayıs 2013 tarihinde gerçekleşmiştir. O esnada Cahit Zarifoğlu'nun en büyük kızı Betül Zarifoğlu ve oğlu Ahmet Zarifoğlu da orada bulunuyordu. Yer yer Betül Zarifoğlu röportaja katkılarda bulunmuştur.

Gençliği nasılmış Cahit Zarifoğlu'nun?

Cahit üniversitede okurken, kız arkadaşları kendisine “sen bizi sinemaya götür, senin paranı da biz verelim” derlermiş. Cahit'i çok severlermiş ve edepli oldukları için sinemaya bir erkekle gidilirse doğru olacağını düşünürlermiş. Cahit de iyi niyetle ve koruma amacıyla onları sinemaya götürürmüş.

Maddi yetersizlikler dolayısıyla on senede okulunu bitirdi Cahit Bey.

Cahit okul yıllarını şöyle anlatır: “Paramız yoktu, kitaplarımız ıslanmasın diye ceketimizin altına koyar taşırdık. Fakirdik ama gururluyduk. Daktilo yoktu, imkanlar yoktu. Fethi Gemuhluoğlu bize, İstanbul'a gittiğinizde filan yerde bir arkadaşım var, onun daktilosunu kullanabilirsiniz derdi. Giderdik ve sıraya girerdik. Bir sayfa yazardık, başkasını çağırırdık, o otururdu.”

Nasıl bir insandı genelde?

Ankara'dayken Cahit Bey öğlen tatilinde giderdi Akabe'ye, günlük yazısını yazardı. Tekrar TRT'ye giderdi. Pazar günleri bile Akabe'ye giderdi. Derdim ki Rasim Özdenören evdedir, sen niye gidiyorsun. İşkolikti bir nevi.

Çok az konuşurdu, çok yazardı. Mesela birileri gelir giderdi eve, sessiz sakin otururdu. Ardından bir şeyler yazardı, neler olup bittiğini o yazılanlardan daha iyi anlardım. Neler düşünüyormuş derdim, oradan öğrenirdim.

Bir şiirinde şöyle diyordu:

anılar defterinde gül yaptığı gibi unutuldum kurudum

Ben de bunun üzerine, bunu kime yazdın diye sormuştum. “Ben şair adamım kızım, her şeyde kalem oynatırım” demişti. Bir de ben bazen onu hiç anlamıyordum. TRT bölge müdürü yapmaya çalıştılar, Cahit Beye teklif ettiler, ben yapamam dedi. “Cahit ne güzel işte, bol maaş alacaksın, yazı yazmaya gerek kalmaz ki” dedim. Bunun üzerine bana “kızım benim işim bu, ben yazarım” dedi. Onu orada ilk defa böyle tanıdım mesela.

Babasıyla arası nasıl olmuş çocukluğunda?

Cahit Zarifoğlu hiç babasının kucağında oturmamıştır, öyle bir yakınlık görmemiştir. Bir misafir gibiymiş babası daha çok.

Evliliğiniz nasıl oldu?

Çok efendi ve dürüstmüş Cahit Bey. Arkadaşları arasında da güvenilirmiş. Rasim Özdenören aracılık etmiş evliliğimiz için. Daha sonra babam Necip Fazıl Kısakürek’i aramış ve Cahit Zarifoğlu’nu sormuş. Çok samimiydiler babam ve Necip Fazıl. Bu telefon üzerine Kısakürek, çok iyidir, şöyledir ya da böyledir demeden “nikâh şahidi ben olurum” demiş. Ardından da düğün süreci başladı ve evlendik.

Evliliğinizde Cahit Zarifoğlu’nun dindar bir çevre tercihi söz konusu değil mi?

Evet, bir yazısı var ezberimde. Ona muhalif olanlardan birisi, “15 yaş küçük bir kızla evlenmek de nedir, bunu da denemek için mi yapıyorsun böyle bir evliliği” diye yazmış. Bunun üzerine Cahit Bey şöyle dedi: “Denemediğim için değil, hayır, bizzat öylesini şart gördüğüm için dindar bir çevreden evlendim, mutluyum.”

Ben çok saftım. Bir defa da Cahit’e demişler ki; eşiniz nereden mezun, nerede okuyor falan, o da demiş ki; okumamış, ama çok araştırıyor, çok soruyor, her şeyi bilmeye meraklı, çok demiş gayretli, iyi öğrenmeye çalışan biri. “Ay canım, utandığın için mi böyle dedin?” diye sordum. Öylesin ya dedi, bir şeyleri merak ediyorsun, bana soruyorsun. “Allah razı olsun, sen beni böyle görüyorsan eğer” diye karşılık verdim. (Gülüyor.) Yani öyle deyince ona da inandım.

Cahit Bey’in en iyi okuyuculardan biri de ben oldum. Bir de ben Yaşamak’ı pek sevmedim. Erdem Beyazıt, susarsınız ya hani, kana kana içersiniz, böyle okunuyor, başucu kitabıdır, çok hoştur dedi. Ben öyle olduğunu çok anlamadım, bir daha okuyayım dedim. Çok güzel bir kitap olduğunu biliyorum ama ben anlayamamıştım o zamanlar.

Askerliği falan bitmiş miydi evlendiğinizde?

Bitiyor. O zamanlar makine kimya endüstrisinde çalışıyormuş, sonra biz evlendiğimizde TRT Genel Müdürlüğü’nde mütercim sekreteriydi. Sonra evleri taşıdık, evimizi tehdit ettiler o zaman, sağ sol olayları vardı, birisi geldi ayağını koydu kapıya, gidin buradan dedi.

O zamanlar her şey böyle rahat yazılmıyordu, ben derdim Cahit bu yazdığın tehlikeli olmadı mı. Ahmet Sağlam olarak yazdığı zamanlardı, 1-2 defa dava açıldı kendisine.

İlk çocuk kimdi?

İlk çocuk Betül’dür. Cahit Bey geldi hastaneye, “hoş geldin melek, hoş geldin” dedi. O kadar çok konuştu ki onunla şaşırdım. Çok ama çok sevindi.

Ezanları falan o mu okumuştur kulağına, hatırlıyor musunuz onları?

Bana şunu demişti, çok şaşırmıştım: Sen hoca kızıydın, sen oku. Kendisi o kadar da anlamıyordu. (Gülümsüyor.)

Kaza namazlarını kılmaya gayret ederdi. Her gün, kaza namazlarından bir günlüğü kılmaya çalışırdı. Bir gün Van’a gelmişti. Gerisini babam anlatıyor: “Cahit bizim yanımızdan kalktı gitti ileriye, abdest aldı geldi. Halbuki biz cemaatle kılacaktık, o ise kıbleyi sordu ve ayakkabısını çıkartmadan kıldı da kıldı. Bir utandım, bir şey de diyemedim.” Cahit öyle de çılgındı.

Akabe Yayınevi şu an duruyor mudur?

Ankara’da ama şu an durmuyordur. Rasim abi de ordaydı. Rasim abi Cahit için şöyle derdi: “Lokomotif oydu, biz üç düşünürüz bir yaparız, on düşünür bir yaparız. Cahit ise, maddi anlamda bir şeyimiz yokken bile, biz niyet edersek, yola çıkarsak para da gelir derdi.”

Erdem Beyazıt çok ağladı Cahit vefat ettiğinde. Rasim abi de öyle. Rasim abi söylene söylene “Cahit sen bizi bıraktın gidiyorsun, en ölüme uzak olan sendin, en çalışkanımız...” Saçları falan simsiyahtı bir de sakalı biraz beyazdı vefat ettiğinde.

Hastane ziyaretlerinden birinde de, Erdem Beyazıt ve Rasim Özdenören kol kola girmişlerdi, çok üzgündüler, o ona sarılıyor, o da ona sarılıyor. Hep iyi olacak sanıyordum, ben zaten hiç bilmiyordum kanser olduğunu. Doktor Hüsrev Hatemi geldi, o da Cahit’i çok severdi. Demişler yurt dışına götürsek faydası olur mu? 6 ay ömrü var demiş Hüsrev Bey...

Daha sonra kimse anlamasın diye Hüsrev Bey onkoloji bölümüne alıyor Cahit’i. Biz de inandık, kanser olduğunu kimse bilmiyordu, sadece arkadaşları biliyormuş.

Ziyaretine gidiyordum, çok ıstırapı vardı, bir karnını ovuyor, bir kıvranıyor. Zaten karın ağrısı vardı, karın şişmişti. Bir uzanıyor, bir bastırıyor, bir eğiliyor, ne yapacağını bilmiyor. Ay dedim Cahit, sen hastanedesin, bir serum yapsınlar, bir şeyler yapsınlar, ıstırap çekme dedim. 29 yaşında bir insan ne kadar anlıyorsa artık, dilim döndüğünce bir şeyler söylemeye çalıştım. Benim serumluk bir şeyim yok ki dedi. Onu öyle görünce çok üzuldüm, yani nasıl diyeyim, böyle gözümün önünden hiç gitmiyor. Ondan sonra babam da gelmiş çocukları da getirmiş, bir poşet gofret aldırılmış, her türlü var. Çocuklara verdi, onları öyle öptü, öyle öptü ki... Böyle mosmor olmuştu

kolları, serum vere vere ilaçlar vere vere. Ayy dedim Cahit Bey ne oldu orana, ne kadar mor... O an bilemedim işte ne diyeceğimi... Vefatından 1-2 ay önceydi. Zaten bir doktora gidiyor, Kolit diyorlar. Sonra karın şişiyor, diyorlar inşallah Siroz olur da, gene onun tedavisi var.

Bir sene öncesinde belirtiler var mıydı peki efendim?

Yok, yok hiç yok. Çok dinçti, çok sağlıklıydı.

Kaç sene evli kaldınız efendim?

11 sene evli kaldık, 36 yaşındaydı o, 47 yaşında vefat etti, ben evlendiğimde 19 yaşındaydım. Böyle tertemiz bir sayfaydım, tertemiz bir kızdım, beyimin evin reisi olduğunu bilen bir insandım.

Evliliğinizin ilk yılları nasıldı?

Mesela evlendiğimde derdim ki; Cahit beni götürecek, biraz böyle gezdirecek, böyle hava aldıracak. Bunu hiç yapmadı. Derdim ki; hani yalnızız, işimiz de yok, gezsek... Çok iyi bir insandı. Erkenden giderdi evden. Hiç unutmam; bir defasında giderken, yanağımı iki parmağıyla sıkıp, hadi Allaha ısrırladık dedi. Ben orada çok heyecanlanmışım, hem utanmışım hem çok kızarmışım. O zamanlar tabi televizyon yoktu, gazete okurdu. Nazikti, çok konuşmazdı, lazım olan şeyi söylerdi.

Ben de düşünüyorum, beraber gideceğiz, dolaşacağız, gezeceğiz. Bana eline sağlık diyecek her yemek yaptığımda. Hâlbuki yemeklerim de hiç güzel olmuyor, böyle tuzsuz yapıyorum. Bir dolma yapmışım, tepmişim içine pirinci. İnan ki mis gibi koktu, afet bir koku, ne güzel doyacağız bugün diye geçirdim içimden. Öyle tepmişim ki biberleri, içindeki bazı biberler bile pişmemişti, yani hiç öyle bir şey görmemişsiniz. En iyisini seçtim, Cahit'e iyisini vereyim, kalanları ben yiyeyim dedim. Suçlu değildim ama suçlu gibi hissediyordum kendimi, yaşıam küçük, iyi niyetim vardı, hani nasıl memnun ederim, bunun derdindeydim.

Siz 19-20 yaşındaysanız o 30, duruşu falan nasıldı? Böyle büyük bir adam gibi durur muydu?

Yok, öyle zaten durgunluğundan rahatsızlığım vardı, çok anlayışlıydı. Karizmaydı.

Öfkesi var mıydı peki?

Yok, kötü hiç kavgamız olmadı, sonralardan oldu icabında ama. (Gülüyor.)

Ramazan nasıl olurdu?

Ramazanımız çok soğuk geçerdi, şu anlamda: Van'da çok çeşit yemekler bir de çok büyük sofralar olurdu, gelenler çoktu babamın evine. Ankara'da ise daha çok Erdem Beyazıtlara giderdik, Rasim Özdenerlere giderdik. Rasim Özdenerlerde de çok toplantı olurdu haftada bir, on günde bir onlara giderdik. Yemekler yenilmiş, çocuklar uyumuş, meyve de bitmiş, çay da bitmiş... Artık birbirimizin gözlerine bakardık... Erkeklerin konuşmaları hiç bitmez... Rasim abinin hanımı da uyuklardı, ben de öyle. Sonra kalkar birbirimize bakardık. Sonra Cahit bir öksürürdü, hadi Berat Hanım gidelim falan derdi. O da benden kaç yaş büyük olduğu halde hep bana Berat Hanım derdi.

Böyle dini kitaplar falan okur muydu?

Tabi... Bana “edeple varış, lütufla gidiş” gibi bir şey derdi. Bir defasında ben Huzur Sokağı isimli kitabı istemiştim. O ise merakıma şaşmış ve “ben o kitabı hayatta okumam” demişti.

Her taşındığımızda kitap sayısı azaldı, çok verdik. Günün birinde birisi, “Cahit abi ne kadar az kitabınız var” demişti. O da bunun üzerine, “bu gidişle bir İlmihal bir de Kur’ân’dan başka bir şey kalmayacak elimizde” demişti.

Kur'an okur muydu efendim?

Evet, Ramazan'da okurdu daha çok. Hatta ikinci vakti miydi neydi, bir hatim de TRT'de okurdu. İki hatim yapardı aynı zamanda. Bizde her Perşembe gecesi mevlit gecesidir. O gecelerde hep birlikte namaz kılınırdı, Cahit İmam olurdu. O güne özel bir şey alınırdı.

Yani perşembe akşamlarını özel bir manevi havada geçiriyordunuz?

Betül Zarifoğlu: Evet. O geceler, babam Peygamber Efendimizin vefatını anlatırken gözleri dolardı. Namazı çok yavaş kılardı, çok güzel kılardı.

Hiç umreye falan gittiniz mi?

Yok, hep diyordu ailece gidelim ailece gidelim diye. Cahit bey dedim, sen ne bizi götüreceksin başına bela edeceksin, kaç kişiyiz biz, çocuklar küçük bir de. Sen git dedim, o çok istiyordu, kısmet olmadı. Sen git öğren, bize de öğretirken hiç acemilik çekmezsin dedim.

Peki, tasavvufi anlamda bir yönelişi var mıydı?

Erzincanlı Abdurrahim Reyhani Efendi'ye bağlanmıştı, manevi dersini yapıyordu.

Onu nerden tanımıştı peki?

Rasim Özdenören beylerin hocası.

Ne zaman bağlanmıştı hatırlayabiliyor musunuz?

Ahmed'in doğduğu senelerdi, 80'li yıllardı.

Gider gelir miydi Erzincan'a?

Yok, Abdurrahim Efendi Ankara'ya sık sık gelirdi.

Abdurrahim Efendi sohbetlere mi gelirdi, hatırlıyor musunuz?

O Ankara'ya sık sık gelirdi, orada talebeleri vardı, sevenleri de çoktu, onlar hep bir gurup olurlardı onu dinlemek için.

Tespih ve gece namazı var mıydı?

Tespih vardı, tabi çekerdi. 1000 tane Allah Allah, La ilahe İllallah çekerdi.

Bayramlar falan nasıl geçerdi?

Giderdik Rasim abilere. (Gülümsüyor.)

Zekâtla ilgili bir hassasiyeti var mıydı?

Öyle çok maddiyatımız yoktu, kirada oturduğumuz için. Ama biz o zaman bir eve girelim demiştik, kooperatif evine girmiştik. Büyük para istiyorlardı 300 diyelim o zaman, altınlar verildi, çocuklara gelen çeyrekler falan da verildi. O açığı kapatmak için çok zorluk çektik o yerde de. Sonra İstanbul'a geldik, fiyatlar çok farklıydı, kıyas edilemeyecek kadar fark vardı. Ben diyordum, bu bayram bir şey alalım falan, çıkmamız da zahmetti tabi. Çocuklar küçük, birine bırakmam lazım, 2-3 mağazaya bakmam lazım, bir şey alıp dönmem lazım. Ya da Cahit bana getirirdi o zamanlar. Karpuz kol dedikleri, yarasa kol dedikleri bir model vardı. Ben de onların içinde zaten bir damla kalıyordum, olmuyordu. Bir akşam Cahit bana bir lacivert elbise getirmiş. Ayy ne kadar güzel dedim, nasıl buldun? Dedi kimseye deme, çocuk reyonunda garson boyda bunu görünce aldım. Öyle de güzel olmuştu ki, çok gülmüştük.

Bir de bir anket vardı Kadın Aile dergisinde. Evde sizin sevdiğiniz yemekler mi pişer yoksa beyninizin sevdiği yemekler mi pişer diye soruyordu. Ben beyimin sevdiği yemekler pişer diye işaretledim. Beyinizden izin alarak gezer misiniz diye soruyordu, ben de “alarak gezerim” şıkkını işaretledim. Beyninizin istediği mi daha çok olur yoksa sizin istediğiniz bir şey mi daha çok olur diye soruyordu, ben de “beyimin istediği olur” şıkkını işaretlemiştim. Sonuç olarak çok iyi bir eşsiniz çıktı. Sonra Cahit Bey geldi, ankete baktı ve şöyle dedi: Sen ne zaman benden izin alıyorsun ki. Yemek şıkkını da

değiştirdi. Sonuçta ise “eşinize değer verin, biraz gayret edin” neticesi çıktı. Onunki de doğruydu, benimki de doğru. İşin içinden çıkamadık. (Gülümsüyor.)

Dua etmeyi sever miydi?

Betül Zarifoğlu: Bize Kur’an okumayı babam öğretti. Böyle yazın camilere falan giderdik ama yazın gidersen, kışın unutursun hani. Babamın son senesi, her gün bir sayfa Kur’an okumaya başladık. Gündüz, okuyacağım yerlere çalışıyordum, akşam babam geldiğinde de onu babama okuyordum. Bir hatime başlamıştık yarım kalan bir hatim oldu hatta. Aile defterine yazmıştı, ben de babamla böyle başlamıştım demişti, şimdi de Betül’le başladık diye de eklemişti.

Berat Zarifoğlu: Bütün çocuklarına Kur’ân öğretmeye niyet etmişti ama hiç birine öğretmek nasip olmadı, göremedi onları... Ahmed’in sünnetinde oynayacağım demişti ama hiç oynamayı da bilmezdi.

Peki, televizyonda kızdığı şeyler olur muydu?

Bir televizyondaki vaziyetlere kızarmış zaten. Kenan Evren dönemiydi. Namussuz falan derdi, başka da bir şey demezdi. Kızımız Betül babasına derdi ki “küfür etmeyi bir senden öğrendik bir de komşu çocuğu Volkan’dan.”

İlahi dinlemeyi sever miydi?

Bir gün Cahit beyin ablası -herhalde espri yaptı- “Berat Hanıma bir iki ilahi öğret de bulaşık yıkarken hep şarkı söylüyor” demiş... (Gülüyor.)

Babanıza hürmeti nasıldı?

Cahit Bey gömleğin uzun kollusunu da giyse, kolunu katlar katlar kısa kollu olurdu. Babam da kolu kısa sevmezdi. Bir gün hocaefendiler bize gelecekti. Babam Cahit’e, sen benim gömleğimi giyer misin dedi. Cahit babamı çok sever, çok sayardı. Giyerim hocam dedi. Sonra giydi, geldi ve döndürdü döndürdü kısa kollu yaptı gömleği. Babam bu defa, “bize misafir gelecek ya hani, uzun kol olsun diye benim gömleği giy dedim” dedi. Cahit de “öyle mi efendim” dedi ve hemen indirdi kollarını.

Mizah sever mi peki?

Bazen çok espri yapar ama genelde yerine göre yapardı.

Dini konularda yakınlarıyla tartışma yapar mıydı peki?

Öğrenmeye çalışırdı hep. Mesela kayınvalidem Şafii mezhebindedir, hani bir yer pislenmişse, su dökülmediyse silinse bile orası pistir. Kayınvalidem o yüzden hep dirseğiyle ya da koluyla kapatırdı lamba düğmelerini, herkes elliyor diye. Ben bir keresinde elimle örtmüştüm, ne yapıyorsun kızım, pistir orası dedi. Ben de nesi pis ki, değildir dedim. O anda Cahit geldi ve şöyle dedi: “Anne, o öyle öğrenmiş, sen de böyle öğrenmişsin. Birbirinizi değiştirmeye çalışmayın. Ona o doğru, sana bu doğru. Sen kendi bildiğin gibi yap, o da istediği gibi yapsın.” Geniş görüşlüydü... Bazı konulardaki sözlerini ilk başta tam anlamazdım, zamanla daha iyi anlardım ve haklılığı ortaya çıkardı.

Dürüstlüğü nasıldı mesela?

Çok dürüsttü. Sözünde durmayı ya da birine yanlış yapmamak gibi şeyleri çok önemserdi.

Titiz bir insandı yani?

Evet, evet verdiği söz hiç aksamazdı. Bir de diyelim ki sizi gördü, sizin herhangi bir şeyinizi fark etti, iyi ya da kötü. Ya da bir cevheriniz var. Onu nasıl değerlendirebilirim diye gelirdi ve size kendisi derdi. Kabiliyetleri keşfediyordu.

Betül Zarifoğlu: Babam çok sıcak kanlıymış. Akabe’ye gelenleri, uzaktan ya da yakından olsun, kucaklarmış, onlarla sarılırmış...

Merhametli miydi peki?

Çok, çok. Mesela o zamanlar Afganistan falan bombalanıyordu, şiirlerinde sanki o yaralanmış gibi yazıyordu, hissederek yazıyordu... O bombalar üzerine düşmüş gibiydi sanki. Vefatında Afgan şehidi diye anıldı mesela. Afganistan’da gıyabi cenaze namazı kılındı, Hikmetyar tarafından.

Abdurrahim Efendi'ye bağlandığı zaman sizinle paylaşmış mıydı?

Sen de gir dedi, beni de götürdü.

Nereye götürdü Erzincan'a mı?

Yok, Ankara'ya geldiğinde götürdü. Ben ziyarete gittim ama ders almadım. Çocuklarım zaten üst üste, yani benim tespih çekecek zamanım yoktu, fırsatım yoktu.

Sıradan hayatınız nasıldı efendim?

Parka falan çok gidip geldik. Son beş senesinde, mesela çok yağmur yağsa bile arabanın içinde çiçek ekmek alırdık, evde köfte yapardık içine koyardık domates doğrardık giderdik. Ya termosu çay doldururduk, sonra oturur çok kalabalık olmayan bir yerde piknik yapardık. Arabamızın içinde veya dışına bir şey sermişizdir. Veyahut da bir deniz kenarına gidip orada yine evden bir şeyler götürüp orada yerdik.

Arabanız oldu mu peki o dönemde?

Oldu, Akabe'nin arabası vardı. Güzel sürerdi, sakindi, öyle heyecanlı değildi araba sürerken. Teknik şeyleri hızlı öğrenirdi. Daktilo vardı mesela, çok seriydi, çatır çatır yazardı.

Sosyal hayatta insan ilişkileri nazik miydi?

Evet, hep öyleydi. Yardımlar olsun hep ayarlardı, hani kimse bilmezdi yardımların kimden nereden geldiğini. Birisi bir yardım istese, elinden geleni yapardı, yani insani yönü çok iyiydi.

Kurban keser miydiniz?

Keserdik evet.

Betül Zarifoğlu: Ben şunu hatırlıyorum, İstanbul'da koç kestiğimizi. O zamanlar da THY'ye deri vermek mecburdu, babam sehpa aldı, tersini çevirdi, tuzladı falan. Sonra da parçalayıp atmıştı hatta. Bir defa da çürüttük onu, vermemek için her şeyi yapıyorduk yani.

Kendisi mi keserdi peki?

Yok, onu pek bilmezdi. Kasaplara giderdi. Bir defasında bir adam ben keserim ama budunu alırım demişti, anlaşılmamışlardı.

Yani kurban bayramında hep kesmeye niyetliydi?

Evet, olursa kesiyordu olmuyorsa kesmiyordu, ekseriyeti de kesiyordu.

Böyle ortaklaşa falan kesmiyordu yani?

Yok, girmiyordu, kendisi kesiyordu.

Siz İstanbul’da kaç sene yaşamış oldunuz?

83’den beri İstanbul’dayız. Son 3-4 senesini Ali Haydar Aksal da gördü zaten, hep Ankara’ya da gidip gelirlerdi. Biz zaten her sene birbirimizi davet ederdik Ramazanlarda. Çok iyi bir insan o. Çizgisini hiç bozmadı.

Eklemek istediğiniz son şeyleri alabilir miyiz?

Bizi Başbakanımız Tayyip Bey aramıştı üç sene önce. O kadar memnun oldum ki. Kızımız yerinden memnun mu diye sordu. “Sizin sesinizi duydum çok iyi oldum” dedim. Sevincimden bilmedim ne dediğimi...

2. Ali Haydar Haksal Röportajı

Cahit Zarifoğlu'nun son senelerine yakından şahitlik etmiş olan Yedi İklim Dergisi'nin Genel Yayın Yönetmeni Ali Haydar Haksal ile yapılan bu röportaj, 6 Mayıs 2013 tarihinde Yedi İklim Dergisi'nin Üsküdar'daki merkezinde gerçekleşmiştir.

Zarifoğlu'nun dini ve manevi yanıyla ilgili neler söylemek istersiniz genel olarak?

Cahit Zarifoğlu'nun eserlerinde, Yedi Güzel Adam'da önemli şeyler var. Mesela yedi güzel adam kavramının karşılığı aslında bugün söylenen kişilerden daha çok kültür düşünce tarihimizde önemli isimleri olan, örneğin Hz. Musa ve benzeri gibi isimlerdir. Dikkatle bakılırsa onlar görülebilir. Bir de İns isimli öykü kitabında ve diğer hikayelerinde de semboller var. Mesela “kaf” var “vav” var “ayn” var, onlar kişiselleştirilmiş simgelerdir ki onlar da zaten dini unsur diye tanımlayacağınız şeylere göndermedir yani onlardan yola çıkılarak bir değerlendirme yapabilirsiniz. Ayrıca tabii, asıl dönüşüm noktası Abdürrahim Reyhan Efendi'ye bağlandıktan sonraki dönemleridir. Menziller şiir kitabı ile başlayan bir süreci var.

Ayrıca Maveria Dergisi'nin arka sayfalarında yer alan “okuyucular” bölümü var. O bölümünde zaman zaman kendi sanatına ilişkin, kendi düşünce ve bakışına ilişkin bir takım şeyler de görürsünüz. Yani dini unsurların nasıl eserde eritildiğini, nasıl olması gerektiği hususunda bir takım fikirleri var. Bizim birlikte olduğumuz zamanlarda, aramızda şu tarz bir takım şeyler geçti: Biz insanların içine bir ışık düşürecek bir şeyler yapabilir miyiz? Yani insanlara doğrudan tebliğde bulunmak çok fazla etkileyici olmaz, o insanların içine bir ışık nasıl düşebilir, onları nasıl etkileyebilir ona bakmak gerekir derdi bize. Kendi aramızda geçen sohbetlerde bunları söylerdi. Hatta bir film yapılacaksa eğer, o filmde bir insanın duruşundaki estetik duruşta bir Müslümanın nasıl olması gerektiğini anlatmaya çalışırdı.

Peki efendim siz kendisiyle İstanbul'a geldiğinde sık sık görüşür müydünüz?

Tabii, biz ailecek sık sık çocuklarımızla beraber görüşürdük. O zaman ev tutmasına yardımcı olmuştuk, ilk evini Fikirtepe'de tutmuştu, biz onlara giderdik onlar bize gelirdi, ailecek görüşürdük, sıkı görüşürdük. 83'ten sonra, İstanbul'a taşındıktan sonra. Ankara'dayken bir defa görüşmüştük, ben ilk çalışmalarımı Ankara'dayken kendisine götürmüştüm, daha sonra da mektuplaştık. Mesela bana öğütlerinden birisini hiç unutmam. Yazı hayatına başladığımız için yazı sanat çevreleri genelde Cağaloğlu ve çevresiydi. Bana bir mektubunda şöyle demişti: Cağaloğlu'ndaki dedikodulara bulaşma demişti. Oralarda çok dedikodu vardır, o dedikodulara bulaşma, kendi işine bak derdi.

Allah sevgisi, Peygamber sevgisi nasıldı?

Mesela hastalığının en ağır döneminde ben her gün ziyarete gittim kendisini. Ve son üçüncü günü, bana artık gelme, sen çok yoruldu demmişti. Son üç günümüştü meğer, tabii çok acı çekiyordu, pankreas kanseriydi, çok ağırdı. Orada "Allah'ım seni çok seviyorum" derdi, "ya Resulullah seni çok seviyorum" derdi. O acılar içerisinde bunları çok sık tekrarlardı. Bunlar tabii onun mümin kişiliğini, bağlılığını gösteren önemli şeylerdi. Tabii siz bunlardan ziyade eserlerden yola çıkarak bir sonuca varırsanız daha sağlıklı olur.

Cahit Zarifoğlu'nun İstanbul'da yaşadığı son 3 sene içinde neler yapardınız birlikte?

Mesela Kadıköy'e iş yerini taşımıştık, oraya arada bir uğrardı, gelirdi, orda buluşurduk. Biz çocukları alır evine giderdik. Mesela Cemal Süreyya'nın son iki kitabı çıkmıştı, şiir kitapları, siyah kapaklı kitaplar, şimdi isimlerini hatırlayamıyorum, onları da aldım götürdüm. Karıştırdı baktı filan, biraz şiirlerine baktı, "vah vah" dedi "zavallının şiirinde bir yelleme var" dedi, kullandığı ifade böyleydi. Mesela radyoya giderdim orda buluşurduk, birlikte arabayla karşıya geçtiğimiz olurdu. Afganistan ekibini Afganistan'a uğurlarken onlarla beraber epeyce gittik dolaştık, onların planlarını yaptığı İstiklal Caddesi'nde Divan Otelı vardı, o otelin lobisinde birlikte epeyce

oturduk. Cağaloğlu'na beraber giderdik, Maveria Dergisini oraya taşımıştık, orada buluşurduk beraber dönerdik, beraber yürürdük.

Peki sosyal anlamda insanlarla ilişkileri nasıldı? Nezaketi, dürüstlüğü, hak hukuk meseleleri gibi. Bu bağlamdaki kanaatleriniz nedir?

İlişkilerinde çok sıcaktı, çocukları çok severdi. Büyüklerle de öyleydi. İnsanlarla dostlukları ve ilişkileri çok iyiydi. Çok yumuşak yüzlü bir insandı. Bir öfkeli anına denk gelmiştim. Maveria Dergisi için yer tutmuşlardı Cağaloğlu'nda, söz almışlardı. Biz birlikte gittik, sözleşmeyi imzalayacağız. Vardık oraya, adam vermekten vazgeçmiş. O zaman adama karşı çok öfkelenildi, sözünü tutmadığı için ona karşı çok öfkelenildi, onu orada yaşadım ben. Bunun dışında öfkeli bir haline çok da rastlamadım. Bir gün arabayla, yeşil bir station arabası vardı, onla biz Boğaziçi köprüsünü geçerken, tam köprüye girdik, öyle sağda ağır ağır gidiyor, “sende şoförlük ehliyeti var mı” dedi. Var dedim. “Araba kullanıyor musun?” Yok dedim kullanmıyorum, iyi dedi. Öyle ağır ağır gidiyoruz ama bir taraftan da boğaza bakıyordu. Cahit Bey’le ilişkilerimiz sıcaktı...

Kaç yaş fark vardı efendim aranızda?

47 yaşındaydı zannediyorum Cahit Bey’in vefatı, biz 30’lu yaşlarımızda idik 30-32 felan yani.

Özellikle çocukları çok seviyordu diyorsunuz...

Çocuklara karşı çok şeyi sevgisi vardı. Resulullah’a çok sevgisi vardı, onu özellikle belirteyim. Son dönemlerde yaptığı çalışmalar, Yürek Dede ile Padişah gibi eserlerinde, bizim kendi kültürümüze ait önemli portreler çizme amacındaydı. Müslümanların acılarını çok önemserdi mesela. O dönemde Beşar Esad’ın babasına Hama olayında çok ciddi bir duruş sergiledi, Maveria’da da bunu bir tavır olarak ortaya koydu, Afganistan savaşında keza böyle davrandı.

Yani dünya çapında bir ilgi alakası vardı ve Müslümanların dertleri ile dertleniyordu...

Tabi ilgileniyordu, o bakımdan acı çeken bir insandı.

Hatta şunu da söyleyeyim, Asım Köksal Hocanın İslam Tarihi o sıralar da yeni çıktı, okumaya başladı. Orada bir iki bölüm yazdı, yani Peygamber Efendimizin hayatını şiir olarak yazmaya niyetlendi, sanıyorum bir iki bölüm İslam dergisinde yayınlandı ama tabi arkası gelemedi, kaldı öyle.

Kitaplara özellikle dini kitaplara ilgisi nasıldı, okur muydu siz şahit olur muydunuz?

Çok zengin bir kitaplığı yoktu. Dediğim gibi, Asım Köksal Hocanın İslam Tarihi'ni baştan sona okuyup onu şiirleştirmek isterdi.

Televizyonla ilişkisi nasıldı o dönemlerde?

O dönemlerde Ağaçkakan öyküsünü televizyondaki bir simgeden yola çıkarak yazdı. Birden bire kendi içinde bir ışık gibi doğdu, oradaki bir sahneden hemen yola çıktı, o eser öyle ortaya çıktı. Çok pratik bir bakışı vardı, bir şeyi yakalayınca hemen dönüştürebiliyordu.

Peki sosyal anlamda ahlaki yozlaşmadır, işte edep eksikliğidir bunlara dikkat çeker miydi?

Birisi üstad Sezai beyin bir şiirini Sezai Kara imzasıyla Cahit Bey'e göndermiş, Cahit Bey'de o anda o şiirin üstad Sezai beye ait olduğunu anlayamamış, dergide ona ilişkin bir takım eleştiriler yazdı. Sonra üstadın şiiri olduğunu anlayınca, tabi çok zor durumda kaldı. Mesela o zaman o adamı eline geçirseydi belki çok iyi bir dayaktan geçirecekti, yani o kadar canı sıkılmıştı. Böyle bir tongaya düşürülmüş olmak, gayri ahlaki bu tutum, onu çok fazla üzmüştü, rahatsız etmişti.

Sezai Karakoç ne demişti bu duruma?

Üstadla görüşmüyorlardı, Ankara'ya gittikten sonra bir kırgınlık, bir soğukluk oldu. O soğukluktan dolayı da üstad onlarla çok fazla da görüşmüyordu, ama kendisi üstadla görüşmeyi çok arzu ediyordu. Bir gün Üretmen Han'ın önünden geçerken, başını kaldırdı yukarıya doğru baktı, "ah Sezai Abi ah" diye böyle bir iç çekti. Bana

yazdığı mektuplarda gidip üstadın çevresinde bulunmamızı, ondan faydalanmamızı özellikle öneriyordu.

SONUÇ

Türk Edebiyatı'nın önemli isimlerinden biri olan Cahit Zarifoğlu'nun eserlerini tahlil ettiğimiz bu çalışmada, Zarifoğlu'nun kitaplarında yer alan dini ve manevi unsurları derli toplu bir şekilde tasnif etmeye ve konu bütünlüğü çerçevesinde tespit etmeye çabaladık. Elliye yakın başlık altında, müellifin dini ve manevi konulardaki fikirlerini, kanaatlerini ve atıflarını inceledik.

Cahit Zarifoğlu'nun eserlerinde, dini ve manevi unsur olarak değerlendirilebilecek çok fazla pasaj ve bölüm bulunmaktadır. Biz bu çalışmamızda, derli toplu şekilde sunulabilecek olan dini ve manevi unsurları öne çıkarmaya çalıştık. Sözün akışı içinde değinilen ve araştırmayı doğrudan ilgilendirmeyen dini ve manevi unsurlardan daha ziyade, Cahit Zarifoğlu'nun üzerinde bizzat fikir beyan ettiği, yorum yaptığı ve hislerini paylaştığı dini-manevi unsurları önceledik.

Şimdi, elimizdeki hâsıladan yola çıkarak, maddeler hâlinde bazı değerlendirmelerde ve sonuç olarak ortaya koyulabilecek mülahazalarda bulunmak isteriz.

- Cahit Zarifoğlu, kırk yedi senelik hayatı içinde, şiirden hikayeye, günlükten çocuk masallarına kadar, birçok alanda eser vermiştir. Kalem oynattığı her alanda ön sıralarda yer almasını bilmiş, gerek edebiyat, gerekse fikir ve muhteva açısından, her zaman belli bir seviyenin üstünde olmayı başarmıştır. Tüm bunlara paralel olarak, hayat tarzı ve fikrî tavır olarak, İslamî bir duruşla ve söylemle de mâruf olmuştur. Filistin'den Eritre'ye, Suriye'den Afganistan'a kadar, dünyanın neresinde zulme uğrayan bir Müslüman varsa yanında olmuş, İslam ümmetinin birliği ve dirliği için elinden geleni ardına koymamıştır. Yaşadığı yıllarda yazdıkları ve söyledikleriyle, İslamî duyarlılığın en gür sesli temsilcilerinden biri olduğuna dair güçlü kanaatler vardır. Bu anlamda, Zarifoğlu'nun eserlerinde bolca rastladığımız, büyük bir aşkınlık ve içtenlikle yazılmış dini ve manevi unsurlar, onunla ilgili bu kanaatleri doğrular niteliktedir.

- Araştırmamızın sonucunda, Cahit Zarifoğlu'nun dini ve manevi hayata dair paylaştıklarının ne kadar zengin bir yelpazede olduğu ortaya çıkmış oldu. Bir Müslümanın tatil anlayışının nasıl olması gerektiğinden tutun, çocuk eğitiminde namazın önemine kadar, irili ufaklı birçok meseleye değinmiştir Zarifoğlu. Özellikle ömrünün son yıllarda kaleme aldığı duygu ve düşünceler, dini ve manevi konulara aşinalığının ve bu konulardaki söylemlerinin giderek arttığını açıkça göstermektedir.
- Cahit Zarifoğlu, geniş kültürü, seçkin çevresi ve seviyeli bir hayat görgüsüne rağmen, eserlerinde yer alan dini ve manevi konularda “entel takılmak” şeklinde tabir edilen tutumlar ve tavırlar içinde olmamıştır. İslamî ve imani meseleler karşısında fildişi kulelerden konuşmamış, halkın içinden biri olarak paylaşımlarda bulunmuştur. Şu sözleri, dini meseleleri ne kadar da temelden ve tevazuyla ele aldığına dair örnek olmaya kafidir diye düşünüyoruz: *“Efendiler kendimize gelelim! İşte evimizden başlayarak kendimize gelelim. İşte küçük formülümüz. Geniş bir İlmihal kitabı temin et, sindire sindire oku! Karını, bacını, çocuklarını karşına diz, her gece muntazaman oku ve anlat! Ailecek İslâm'ı öğren! Öğreniyor muyuz acaba diye kontrol et! Öğrenilenleri tatbik et, tatbik ettir!”*
- Araştırmamızın ortaya çıkardığı sonuçlardan biri de şudur: Cahit Zarifoğlu, yaşadığı yıllarda, gerek Türkiye'deki, gerekse dünya genelindeki gayr-i İslamî fikirlere, sistemlere ve uygulamalara karşı ciddi bir tepki göstermiştir. Öncü kadrosunda yer aldığı Maveria Dergisi ve köşe yazarlığı yaptığı gazeteler vesilesiyle, İslam'a ters olarak değerlendirdiği bütün olgulara savaş açmıştır adeta. Bir yandan bunlarla uğraşırken, diğer yandan da Müslümanlara daha da şuurulu olmaları gerektiğini hatırlatmıştır defalarca. Bu süreçlerin doğal bir sonucu olarak da, Zarifoğlu'nun eserlerinde “dini ve manevi unsur” olarak değerlendirebileceğimiz çok fazla materyal birikmiştir. Hepsinin hülasasını, şu tespitimiz özetliyor diye düşünüyoruz: Zarifoğlu çok dertli ve çok şuurlu bir insandır! En genelde insanlığın meselelerini, özelde ise ümmetin problemlerini dert edinmiştir. Yüreğinde tüm dünyadaki

mazlumlara adına ilgi, endişe ve sancı vardır. Afganistan’da şehit edilen Müslümanlar için kalbi parça parça olmuş, Hama’dan gelen bombalama haberleriyle adeta doğranmıştır Zarifoğlu. Oralarda katledilen bu mazlum insanları öyle dert edinmiştir ki, tüm kimlikleri bir yana bırakılmış ve adı “Afgan Şairi”ne çıkmıştır bir dönem. Vefatından sonra, Afganistan’da gıyabi cenaze namazı bile kılınmıştır. Ve şuurudur Zarifoğlu; keskin zekası ve meseleleri illetinden yakalayan bakış açısıyla, tüm dünya Müslümanlarına geniş ufuklar ve hedefler göstermeyi başarabilmiştir. Özellikle Müslümanlardaki şuur eksiklikleri giderilip İslam aşkla yaşandığı ölçüde, her şeyin daha güzel olacağını vurgulamıştır sık sık.

- Elliye yakın başlık altında incelediğimiz tezimizde, Cahit Zarifoğlu’nun dini ve manevi unsur kapsamına girebilecek sözlerinin neredeyse hiç birinde taassup göstermemiş olduğunu gördük. Meselelere olabildiğince geniş bir perspektiften yaklaşmış, ifade etmek istediği manaları son derece berrak, net ve zamanın diline uygun şekilde ortaya koymuştur. Özellikle İslamî ve manevi konularda, yobazlığa varmayan bir ciddiyet içinde olmuş, laçkalığa düşmeyen geniş yürekliliğini her daim hissettirmiştir.
- Cahit Zarifoğlu’nun eserlerinde yer alan dini ve manevi unsurlardan çıkartabileceğimiz en güzel sonuçlardan biri de şudur: Cahit Zarifoğlu, soyadı gibi zarif bir inanca sahiptir. İncitme, kırma, küstürme ve korkutma derinde değildir. Müjdeleme, sevdirmeye ve yapıcı hale getirmeye gayretindedir. Herkese ve her varlığa karşı sorumluluk duygusu zirvededir. Kibirden alabildiğince uzak, samimiyet ve içtenliğe olabildiğince yakındır. Kanaatimizce, “Kalbinizi ve sesinizi yumuşatın” sözüyle, dini ve manevi anlamda dolu dolu geçirmeye çalıştığı zarif hayatını, en güzel şekilde özetlemesini bilmiştir...

KAYNAKÇA

1. YAZARIN Kitapları

- Zarifoğlu, Cahit. (2009). *Okuyucularla*, İstanbul: Beyan Yayınları
- Zarifoğlu, Cahit. (2006). *Zengin Hayaller Peşinde*, İstanbul: Beyan Yayınları
- Zarifoğlu, Cahit. (2011). *Hikayeler*, İstanbul: Beyan Yayınları
- Zarifoğlu, Cahit. (2010). *Romanlar*, İstanbul: Beyan Yayınları
- Zarifoğlu, Cahit. (2006). *Konuşmalar*, İstanbul: Beyan Yayınları
- Zarifoğlu, Cahit. (2013). *Radyo Oyunları*, İstanbul: Beyan Yayınları
- Zarifoğlu, Cahit. (2013). *Rilke'nin Romanında Motifler*, İstanbul: Beyan Yayınları
- Zarifoğlu, Cahit. (2006). *Sütçü İmam*, İstanbul: Beyan Yayınları
- Zarifoğlu, Cahit. (2006). *Bir Değirmendir Bu Dünya*, İstanbul: Beyan Yayınları
- Zarifoğlu, Cahit. (2010). *Yaşamak*, İstanbul: Beyan Yayınları
- Zarifoğlu, Cahit. (2010). *Mektuplar*, İstanbul: Beyan Yayınları

2. YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Aksan, D. (2003). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Develioğlu, F. (1962). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi
- Ayverdi, İ. (2006) *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Kubbealtı Yayıncılık
- Diyanet İşleri Başkanlığı, Kavramlar Sözlüğü
- Ergin, M. (1998). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları
- Kahraman, A. (2003) *Cahit Zarifoğlu Yürek Safında Bir Şair*, İstanbul: Kaknüs Yay.